

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BELGRAD HAKKINDA RÂGİP PAŞA'YA AİT BİR
RİSALE:FETHİYYE-İ BELGRAD (1739)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Fatma Çiğdem UZUN**

93819

**Enstitü Anabilim Dalı : TARİH
Enstitü Bilim Dalı : YENİÇAĞ**

TEZ DANIŞMANI: Yrd. Doç. Dr. M. Hüdai ŞENTÜRK

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

MART 2000

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BELGRAD HAKKINDA RÂGİP PAŞA'YA AİT BİR
RİSALE:FETHİYYE-İ BELGRAD (1739)**

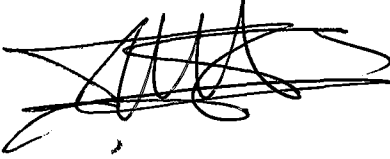
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Fatma Çiğdem UZUN

Enstitü Anabilim Dalı : TARİH
Enstitü Bilim Dalı : YENİÇAĞ

Bu tez .../.../2000 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği / oyçokluğu
ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. M. Hüdaî Şentürk

Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Tahir Enolty

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Emin Sezer

Jüri Üyesi

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ÖNSÖZ

Râgıb Paşa, hem devlet idâresindeki üstün becerileri ve hem de edebî alanda verdiği eserleriyle Osmanlı tarihinin önemli simâlarından biridir. Bu sebeple kendisi etraflica incelenmeye lâayık bir şahsiyettir.

Râgıb Paşa'nın Fethiyye-i Belgrad adlı risâlesi, Avusturya ve Rusya ile yapılan müzakerelerde(1739) Osmanlı heyetindeki görevi sırasında bizzat şahid olduğu olayların bir derlemesi olması bakımından incelenmeye değer bir eserdir. Bugüne değin Râgıb Paşa'nın edebî şahsiyeti ve eserleri bilhassa dîvânı pek çok araştırmacı tarafından incelenmiş, ancak tarihi tecrübelerini derlediğı az sayıdaki eseri göz ardı edilmiştir. Râgıb Paşa'nın bu mâhiyetteki eserlerinden biri olan Fethiyye-i Belgrad, târihimizde önemli yer tutan bir olayın biraz daha açıklığı kavuşturulması açısından incelenmeğe değer bulunmuştur.

Bu çalışmada yardımlarını esirgemeyen kıymetli arkadaşım Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi doktora öğrencisi Emine Altay'a, metnin düzenlenmesinde yardımcı olan Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü hocalarından Yrd.Doç.Dr. Sayın Cevdet Şanlı'ya, bu çalışmamızda kütüphânesini bize açan Yrd.Doç. Dr. Sayın Yılmaz Güney'e, Süleymaniye Kütüphânesi müdürü sayın Dr.Nevzat Kaya'ya şükranlarımı arzederim.

Ayrıca tez çalışmam boyunca bana destek olan aileme ve bilhassa bu çalışmamda bana yol gösterip yardımcı olan danışman hocam sayın Yrd. Doç. Dr. M. Hüdai Şentürk'e teşekkür ederim.

Adapazarı, Mart-2000

Fatma Çiğdem UZUN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
ÖZET	III
SUMMARY.....	IV
GİRİŞ	1
1. RÂGİB MUHAMMED PAŞA	5
1.1. Hayatı.....	5
1.1.1. Sadârete Kadar Geçen Dönem.....	5
1.1.2. Sadâret Dönemi	10
1.1.3. Vefâtı.....	14
1.2. İdârî Şahsiyeti	15
1.3. Edebî Şahsiyeti.....	19
1.4. Eserleri.....	21
2.FETHİYYE-İ BELGRAD TRANSKİRİBİ	26
3.METİN TAHLİLİ.....	45
3.1. 1736-39 Osmanlı-Avusturya ve Rusya Savaşları.....	45
3.2. Belgrad Muhasarası ve Belgrad Anlaşması.....	53
4.DEĞERLENDİRME.....	58
KAYNAKÇA.....	60
EKLER.....	64
ÖZGEÇMİŞ	

ÖZET

Koca Râgıb Paşa, yazar, şâir ve devlet adamıdır. Memûriyet hayâtına Defterhâne kaleminde başlamış, göstermiş olduğu başarılar sâyesinde kısa süre sonra Revan vâlisi Arifi Paşa'nın maiyetine tâyin olmuştur. Daha sonra sırasıyla ordu-yı hümâyûn reîsliğine, defter emâneti vekillğine ve Reîsü'l-küttâb vekîli olarakda Bağdad'a gönderilmiştir. Bu vazîfesi sırasında İran ile imzalanan barış andlaşmasında Osmanlı hey'etinde görevli bir âzâ olarak bulunmuştur.

İran barışındaki başarılarının ardından, 1737 ortalarında sadrazâm mektubculuğu makamına yükseltilmiş olan Râgıb Paşa, Avusturya ve Rusya murahhasları ile yapılacak görüşmeler için Niemirow'a gönderilmiştir. Belgrad Andlaşmasındaki üstün hizmetlerinden dolayı 1741'de reîsü'l-küttâblığa tâyin edilmiştir. 1744'de de vezîrlük pâyesi ile Mısır'a ve akabinde Sayda, Rakka ve Haleb vâililiklerine getirilmiş ve 1757'de Bâhir Mustafa Paşa yerine sadrazâmlık kendisine tevcih olunmuştur. Ve hayâtının sonuna kadar bu vazîfeyi yürütmüştür.

Râgıb Paşa çeşitli görevlerde bulunduğu sırada edindiği tecrübeleri de kaleme almıştır. Tezimizin konusunu teşkil eden Fethiyye-i Belgrad'da müellifimizin târih alanında verdiği nâdir eserlerinden biridir. Yaptığımız bütün araştırmalar bu eserin diğer bazı kaynaklarda belirtildiğinin aksine başlı başına bir eser olduğunu, diğer eserleri içinde yer alan bir makale olmadığını ortaya çıkarmıştır. Fethiyye-i Belgrad'da Râgıb Paşa, 1736-39 yılları arasında geçen Osmanlı-Avusturya ve Rusya savaşları, Osmanlı komutanlarının orduyu sevk ve idâre edişi, alınan kaleler ve savaş sonunda gerçekleşen barış andlaşması ve andlaşmanın önemli maddeleri kendi bizzât müşahedeleri ile anlatmaktadır.

Bu çalışmanın gayesi; Râgıb Paşa'nın yayınlanmamış bulunan ve XVIII. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nin dış siyâsetine ışık tutması açısından önemli bir kaynak olan bu eserini günümüze aktarabilmektir.

SUMMARY

This study aims to explain Râğb Pasha's book that it's name "Fethiye-i Belgrad". This book is explained that how take Belgrade and agreement of Belgrade.

Râğb Pasha, was a Ottaman Grand Vizier and litterateur. Firstly, he acted as secretary and deputy-chamberlain to the governora of Revan, Arifi Ahmed Pasha, and Köprülü-zâde Abdullah Pasha and, lastly, to Hekimoğlu Ali Pasha. Soon after the conquest of Baghdad in 1733 he was appointed defterdâr there. Two years later, he accompained the governor Ahmed Pasha, who had been appointed as ser'asker of Bagdad, as deputy of the re'is efendi, and returned to the capital as chief of the poll-tax office (cizye muhasabacılığı). In this capasity he went into the field 1739 and took a loading part in the peace negotiations of Niemirow. He was very successsfully in the peace and later written his experience inthis peace as Fethiyye-i Belgrad. This booklet was a valuable distinguiusted political historian and valuable as models of important writing.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti 600 yıl adalet, sosyal dayanışma ve paylaşma, inanca saygı ve hürriyet ikliminde, farklılıkları hoşgörü ile kuşatarak, çeşitlilikler üzerine sağlam bir bina inşa edebilme basireti içerisinde süren bir cihan devleti oluşunu, aşiretten devlete tekâmül edişini, yetiştirdiği devlet adamlarının kabiliyeti nisbetinde gerçekleştirmiştir. Osmanlıda devlet adamları, yetiştirilmelerinde gösterilen ihtimâm ve aldıkları çok yönlü eğitim sâyesinde kazandıkları siyâsî niteliklerini çoğu zaman edebî ve san'ata ait niteliklerle süslemesini bilmiş güzîde şahsiyetlerdir. Bu durum bir devlet politikası olarak eğitime verilen önemin ve insana yapılan yatırımın hebâ olmayışının müşahhas bir misâli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyâsî kişiliğinin ve başarılarının yanısıra hem şâir, hem yazar hem de târihçi olma vasıflarını tek vücûda sığdırabilen Koca Râgıb Paşa bu cihetten Osmanlı devlet adamı şablonuna uymakla birlikte hususî durumu itibârı ile diğer devlet adamlarından farklı bir mevkie bulunmaktadır. Râgıb Paşa'nın hususiyeti, devlet memurluğu mesleği ile hayâta atılıp kademe kademe yükselmek suretiyle devletin en yüksek makamına kadar gelebilme başarısıdır. Râgıb Paşa devletin hemen her kademesinde görev almış Sultan III.Osman'ın yedinci ve sonuncu sadrîâzamı olarak en yüksek makama çıkmış ve hayatının sonuna kadar da sadâret mührünü taşımıştır.

Râgıb Paşa'nın sadâret yılları Osmanlı Devletinin halkıyla birlikte beklediği barış ve huzur ortamının yeniden tesîs edildiği bir dönem olmuştur. Râgıb Paşa ülkenin her bölgesiyle ayrı ayrı ilgilenirdi. Her meseleyi hazırladığı çözüm teklifleri ile birlikte Pâdişâha takdim eder, her işde Pâdişâhı bilgilendirir ve onayını almaya çalışırdı. Usta bir siyâsetçi olarak Râgıb Paşa asla Pâdişâhın önüne geçmemiş kendisini ikinci plâna atarak devleti doğrudan doğruya yönetme başarısını göstermiştir(De Lamartine,1991:858-859). Siyâsî târihcilerin uzmanlarının devlet adamlarından Köprülü Mehmet Paşa ile eş tuttukları Râgıb Paşa'yı, devrinin vak'anüvisi Vâsîf Efendi de "insan-ı kâmil denilmeğe sezâ ve sadrû'l-vüzerâ elkâbına revâ" şeklinde vasıflandırmıştır.

Râgıb Paşa bir diplomat olarak da yabancı devletlerle olan ilişkilerde oldukça başarılı roller oynamıştır. Bağdad'da Vâli Ahmet Paşa'nın maiyetinde defterdar olarak görevli iken, Nâdir Şah ile yapılan müzâkerelerdeki başarılı üslubu sayesinde 1736'da İran hey'eti ile yapılacak barış görüşmelerine, İran meselelerinin iç yüzünü bilen bir mütehassıs olarak katılmak üzere İstanbul'a çağırılmıştır. Bu müzâkereler hakkında bir rapor mâhiyetindeki Tahkîk u Tevfîk adlı eserini kaleme almıştır. Üç yıl sonra 1739'da Avusturya ve Rusya mürahasları ile yapılacak görüşmeler için Osmanlı hey'etinin bir âzâsı olarak Niemirow'a gönderilmesi, devlet tarafından bu alanda kendisine duyulan güvenin ve inancın bir isbatı olarak kabûl edilmiştir. Zira yerli ve yabancı o dönem târihçilerin ortak fikri Râgıb Paşa'nın diplomasi ilmine vakıf usta bir siyâsetçi olduğudur.

Tecrübelerini eserlerine yansıtan Râgıb Paşa 'Fethiyye-i Belgrad' adlı eserinde de sadrâzam bmehtupçuluğu vazifesinde iken murahhas üye olarak gönderildiği Neimirow'daki müşahedelerini bu eseri sayesinde aktarabilmiştir. Eserde, Belgrad ve civar kalelerin –Niş, Vidin, Semendire, Ada-i Kebir, vd.- fethi esnâsında yapılan çarpışmaları anlatır ve dönemin sadrâzamı El-Hacc Mehmed Paşa'yı tanıtarak başarıları hakkında bilgiler verir. Yine sabık sadrâzam Hekimoğlu Ali Paşa'nın Hisarcık muhârebesinde ki komutanlığı ve başarılarından bahseder. Eser, Avusturya ve Rusya ile yapılan barış müzâkerelerinin şartlarından ve andlaşmanın önemli maddelerinden bahsederek Sultan I. Mahmud'a dua ve niyazlarla sona erer.

Râgıb Paşa sâdece büyük bir devlet adamı değil aynı zamanda Türk edebîyatında klasik tarzda eserler veren bir edebî şahsiyettir. Onun edebî şahsiyetini ifâdede önemle ve öncelikle belirtilmesi gereken nokta, şâirlik vasfı taşıyan az sayıdaki vezirlerden birisi oluşudur. Râgıb Paşa şiirleri ile çağları aşarak soluğu günümüze kadar ulaşmış nâdide şâirlerdendir. Zira yaşadıkları dönemlerde çok tanınmış olan divân şâirlerinden pek çoklarının isimleri daha sonraları unutulup gitmiştir. Râgıb Paşa'yı bu gibi şâirlerden ayıran bâriz özelliği onun önceden çizilmiş bir takım kalıpları en üst derecede kullanan ve söz konusu kalıpları zorlayarak orijinal hayallerle yeni bir söyleyiş tarzı yakalayan yanındır(Yorulmaz,1998:33).

Râgıb Paşa devrin diğ er ş airlerine nispeten s ade ve daha anlaşılır bir dil kullanmıştır. Bazı beyitleri bir dîvân ş airinin değıl de sanki bir halk ş airinin kaleminden çıkmış havasını vermektedir. İlk bakışta Arapça ve Farsça kelime ve kavramların  okluğı dikkati çekse de okunduğıunda ş iirlerinin açıklığı ve anlaşılabilirliğı kendiliğıinden sezilir. R  g b Paşa aşk, hayal ve hissiyata, ş iirinde ikinci pl anda yer vermiş; daha ziyade hay ata ve topluma ait gözlemlerini dile getirmiştir.

 ağıdaşları R  g b Paşa'nın  ateş n fikirli, güzel yüzlü, sağılam ak deli, konuşmaları latif, if adesi tatlı, çeşitli bilgileri olan, yüksek ahl kl  bir zât olduğıuna ve ömrü boyunca vaktinin çoğunu kitap okuyarak ge irdiğıine ve başlıca zevkinin ilmi meseleler ile uğıraşmak olduğıuna ş ah det ederler (Ahmed N zhet Efendi, 1253:mukaddime,ilk sayfalar). Hakkında sarf edilen bu övgü dolu sözlerin haklılığı, onun kendi adına yaptırdığı bir k t ph nesinin bulunması ile de sübût bulur.

R  g b Paşa'nın günümüze dek ulaşmış bulunan ş iirleri ve diğ er bütün eserleri, onun sanatçı yönünü yansıtırken, yukarıdaki if adelere istin den denilebilir ki R  g b Paşa bir ilim, irfan ve kültür adam  olmakla da mümtaz bir kişiliğıe s hibdir..

Gazel

Muharrik dil olur dil-rübâya muhtâcız
Zamân-ı za'f kuvâdır asâya muhtâcız
Dem-i Mesîh'den etsen recâ-yı himmet der
Bu deyr-i köhnede biz de du'âya muhtâcız
Ne nâhudâdan i'ânet ne hod sabâdan eser
Bu yemde şurta-i lutf-ı Hudâya muhtâcız
Ede niyâzımızı dergeh-i kabûle delîl
Dil-şikeste gibi bir gedâya muhtacız
Sitemde eyledi bîgâneler telâfisin
Dedirmedî hele dehr âşinâya muhtâcız
Verirse ruhsat eger dûr-bâş-ı istiğnâ
Şu mâsivâdan ibâret gınâya muhtâcız
Peyâm-ı bâd-ı sabâ hep havâyâ çıkmakda
Şemîm-i kâkûlü olan hulyâyâ muhtâcız
Yolunda ol büt-i şûrîdenin yine Râgıb
Metâ-ı zühd ü riyâyı fedâyâ muhtâcız

1. RÂĞIB MEHMET PAŞA

Osmanlı devlet adamı, âlim, şâir ve edîbidir. Asıl adı Mehmed'tir. Şiirde “Râgıb” mahlasını kullandığı için daha çok Koca Râgıb Paşa adıyla tanınmıştır. Babası Defterhâne kâtiblerinden Şevki Mustafa Efendi'dir (M.Süreyya,1971:358). Küçük yaştan beri tahsil ve terbiyesine ihtimam gösterilmiş; keskin zekâsı ve parlak istidâdı ile, kısa zamanda büyük bir ilerleme göstererek dikkati çekmiştir. Mehmed Râgıb Paşa yalnızca Osmanlı devlet adamlarının en büyüklerinden biri değil, aynı zamanda Türk edebiyatına önemli eserler vermiş bir şâirdir. Öğrenimiyle ilgili elimizde doyurucu bilgi olmamasına rağmen, bunun özel hocalar vasıtasıyla olduğu sanılmaktadır. Bulunduğu devlet kademelerinde gösterdiği gayret ve başarılarla kendini fark ettiren Râgıb Paşa, haklı olarak önemli mevkilere getirilmiştir. Kayırılmaların çok yaşandığı bir dönemde basamakları dikkatle ve emin adımlarla çıkmış, kimsenin himâyesine girmediği halde sadrîâzamlık makamına kadar yükselmiş ve vefâtına kadar da bu mevkiini muhâfaza etmiştir.

1.1. HAYÂTI

1.1.1. Sadârete Kadar Geçen Dönem

1699'da İstanbul'da doğmuştur. Küçük yaştanberi gösterdiği ilerleme ile birlikte ilk olarak babasının çalıştığı Defterhâne kalemine devam etmeğe başlamıştır. Burada sür'atle gelişerek, işlerin inceliğine kolayca nüfuz etmiş ve çok geçmeden, emsalleri arasında temayüz etmiş, daha o vakit şöhret kazanmış ve bir süre sonra Dîvân-ı Hümayûn kâtibliğine yükselmiştir (Mustakîm-zâde,1928:499). Burada çalışırken bir yandan da ilim ve kültür yönünden kendini yetiştirmeye çalışıdı. Gerekli olan Arapça ve Farsça'yı öğrenmeye başladı ve aynı zamanda Ayasofya medresesi üstadlarından Yusuf Efendi-zâde'den sülûs ve nesih yazılarını meşk etti (Mutlu,1963:2). Henüz 25 yaşlarında iken, 1722'de cereyan etmekte olan İran savaşları sırasında fetholunan toprakların tahrîrine memur edilerek, Revan vâlisi Arifî Paşa'nın maiyetine tâyin olundu (Yorulmaz,1998:2). Bundan sonra Tebriz Seraskeri Köprülü-zâde Abdullah Paşa maiyetinde Ordu-yı Hümayûn reisliğine ve ardından Hekimoğlu Ali Paşa'nın

yanında Defter Emâneti vekilliğine getirildi (1724) (M.Süreyya,1971:359). Bir yıl kadar Revan defterdarlığında bulunduktan sonra, 1729'da İstanbul'a döndü; fakat hemen arkasından Riyâset Vekâleti pâyesi ile, Hemedan eyâletinin tîmâr ve zeâmetlerini yeniden düzenlemeğe ve dağıtılmasına memur edilerek Bağdad vâlisi ve İran Seraskeri Ahmed Paşa'nın maiyetine verildi (Yorulmaz,1998:2).

1730'da Sûvârî Mukâbelesi¹ pâyesine ilave olarak, defterdarlık görevi ile Bağdad'a gönderildi. Burada kaldığı müddetçe ilim ve edebiyat sahasında ve idâre işlerinde gösterdiği bilgi ve mahâreti sâyesinde Vâli Ahmed Paşa'nın takdir ve îtimâdını kazandı (Baykal,1988:IX,596). Ahmed Paşa, kendisine ithâf ettiği bir kasîde dolayısıyla, Râgıb Efendi'ye çok yüksek bir para bağışı yaptığı gibi (M.Süreyya,1971:359), o târihlerde Osmanlılar ile savaşmakta olan Nâdir Şah ile giriştiği müzâkerelerde defterdarını, murahhas olarak İran hükümdarı nezdine gönderdi.

Ahmed Paşa'nın 1733 yılında Nâdir Şah'ın Bağdad kuşatmasına elindeki kuvvetlerle bu kuşatmaya karşı uzun süre dayanmasının imkânsız olduğu ortadaydı. Ahmed Paşa, Topal Osman Paşa'dan kendisine yardım gelinceye kadar Şah'ı oyalamalıydı. Bu maksadla Mehmed Râgıb Paşa'yı Nâdir Şah'a gönderdi.

Râgıb Paşa vazifesini gayet iyi başarmış, Nâdir Şah'ı gereği kadar oyaladıktan sonra istenen müsaade ile geri dönmüştür (Mufasssal Os.Ta.,1971:V,2480). Bu arada Topal Osman Paşa'nın harekete geçtiğini öğrenen Nâdir Şah, kuvvetlerinin büyük bir bölümünü alarak onu karşılamaya gitmiş, fakat iki ordunun karşılaşmasından kısa bir süre sora Nâdir'in orduları tam bir bozguna uğramış ve bu sayede Bağdad kuşatmadan kurtulmuştur(Hammer,1994:VII, 407-410). Bu savaşı Topal Osman'ın kazanması gerçekten önemlidir. Nâdir Şah bu savaşı kazanacak olsaydı, bütün doğu Anadolu'yu ele geçirmesi mümkün olabilirdi.

¹ Sûvârî Mukâbelesi: Sipahi, silahtar ve dört bölüğe(sağ ve sol ulufeciler, sağ ve sol garipler) verilen mevâciplerle ilgilenirdi(Tabakoğlu, 1996:V, 55).

Bu başarının ardından Râgıb Paşa 1734'te İstanbul'a çağrılarak, maliye tezkireciliğine² tayin edilmiş ise de, 1736 sonlarında Erzurum seraskerliğine getirilen Ahmed Paşa'nın maiyetine ordu defterdarlığı ve Reîsü'l-küttâb vekili olarak verilmiştir (Yorulmaz,1998:3). Aynı yıl İstanbul'a gelerek ikinci defa cizye muhâsebeciliğine getirilmiş, ancak 1736 Temmuzunda Nâdir Şah tarafından İstanbul'a gönderilen elçiler ile yapılacak müzâkerelere, İran meselelerinin içyüzünü bilen bir mütehassıs olarak katılmak üzere pâdişâh fermanıyla acele payitahta çağrılmıştır (a.g.e., s.3).

Barıştan önceki müzâkerelerde ve barış görüşmelerinde söz sahibi yetkililerden biri olarak büyük başarı gösteren Râgıb Paşa, diplomasi târihinin önemii eserlerinden biri sayılan "Tahkîk u Tevfîk" adlı eserinde bilgiler vererek Nâdir Şah'dan da fazlasıyla söz etmektedir. Râgıb Paşa görüşmelere Reîsü'l-küttâb İsmâil Efendi ve Dîvân-ı Hümâyûn Mühürdârı Mustafa Efendi ile birlikte katılmıştı (Mufasssal Os.Ta., 1971:V,2484).

Nâdir Şah'ın isteklerinin başında Ca'ferî mezhebinin Osmanlı devleti tarafından Hanefî, Şafî, Malikî ve Hanbelî mezheplerinden sonra beşinci mezheb olarak kabûlü ve Kâbe'de bu mezheb içinde bir rûkûn tesisi geliyordu. Ayrıca, İran hacılarından hac alınmaması ve hac emirlerinin ayrı ve kendilerinden olması, İstanbul ve İsfahan'da karşılıklı şehbenderler bulundurulması, İstanbul'daki şehbenderin kethüdasına buradaki İranlıları hacca götürme müsaadesi verilmesi ve nihayet esirlerin karşılıklı olarak serbest bırakılmaları isteniyordu (a.g.e., s.2484). Ancak bu istekler Osmanlı Devleti tarafından görevlendirilen sınırlı yetkiye sahip Genç Ali Paşa tarafından kabûl edilmemiş ve heyetler İstanbul'a çağrılmıştır. Aralarında Râgıb Paşa'nın da bulunduğu Osmanlı Heyeti ve İran heyeti arasında yapılan ve tartışmalı geçen sekiz toplantı sonunda neticeye bağlanabilmişti (Uzunçarşılı, 1982:IV,232).

² Eskiden resmi dairelerde yazı işleri ile vazifeli bulunanlara tezkireî veya bunun türkçe şekli olan tezkireci tabiri kullanılırdı (İA,1988:12-I.226). "Maliye tezkireciliği" ifadesi kaynak eserlerde yer almamakla beraber, bu mesleğin maliyede yazı işleri ile alakalı bir vazife olduğu kanaatindeyiz.

Andlaşmaya göre Bâb-ı Âlî, İran'dan gelecek Emîr-i Hacc'ın Şam yoluyla gitmeyip Necef ve Lahsa yoluyla gitmesini veya Şam yoluyla gidecek olursa Emîr-i Hacc unvânını kullanmamasını ve başka bir isim kullanılmasını kabûl ve İran hükûmeti nezdinde üç yılda bir değiştireceği bir âmir bulundurmasını taahhüt ediyordu. Karşılıklılık esâsına uygun olarak İran da Bâb-ı Âlî'de maslahatgüzâr bulundurabilecekti. Son olarak da esirlerin serbest bırakılmasını iki taraf da kabûl ediyordu (a.g.e.,s.233). Ayrıca da iki ülkenin hududlarının IV.Murat döneminde tesbit edildiği gibi kalmasına, iki hükümdar arasında muhaberatı düzenleyen usûllerin yürürlüğe girmesine karar verilmişti (Hammer,1994:VII,440-446). Bu barış ile Dâmâd İbrahim Paşa'nın hiç yoktan çıkardığı harp on üç sene sonra muvakkat bir zaman için sona ermiş oldu.

Râgıb Paşa, siyâsî başarılarının bir neticesi olarak 1737 Nisan'ı ortalarında sadrîâzam mektupçuluğu makamına yükseltilerek Avusturya ve Rusya murahhasları ile yapılacak görüşmeler için Reîsü'l-küttâb Mustafa Efendi'nin başkanlığındaki hey'etin bir âzâsı olarak, Niemirow'a yollanmıştır (Uzunçarşılı,1982:IV,289). Belgrad seferi ve andlaşması sıralarında büyük yararlığı görülen Râgıb Paşa, 1741 Şubatında reîsü'l-küttâblığa tâyin olunmuştur (Babinger,1989:391). Râgıb Paşa ile bu makam yeniden nüfuz kazanmış, Osmanlı Devleti için diplomasinin hayâtî bir ehemmiyet kazanması neticesinde reîsü'l-küttâblar kendilerini göstermeye ve vezâret mevkiine geçmeye başlamışlardır (İnalcık,1988:682).

Râgıb Paşa, bu dönemde vazifesi icâbı sık sık temas ettiği yabancı devlet temsilcilerini âdeta kendine bağlamıştır. Bu mes'ûliyetli makamı üç yıldan fazla idâre ettikten sonra 4 Nisan 1744'de vezirlik payesiyle, Mısır vâililiğine gönderilmiştir (Baykal,1988:595). Râgıb Paşa'nın vezirliğe yükseltilmesi ve İstanbul'dan uzaklaştırılmasının sebebi, Nâdir Şah'a yakınlık beslediğinden şüphelenilen Bağdad vâlisi Ahmed Paşa ile yakın dostluğu gibi gözükse de, asıl sebep vezîriâzâm Seyyid Hasan Paşa'nın Râgıb Paşa'nın Sultan üzerindeki etkisinden hoşlanmamasıdır (Hammer,1994:VIII,51).

Beş yıl kadar süren bu memuriyeti sırasında Râgıb Paşa, âsâyişi sağlamak için uğraşmış ve ayrıca uzun yıllardan beri devletin vâlilerini ellerinde bir oyuncak mesabesine indirmiş bulunan haris ve zâlim Kölemen beylerini de te'dib ederek, memlekette bir müddet olsun huzur ve âsâyişi kurmağa muvaffak olmuştur. Râgıb Paşa, Memlûk beylerine önce her istediklerini yaptırabilecekleri yumuşak mizaçlı biri olarak görünmüştü ve başlangıçta kendisine bırakılan iktidarla yetinerek ve irâdelerine karşı çıkmadan üç yıl kadar idâre etmişti. Nihâyet İstanbul'dan gelen hatt-ı şerifin etkisiyle âsî beyleri etkisiz hâle getirmeye başladı. Bu mücadeleyi kısmen de olsa başarmış ve âsileri Sultan'ın bayrağına sadakat yeminine davet etmişti (a.g.e.,s.97). Fakat Mısır'da bir türlü dinmek bilmeyen kaynaşmalar ve baskılar karşısında Kölemen beylerinin hâkimiyeti ve aralarındaki rekabetleri nedeniyle artık oradan usandığını;

Kelâl geldi tasarrufdan ümm-i dünyâyı

Yeter şu Kahire 'nin kahrı, 'azm-i Rûm idelüm

beyti ile dile getirmiştir (Muallim Naci,1995:240). 12 Eylül 1748'de kubbe vezirliği ve nişancılık pâyesi ile, İstanbul'a dâvet olunmuştur (Hammer,1994:VIII,111-112). Koca Râgıb Paşa'nın Mısır'dan ayrılmasında Kölemen beylerinin de etkisi olduğu aşikârdır (Kramers,1979:245). Bu gelişmeler üzerine Nişancı sıfatıyla kubbe vezirleri arasına katılmak üzere İstanbul'a çağrılmış ve daha yolda iken Aydın Murahhassılığı, malikâne olarak kendisine verilmiştir (Baykal,1988:595).

Bundan sonraki yıllarda, sırası ile Sayda, Rakka ve Haleb vâliliklerinde bulunmuş, buralarda da îmar işlerinden başka, sükûn ve âsâyişin sağlanması için gerekli tedbîrleri almaktan geri durmamıştır (a.g.e.,s.595). Sadriâzam Bâhir Mustafa Paşa İstanbul'a gelmesine mani olmak için onu Şam vâliliğine tâyin ettirmek isterken birkaç gün sonra, Bâhir Paşa azledilerek sadâret mührü kendisine tevcih edildiği müjdesini almış ve 11 Kânûn-i sâni 1757 (Hicri 1170)'de İstanbul'a gelerek, yeni vazifesine başlamıştır (Danişmend,1972:IV,39).

1.1.2. Sadâret Dönemi

Böylece Râgıb Mehmed Paşa, devlet hizmetlerinde en aşağı mertebelerden başlayarak, kademe kademe ilerledikten, çeşitli idâre ve siyâset işlerinde bilfiil vazifeler alarak tam manası ile olgunlaştıktan sonra, çekirdekten yetişme mümtaz bir devlet adamı olarak, Sultan III.Osman'ın yedinci ve sonuncu sadrâzamı olmuştur.

Silâhdar Paşa'nın 1737'de ölümü ile Koca Râgıb Paşa'nın 1757'de iktidara gelmesi arasında geçen sürede sadârette on beş gün bile kalamayan birçok sadrâzam gelmişti (De Tott, t.y.: 26). Sultan III.Osman'ın sadrâzamları çoğunlukla güçlü kişiler idiler. Bunlar, hayâtlarından emin olabilseler ve her gün azledilmek endişesini taşımazlardı, mutlaka önemli başarılar elde edebilirlerdi (Altunay,1980:300-301). Ocak ayı içinde sadrâzamlığa getirilen Koca Râgıb Paşa sayesinde Osmanlı Devleti'nde istikrarlı politikalar uygulamaya başladı. Bu gelişmede Râgıb Paşa'nın, vaktinin büyük bir bölümünü kitaplarla geçiren itidâlli ve tecrübeli devlet adamı olma kişiliğinin payı büyüktür (Beydilli,1985:36).

O, sadâretinin ilk zamanlarındaki icraatlarında, Pâdişâhın dakikası dakikasına uymayan mizacını ve sık sık sadrâzam değiştirmek alışkanlığını dâima göz önünde tutarak çok dikkatli politikalar uygulamıştır. Nitekim Osmanlı Devleti ile Danimarka arasında imzalanan ticâret andlaşması, Râgıb Paşa için pâdişâh nezdinde önemli bir başarı olarak görülmüştür (Altundağ,1988:449).

Râgıb Paşa'nın sadâretinden 8-9 ay sonra, Dârüssaâde Ağası Ebu Kof Ahmed Ağa'nın teşvik ve tesiri ile azli ve yerine Kapudân-ı Derya Ali Paşa'nın getirilmesi istendi ise de Pâdişâhın hastalığı ve Darüssaâde Ağası Yazıcısı Kayserili İbrahim'in ikazı ile saklanmak imkânı bulan Râgıb Paşa azilden kurtulmuştur (a.g.e.,s.449).

Sultan III. Osman'ın ölümü üzerine tahta geçen Sultan III. Mustafa, culûsundan sonra mâmur bir vatanın ahâlisini huzur ve refaha kavuşturmak için kendisine en çok yardımcı olabileceğini hissettiği Râgıb Paşa'yı yerinde bırakmış ve Râgıb Paşa

Osmanlı târihinde pek az kimseye nasib olan bir şekilde, hayâtının sonuna kadar sadâret mührünü taşımıştır.

Râgıb Paşa, III.Mahmud'la iç ve dış siyâsette birebir uyuşan fikirleri sayesinde pâdişâhın tam îtimâdını kazanmağa ve âhenkli bir çalışma devresi açmağa muvaffak olmuştur. Devlet idâresi ve istikbal hakkındaki fikirleri birbirine uymaktaydı. Her ikisi de 1683 Viyana bozgunundan beri devam eden gerilemenin ancak bir barış dönemi içinde yapılacak uzun vadeli çalışmalarla önlenebileceğine inanıyorlardı. Bu dönemde Pâdişâh daha ziyâde iç işleri ile, Râgıb Paşa ise dış işlerle meşgul olmuştur (Baykal,1979:700). III. Mustafa, sadrîâzamını bütün hareketlerinde serbest bırakmış gibi gözükmekteydi. Ancak Râgıb Paşa, pâdişâhın emirlerini harfiyen yerine getirir ve yapacağı işleri kendisine haber verirdi. Sultan III. Mustafa da, vezir-i âzamının her türlü hareketini tâkib etmiş, icâbında mes'ûl tutmak için dâima uyanık bulunmuştur (Altınay,1980:303).

Zamanla Pâdişâhın tam îtimâdını kazanmağa başlayan Râgıb Paşa, âhenkli bir çalışma ortamı oluşturulmasını sağlamış ve 1758 baharında pâdişâhın dul kız kardeşi Sultan III. Ahmed'in kızı Sâliha Sultan'la nikâhlanmıştır (Şemdanî-zâde,1976:16). Sâliha Sultan önce Sarı Mustafa Paşa, daha sonra Sarhoş Ali Paşa'yla, en sonunda da Koca Râgıb Paşa ile evlendirilmiştir. Evlendiklerinde Sâliha Sultan kırk üç, vezirâzam yetmiş iki yaşında idi (Altınay,1980:307).

Râgıb Paşa'nın sadâret dönemi Avrupa'nın çok karışık olduğu bir dönemde geçmiş olmasına rağmen yabancı devletlere karşı muvaffakiyetle bir barış siyâseti takib etmiştir. O zamanlar Avrupa'nın belli başlı devletleri Yedi Yıl Savaşları içinde bulunmaktaydılar. Paşa, Osmanlı Devletinin kesin olarak Avrupa'daki savaflara katılmaması ve barış içinde bulunmasının devlet için hayâtî önem taşıdığı görüşündeydi (Beydilli,1985:37). Prusya'nın Osmanlı Devleti ile yapmak istediği ittifâk andlaşması da Koca Râgıb Paşa'nın etkisiyle sadece ticâret ve dostluk muâhedesi şeklinde kabûl edilmiştir.

Müttefik Avusturya, Fransa ve Rusya devletlerinin hücumuna uğrayan Prusya Kralı II.Friedrich Osmanlı Devletinin askeri yardımını kazanmağa çalışmakta idi. Râgıb Paşa, pâdişâhın arzusuna uygun olarak Prusya ile ittifâka sıcak bakıyordu. Ancak böyle bir ittifâka, Avusturya-Rusya ittifâkı içinde yer alan Fransa'ya karşı dengeleyici olması bakımından İngiltere'nin de yer almasını istiyordu (a.g.e.,s.42-43). Lamartin'e göre Râgıb Paşa, devlet adamı olarak Prusya devletinin temellerini atan II. Friedrich'i, Osmanlı devletinin eski ve güçlü düşmanı Avusturya'ya karşı bir denge unsuru olarak görüyordu. Hatta gerektiği taktirde Büyük Friedrich'in Ruslar, Avusturyalılar ve Osmanlılar arasında hakem olacağını düşünmüştür ve onun dostluğunu kaybetmeyecek politikalar yürütmeye özen göstermiştir (De Lamartine,1991:861). Fakat ilerleyen zaman göstermiştir ki Friedrich'in kendisine duyulan bu güven, Râgıb Paşa'nın ileriye dönük oluşturmak istediği barış dönemi için olumlu sonuçlar getirmemiştir.

III.Mustafa'nın Friedrich ile görüşmelerine bakıldığında: Friedrich'in, Osmanlı hükümeti ittifâka yanaşmak meylinde iken, Osmanlıları Rusya üzerine sevk etmeye çalışması, bir müddet sonra da Rusya ile barışması ve sonra Avusturya ile harbi desteklemesi, tereddütleri arttırmıştır. Râgıb Paşa'nın Osmanlıların Avusturya muhârebelerinde Rusların, müttefikleri olan Avusturya'ya yardım etmeyeceğine dâir II. Friedrich'den sarîh teminat alamaması, andlaşmanın sadece bir dostluk mukavelesi şekline dönüşmesine sebep olmuştur (Uzunçarşılı,1982:350).

Kral ile Bâb-ı Âlî arasında defalarca girişilen uzun müzâkerelerin gayesi bir Osmanlı-Prusya savunma ve saldırma ittifâkı vücuda getirmek idi. Buna karşılık Râgıb Paşa'nın barıştan ayrılmayarak devleti bir mâceraya sürüklememe gayreti başarılı olmuştur (Unat,1968:113-115). Prusya ile sâdece dostluk andlaşması imzalayan Râgıb Paşa, bir yandan da 1739 Belgrad andlaşmasının "ebedî sulh" haline getirilmesinin imkânsız olduğunu, dolayısı ile bunun herhangi bir değeri bulunmadığını ileri sürerek, Avusturya'yı baskı altında tutmaktan da geri durmamıştır. Belgrad andlaşması ile batıdaki sınırlarda uzun süren bir barış dönemine girilmekle birlikte Osmanlı Devleti'nin büyük bir akıllılık göstererek girmedığı Yedi Yıl Savaşları uzun bir sâkinlik oluşturmuş ve bir süre sonra fetihlere

alışkın Osmanlı toplumuna sıkıntı vermeye başlamıştı. Bu sıkıntı 1768'de Osmanlılar Rusya'ya karşı savaş açtıkları zaman dağıldı (Itkowitz,1997:156).

Râgıb Paşa'nın, Prusya-Rusya ittifâkının ardından Prusya-Osmanlı ittifâkının gereksizliğini ileri sürerek ittifâktan vazgeçme isteği, kendisinin pâdişâh tarafından azledilmesini dahi gündeme getirmiş,ancak bu durum, yeniçeriler arasında huzursuzluklara sebep olmuştu (Beydilli,1985:72-73). Sultan III. Mustafa başından beri Ruslarla savaşma arzusunda idi. Çünkü O, Büyük Friedrich'in komutanlık yeteneğine hayranlık duyuyordu (Palmer,1994:48). Koca Râgıb Paşa, Üçüncü Mustafa'ya verdiği bir lâyhada, aslında Müslüman bir devletin Hristiyan bir devletle ittifâkının şer'an câiz olmadığını, ancak memleket menfaatleri ve zarûretler icâbı pâdişâhların böyle kararlar verebileceğini ve devlet için temînatlı ve faydalı bir durum oluşur oluşmaz andlaşmanın imzalanmasının mümkün olduğunu Pâdişâh'a îzâh etmiş ve onu iknâda başarılı olmuştur (Mufasssal Os.Ta.,1971:V,2558).

Büyük tecrübesi ve siyâsetteki ustalığıyla Râgıb Paşa, Prusya kralının ittifâk teklifini derhal kabûl etmeyip vaziyete göre işi idâre ederek red cevabı da vermemiş ve Prusya kralını ümide düşürerek meseleyi, vefâtı târihine kadar sürüklemiştir (Uzunçarşılı,1982:IV,349). Gerçi Râgıb Paşa böyle bir andlaşma için hem ordusuna güvenmiyor hem de Fransız elçisinin etkisinde kalıyordu. Fransa'nın İstanbul Büyükelçisi Vergennes'in Râgıb Paşa üzerinde müessir bir rol oynadığı da ileri sürülmektedir (Unat, 1968:114).

Savaşın devlet için büyük bir yıkım olduğunu bildiği için var gücüyle barışı devam ettirmek isterken bir takım terslikler de ardı ardına gelmeye devam ediyordu. En başta İstanbul'da baş gösteren açlık ve sıkıntıdan herkes şikâyet ediyor; bütün kabahati Râgıb Paşa'da buluyorlardı (Altınay,1980:309). Prusya ile ittifâkın yapılmaması, huzursuzluklara sebep olmuş; hatta şehirde görülen büyük yangınlar bu durumun neticesi olarak kabûl edilmişti (Beydilli,1985:72-73).

Bu dönemde meydana gelen Mekke yolundaki hacı kervanının çöl Arapları tarafından saldırıya uğraması olayı, halk arasında infîâle sebep olmuştu. Halkı bu

konulardan uzak tutmak bahânesiyle yeni projeler ortaya atılmağa başlandı. Râgıb Paşa yiyecek getiren gemilerin denizde tehlikelerle karşılaşmasını önlemek maksadıyla Anadolu'da deniz trafiğine açık bir kanal açmak tasarısını oluşturdu. Bu iş için, çeşitli ırmaklarla beslendiği için her zaman tükenmeyen suya sahip bir göl olan Sapanca Gölü'nden istifâde ederek Sakarya nehrini İznik Gölü'ne bağlayacaktı. Hatta bu konuda Fransız elçisi M. De Vergennes ve Baron De Tott'dan da keşif aşamasında bilgi alınmış ve tecrübelerine başvurulmuştu (De Tott,t.y.:68-69).

1.1.3. Vefâtı

Gerileme döneminde istikrârı sağlayan bir sadrîâzam olarak iki pâdişâh devrinde yaklaşık altı yıl vazife yapan Râgıb Paşa ramazanın yirmi dördüncü cuma gecesini vefât etti (8 Nisan 1763) (Danişmend,1972:41). Yerine ağır hastalığı nedeniyle işlerle ilgilenemediği zamanlarda görevi vekâleten yürüten ve kendisi tarafından himâye edilip yetiştirilen Hamza Paşa sadâret makamına getirildi (Şemdanî-zâde,1976:54).

Râgıb Paşa, Laleli'de kendi adına bina ettirdiği kütüphânesinin bahçesine gömülmüştür. Kütüphânenin inşâsında tam olarak bitmemiş olan kubbesinin yıkılması hayra alâmet olarak görülmemiş ve bundan kırk gün sonra Râgıb Paşa vefât etmişti (M.Süreyya,1971:359).

Râgıb Paşa gibi kuvvetli bir şahsiyetin vefâtı, pâdişâha devlet idâresinde tek başına söz sahibi olmasının kapılarını açmıştı. Sadrîâzam Koca Râgıb Paşa'nın yanında devlet idâresinde pek fazla etkisi olmayan, daha çok bir figüran durumunda kalan III.Mustafa, Paşa'nın ölüm haberi kendisine ulaştırıldığında, artık tek başına hüküm sürebileceği şeklinde sözleri sarf etmekten kendini alamamıştır (Beydilli,1985:37).

Bununla birlikte III.Mustafa, Râgıb Paşa'dan sonra kendisine yardımcı olacak onun benzeri bir başka devlet adamı bulamamış, kendi başına sevk ve idâre ettiği devleti Rus harbine sokmakla Osmanlı târihini yeni bir karanlık döneme sokmuştur

(Baykal,1979:708). Sadriâzâmı gibi kendiside şair olan III.Mustafa devlet adamı bulmakda çektiği bu sıkıntıyı şu kıt'ayla dile getirmiştir.;

*Yıkılıpdir bu cihan sanma bizde düzele
Devletî çerh-ı denîverdi kamû mübtezele
Şimdi ebvâb-ı sa'âdetde gezen hep hazele
İşimiz kaldı heman merhamet-i Lem-Yezel'e.*

Râgıb Paşa'nın oğlu olmayıp Na'ile ve Lebibe Hanım adında iki kızı vardı (M.Süreyya,1971:359). Mîrâsından ve geriye bıraktıklarından altmış bin kese akçeye pâdişâh adına el konulmuştur (Ahmed Rasim,1999:IV,1076).

1.2. İDARİ ŞAHSİYETİ

Mehmed Râgıb Paşa küçük bir bürokratin oğlu olarak baba mesleği ile başladığı meslek hayatında, sadriâzamlığa kadar yükseldiği dönemlerde ve sadriâzamlık yıllarında sayısız başarılar elde etmiş ve her ne kadar ismi duyulmasa da Sokollu veya Köprülüler kadar büyük ve önemli bir vezirâzâm olmuştur. İşte bundan dolayı da vak'anüvîs Vâsıf Efendi ona "Sadri'ül Vüzerâ" yani vezirlerin başı ünvanını vermiştir. XVIII. yüzyılda devşirmelerin azalması ve nihâyet ilga edilmesiyle bürokratlar idârî ve askerî makamlara kaydırılmış ve vâli olarak görevler almaya başlamıştır. Râgıb Paşa, sadârete kadar yükselebilecek makama çıkabilmenin bir örneği olmuştur (Itkowitz, 1997:152).

Râgıb Paşa, kendinden önceki sadriâzamların yaptığı ve kendisinden sonrakilerinde yapacağı, gibi öncelikli olarak çalışmalarında engel teşkil edecek ve ayağını kaydırmak isteyecek kişileri İstanbul'dan uzaklaştırmakla işe başlamıştır. İlk olarak, kendisinin azli için ciddi olarak teşebbüste bulunan ve III.Osman vefât etmeseydi bunu başarabilecek olan Dârüssaâde Ağası Ebu Kof Ahmed Ağa'yı önce Rodos'a sürdürmüş, daha sonra da aldığı bir fetvâ ile Çanakkale'de boğdurtmuştur (Yorulmaz,1998:15). Râgıb Paşa, sadârete hazırlanan Kapudân-ı Deryâ Ali Paşa'yı da İstanbul'dan uzaklaştırmıştır. Şeyhülislâm Dürri-zâde Mustafa Efendi de

azledilerek Gelibolu'ya ikamete onun sadâreti sırasında memur edilmiş ve yerine eski Şeyhülislâm Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi tâyin olmuştur. Sadâret kethudâsı, kapıcılar kethudâsı ve reîsü'l-küttâb gibi mevkîlerde de aziller ve yerlerine yeni atamalar yapılmıştır (Mufasssal Os.Ta.,1971:V,2550).

Koca Râgıb Paşa Avrupa savaşlarını yakından takip ederken, İstanbul'da da hem siyâsî müzâkereleri takip ediyor, hem de ilim ve marifetle uğraşıyordu. Paşa'nın Osmanlı'da yenilik hareketlerinde öncü olmalarında ve ilk defa Avrupa dillerini öğrenerek garplılaşmada ön ayak olmalarında, aklamdan yetişmiş kalem erbabı olmalarının büyük payı vardır. Zâten Râgıb Paşa'nın bu özellikleri göz önüne alındığında kütüphâne kurucuları arasında yer alması tesadüf değildir (İnalçık,1988:681). Ârif ve kâmil bir insan olup devlet işlerinde asla acele etmezdi. Memleketin kadıları ve müftîleri kendisi ile sohbet ve müzâkereden kaçınırlardı (Şemdânî-zâde,1976:II,55).

Râgıb Paşa'nın ictimâî ve siyâsî olayların çözümünde ortaya koyduğu fikirler, onun âlim, ileri görüşlü ve nasıl bir kıvrak zekâyâ sahip olduğunu bize gösteriyor. Yasakların toplum üstündeki olumsuz etkilerini o günlerde görebilen Râgıb Paşa, 1742'de İran ile savaş başlamadan evvel Nâdir Şah'ın, Ca'ferî mezhebinin kabûlü ile bütün meselelerin ortadan kalkacağı hususundaki ısrarı üzerine Osmanlı ulemasının konuyu müzâkere ettiği ve kabûle yanaşmadığı bir ortamda: “ Hak olan mezhep dört olduğu halde pâdişâhımızın hükmünün geçtiği yerlerde, kendileri Hanefî oldukları için diğer mezheplerden olanların dâvâları Hanefî mezhebine göre görülür ve hüküm buna göre verilir. Bunun için Ca'ferî mezhebi tasdik olunsa bile, Osmanlı memleketlerinde yine Hanefî mezhebi cârî olur. Bu tasdik, laftan ibarettir. Sırf bunun için otuz yıldır Anadolu harâb ve binlerce Müslüman telef olup hazîne harcanmıştır. Kuru bir sözle böyle zaruretlere şer'in müsâadesi vardır” mütâlaasıyla iki devlet arasında süregelen ihtilâfı ortadan kaldırmak için Ca'ferî mezhebinin kabûlünü savunmuşsa da, o dönemde oldukça nüfuz sahibi olan kızlar-ağası Beşir Ağa tarafından şiddetle reddedilmiştir (Mufasssal Os.Ta.,1971:V,2594-95).

Osmanlı Devleti, İslâm dünyasının halifesi sıfatıyla her zaman tefrika ve fitne çıkmasına engel olacak politikalar takip etmeye özen göstermiş bir devletti. Şii veya sunnî olsun her Müslümanın uyması gereken şartları ortaya koyuyor ve hac vazifesini yerine getirecek İranlılara gerekli hizmeti de her zaman yerine getiriyordu (Aksun,1994:354).

Râgıb Paşa, devletin gelişmesi için var gücü ile çalışmıştır. 1747’de yeniçerilerin itirazı üzerine kapatılmış olan Üsküdar’daki Humbarahâne ve Mühendishâne mekteblerinin dağılmış talebeleri bizzât Râgıb Paşa’nın yardımları ile toplatılmış ve Kağıthane’de mühendisliği hedef alan bir eğitim ve öğretime başlanmıştır (Baykal,1988:701). Eğitime verdiği önemin bir başka isbâtı da kendi adına yaptırttığı kütüphâne ile aynı târihte inşâ ettirdiği Sıbyan mektebidir. Bu okulun hoca ve talebelerine bizzât Râgıb Paşa tarafından maaş tahsis edilmiştir (Yorulmaz,1998:20). Osmanlı Devletinin gelişmesi için elinden geleni yapmağa çalışan Râgıb Paşa’nın, tersâneleri yeniden düzenlemek, tophaneyi açmak, orduyu yeniden kuvvetlendirmek gibi çalışmaları da olmuştur (Baykal,1988:701).

XVIII.yüzyılda III. Mustafa ile Osmanlı Devleti’nde yerli malı kullanılması için mücadele başlamıştır. III.Mustafa, kalitesiz fakat ucuz Avrupa malları ile mücadele etmiş, ithâlatın durdurularak benzer malların yurt içinde yapılması için çeşitli tedbirler almaya çalışmıştır. Sadriazâm Râgıb Paşa da, pâdişâh’ın bu politikasına uygun olarak Hindistan’dan ithâl edilen kumaşlarla rekâbet için İstanbul’da bir imalathâne açtırmıştır.Hatta III.Mustafa ve Râgıb Paşa’nın bu politikası daha sonraki dönemlerde Osmanlı Devleti’nde kısmen de olsa uygulama alanı bulmuştur (Tabakoğlu,1999:220).

İsakçı ve Bolvadin arasındaki büyük bir bataklığı doldurtup, düzeltirmiş, köprü ve kaldırımları tâmir ettirmiş; İskenderiye’nin meşhur seddini tamir, Antakya ile Halep arasındaki yol üzerinde büyük bir köprü ve Gülek boğazını tahkîm ettirerek kule ve derbend inşâ ettirmiştir (Mustafa Nuri Paşa,1980:III-IV,140).

Râgıb Paşa sefâret tercümanlarına verilen beratların sayılarını azaltmak ihtiyâcı hissetmişti. Bu beratlar büyük alış verişlere sebep oluyordu. Tercümanlar bunları Bâb-ı Âlî'den alıyor ve Hıristiyanlara satıyordu (A.Rasim,1999:IV,1077). Râgıb Paşa devlette yaşanan çöküşü geciktirmenin çarelerini aramış ve bu konuda belki de döneminin en başarılı devlet adamı olmuştu. Bu inhitâtı durdurmak için Rumeli, Anadolu ve Suriye'deki haydut çetelerini bastırmak için asker çıkardığı, evkâfdaki rüşvet olaylarını kontrol edecek kimseler tâyin ettiği ve dinî gaye ile toplanan paraların gerçekten hayır işlerine harcanmasını garanti altına almaya çalıştığı belirtilse de başarıları kısa bir dönem için uygulama alanı bulabilmiş ve bir süre sonra yönetimde tekrar sûistimaller ve rüşvetler görölmeğe başlamıştır (Palmer,1994:47).

Râgıb Paşa idâreciliğinin yanısıra uzman bir mâliyecidir. Çünkü, Mekke ve Medine'den elde edilen gelirlerin gelişigüzel sarf edildiği, gelir ve giderlerin belirsiz olması karşısında Haremeyn Müftîsi, Cizye Muhâsebecileri ve Haremeyn Muhâsebesinde çalışan hissedârları Bâb-ı Âlî'ye çağırarak Râgıb Paşa, defterleri inceleyip gelir ve giderleri tespit ettirdikten sonra tekrar doğabilecek usulsüzlükleri önlemek için burada çalışanların tâyin ve görevlerini doğrudan doğruya Sadâret'e bağlayarak Haremeyn'in gelirlerini kontrol altına almıştır. Bu sâyede Haremeyn'in gelirinde gözle görölür artışlar sağlanmıştır (Yorulmaz,1996:93).

Râgıb Paşa yaratılış itibariyle barışsever ve fikrinde kararlı bir kişiydi ve aldığı kararlardan vazgeçmezdi. Hemen bütün barış görüşmelerinde bulunmuş devletin dış politikalarını yakından takip etmiş ve tecrübelerini bâzen kaleme almış, Lehistan meseleleri ve İran hadiseleri hakkında lâhiyalar yazmıştır (Altınay,1980:268). İlmini ve kültürünü dış siyâsette kullanmasını bilmiş; Neimirow görüşmelerinde Avusturya ve Rusya'nın taleplerine beklenmedik bir dil ile karşılık vermişti. Osmanlı Devleti'nin haklı olduğuna dâir Kur'an'dan ve İncil'den deliller getiriyorlar veya Hugo Grotius'un³ eserlerinden alıntılar yapıyorlardı (Hammer,1994:VI,466). Devlet işlerinde ağır ve dikkatli olup acele etmezdi, gelişmeden yana olup bunu müşkilâtsız

³ Hugo Grotius: Milletlerarası hukukun önemli kurucularından.

ve dedikodusuz yapmak isterdi, politika işlerinde derin bir bilgi birikimi ve istidâdı vardı.

Sadâret dönemi, Avrupa'nın karışık bir devrine tesâdüf etmişse de onun barışa yönelik ısrarlı politikalarında ne kadar yerinde hareket ettiğini, vefâtından sonraki yıllarda ülkenin düştüğü kötü durumlardan anlayabiliriz (Uzunçarşılı,1982:343). Sultan III. Mustafa, Sadriâzam Koca Râgıb Paşa sâyesinde saltanatının ilk on yılını huzur içinde devam ettirmiştir. Pâdişâhın harp ilanı arzularını 6 yıl boyunca dirayetle reddedebilmiştir (Akgündüz,1999:220). Bu büyük devlet adamının belki sadâreti boyunca yaptığı tek hata ordunun perişan vaziyetini bildiği halde ısrarla barış siyâseti izleyerek devleti her türlü savaştan uzak tutmayı başarmış olmasına rağmen askerî ıslâhâta önem vermemiş olmasıdır (Danişmend,1972:41). Koca Râgıb Paşa'nın bu davranışının altında ordunun durumundan tamamen ümitsizliğe düşmüş olması, savaşılması hâlinde içine düşülebilecek bir tehlikeden korkmuş olması veya bunları hiç önemsememesi olması yatabilir (M.Nuri,1980:III-IV,56).

Râgıb Paşa, iknâ gücü yüksek keskin zekâsına mizacının kuvvetini de eklemişti. Kendisini tanıma fırsatını bulan yabancı sefirlere göre ise, şimdiye kadar sadriâzamlık makamını onun kadar iyi kullanan bir vezir gelmemiştir. O, en küstahları bile yola getirmesini biliyordu (De Tott,t.y.:26).

1.3. EDEBİ ŞAHSİYETİ

XVIII. yüzyıl klasik Türk edebiyatının, Nedim ve Galib'den sonra, belli başlı mümessillerinden olan Râgıb Paşa (Büyük Türk Klasikleri,1987:VI,379), eski nüfuzunu temin gayretleri ile çırpınan bir cihan devletinin durgunluktan çöküntüye sürüklenme çağının çocuğudur. İlk gençlik günlerinden itibaren şahit olduğu hâdiseler, ihtiyatlı siyâsî hüviyetinin yanı sıra, fikrî ve edebî şahsiyeti üzerinde de tesirini göstermiştir. Çağdaşları, Râgıb Paşa'nın olgun fikirli, güzel yüzlü, sağlam akıdeli, konuşmaları latîf, ifâdesi tatlı, çeşitli bilgileri olan, yüksek ahlâklı bir zât olduğuna ve ömrü boyunca vaktinin çoğunu kitap okuyarak geçirdiğine ve başlıca zevkinin ilmî meseleler ile uğraşmak olduğuna şahâdet ederler (Karahan,1988:596).

Yazılı eserleri az olmakla beraber gerek işlediği konulara vakıf olması ve bu konulardaki derinliği ve gerekse üslub bakımından emsâllerinden çok üstün oluşu dikkat çekicidir.

Hakîmâne tarzda yazdığı şiirleri ile hiçbir şâirimiz bu yolda kendisi kadar başarı gösterememiştir. Nâbî'nin başlattığı çığır devâm ettiren ve en iyi uygulayan bir şâir olmuştur (Mehmed Tahir,1972:II,308-309). Paşanın şiirleri sağlam ve âhenkli bir nazma, ağırbaşlı seçkin ve açık bir söyleyişe, insanı düşünce yoluyla saran hikmetli bir muhtevâ özelliğine sahiptir. Hattâ Râgıb Paşa ile “hikemî” şiirler bir ara yeniden moda olur (Levend,1973:26). Râgıb Paşa'nın ezberlenmeğe değer hakîmâne sözleri pek fazladır. Mesela, “Şecâ'at arz ederken merd-i Kıbtî sirkatin söyler” mısraı herkesçe bilinir ve kullanılır. Nâbî tarzının güçlü bir temsilcisi olarak tanınan Râgıb Paşa onun gibi “irsâl-i mesel”e meyillidir (M.Naci,1995:243).

Râgıb Paşa'nın yetiştiği devir, devlet için oldukça karışık siyâsî olayların gerçekleştiği ve kısmen bozulmuş bir idârî döneme rast gelmektedir. Ardı arkası kesilmeyen muhârebeler ve isyanlar içinde halk perîşân, bitkin ve ümitsiz bir halde idi. Râgıb Paşa ilmi, zekâsı, şâirliği ve ağırbaşlılığı ile tasavvufa, hikemiyyâta ve felsefeye ve bu sahada ki eserlere çok meyyal idi (Uraz,1940:5). Bu itibarla yazdığı şiirlerin çoğu da bu mevzular üzerindedir. Paşa'nın dîvân edebiyatında yüksek mevki almasına toplumun bu gibi yazarlara olan ihtiyacı ve verdiği kıymetden dolayıdır (Uraz,1939:35-36).

Râgıb Paşa'nın şiirlerinde Nef'î, Sâ'ib-i Tebrizî ve Nâbî'nin etkileri açık olarak görülmekte ve kendisi de bunu saklamamaktadır (Yorulmaz,1998:40). Dîvân şiiri içinde yüzyıla ağırlığını koymuş ve ardından gelen nesiller kendinden etkilenmiştir. Aynı dönemin şâiri olan Fıtnat Hanım, Haşmet gibi isimler onun halkasında yer alan şâirlerdir (Abdülhalim Memduh,1306:55). Râgıb Paşa, Nedim, Bakî, Fuzûlî ve sair gibi şâirin edebîyesine kısmen malik olmakla beraber kendisi gibi eser vermek isteyen şâirlerde mevcuttur. Hatta Şeyh Galip de Paşa gibi eser vermek istemiş; ancak gazeliyyât, kasîde ve diğer nazım türlerinde bunu başaramamıştır (A.Memduh,1306:55). Paşa'nın gazelleri hakîkaten eski hikmetli şiirin en güzel numûnesidir ki geçmişler içinde benzeri pek azdır. Babinger'in de ifâdesi ile her

sahada zarif bir üslup, çekici ve canlı bir ifâde ile sivrilen eserler yazmıştır (Babinger,1982:315). Aynı zamanda iyi bir hattat olan Râgıb Paşa'nın yazdığı Arapça ve Farsça şiirlerin yanında İtalyanca ve Fransızca'ya da âşinâ olduğu tahmin edilmektedir (A.Memduh,1306:55).

1.4. ESERLERİ

1. Dîvân: Tuhfe-i Hattâtîn'deki bir kayıttan anlaşıldığına göre, Râgıb Paşa şiirlerini müretteb bir dîvân halinde toplamamıştır. Dîvânı sonraları, Müstakîm-zâde'nin himmeti ile muntazam bir şekilde toplanmıştır (Müstakim-zâde,1928:450). Dîvân, kasîde, târih, tahmîslerden ibâret bir kısım ile gazeliyyâtta mürekkebtir ve I. Mahmud'u medh eden bir mesnevi parçası ile başlar. Dîvân, Münşeât'ının sonunda basılmıştır. Gazeliyyât kısmında 176 gazel, 7 rubâî ve 3 beyt mevcuttur.

Dîvânın, İstanbul kütüphânelerinde pek çok yazma nüshaları vardır. Kendi yazması Râgıb Paşa Kütüphânesi, nr. 1191; diğer yazmaları Süleymaniye Kütüphânesi Hâlid Efendi bölümü, nr. 344; Millet Kütüphânesi Ali Emîrî bölümü, nr. 3063; Deniz Müzesi Kütüphânesi, nr. 5099.⁴

2. Münşeât: Bazı yazmalarda Telhîsât diye adlandırılan, bazen da ayrı esermiş gibi gösterilen ve aslında, I. Mahmud devrinde reis-ül-küttâb iken hazırladığı telhislere sonradan yazdıklarının eklenmesi ve Ahmed Nüzhet'in tertîbi ile vücuda getirilen bir inşâ mecmuasıdır. Fethiyye-i Belgrad adlı târihî risâlesinin Telhîsât'ın başında yer aldığı da kaynaklarda yer almaktadır (Babinger,1982:315-316). İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi, nr. 3186, 5492, 9764'da kayıtlı ve "Telhîsât-ı Râgıb" adı altında Süleymaniye Kütüphânesi, Esad Efendi bölümünde, nr. 3339/2 de bulunmaktadır.⁵

3. Mecmû'a: Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dilde manzûm-mensûr bir çok edebî eseri ve bâzı risâleler ile Râgıb Paşa'nın kendisine ait resmî ve gayriresmî yazışmalarını da ihtivâ eden bu mecmuanın baş tarafında alfabe sırası ile başlıklarına

⁴ 1837'de basılmış matbû eser olarak İstanbul Üniversitesinde bulunmaktadır.

⁵ Bulak'da 1253'de basılmıştır.

uygun olarak, ibrâm, ihtiyât, ihsân, isrâf v.b. bir çok mevzuda mısra ve beyitler yer almıştır (Karahan,1988:597). Bunlardan başka Mecnû'a'da 65 kadar kasidesi bulunmaktadır ve bunlar genellikle devlet büyüklerine yazılmış kasidelerdir. Müellif hattı olan nüshası Murâd Molla Kütüphânesi, nr. 1468'de, diğer bilinen nüshaları ise Süleymaniye Ali N. Tarlan Bölümü, nr. 85, 1763 ve 77'de ve İstanbul Üniversitesi, nr. 1466'da yer almaktadır.

4. Tahkîk u Tevfîk: I.Mahmud ve Nâdir Şah devirlerinde Osmanlı-İran münasebetleri bakımından ön plânda değeri olan bu eser bir mukaddime, üç bab ve bir hatimeden ibâret olarak kaleme alınmıştır (a.g.e.,s.597). Her iki İslâm devleti arasındaki sürtüşmeleri ve iki mezheb arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmak ve birleştirmek gayesiyle yazılmıştır (M.Tahir,1972:II,309). Devrin muhâberât ve hâtırat nevîleri bakımından bir örnek teşkil eder. Eserin muhtelif yazmaları mevcut olup en müteber kabûl göreni, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphânesi, nr. 3371'de kayıtlıdır. Ayrıca Millet Kütüphânesi Ali Emiri, nr. 185, Türk Târih Kurumu Kütüphânesi, nr. 180, Edirne Selimiye Kütüphânesi, nr.1478'de kayıtlı nüshaları da mevcuttur.

5. Sefînetü'r-Râgıb ve Defînetü'l-Metâlib: Çeşitli fen ilimlerine âit Arapça bir cilt olarak hazırlanmış kıymetli bir eserdir. Şâheser niteliğindeki bu esere o dönem 20 bin kuruş armağan verilmiştir (Hammer,1994:VIII,339). Râgıb Paşa'nın kendi el yazısı ile olan nüshası Râgıb Paşa Kütüphânesi, nr. 1489'da, diğer nüshaları ise Süleymaniye Halit Efendi, nr. 758, Hamidiye, nr. 1135'de kayıtlıdır.⁶

6. Terceme'-i Matla'u's-Sa'deyn: Moğol hanlarının sonuncusu olan Ebû Sa'îd Bahadır Han ile Timurleng'in ilk zamanlarından bahseden Abdü'r-Rezzâk-ı Semerkandi'nin 1304'den 1450 (H:704-854) yılına kadar olan, Farsça basılmamış târihin tercümesidir. Râgıb Paşa eserin yaklaşık dörtte birini tercüme etmiştir (M.Tahir,1972:II,309).

⁶ Matbu olarak ise Hacı Mahmud Efendi, nr. 5380'de bulunmaktadır.

7. Terceme'-i Ravzâtu's-Safâ: Mîr-Hând'un meşhûr eserinin tercümesidir. Fakat Râgıb Paşa bu eserin de tamamını tercüme edememiştir. Terceme-i Matlau's-Sa'deyn ve bu esere Râgıb Paşa'nın üslubunu geliştirmek maksadıyla başladığı ve bitirme gayesi taşımadığı da ifâde edilen görüşler arasındadır (Hammer, 1994:VIII,338).

8. Huneyniyye ve Tâ'ifiyye: Hz. Muhammed'in seferlerinden bahseden dinî bir eserdir (Mutlu,1963:14). Râgıb Paşa Kütüphânesi, nr. 1191'de kayıtlı nüshasından başka, bir de "Mekke ve Tâif'in fethi hakkında bir risâle" adı altında Süleymaniye Esad Efendi, nr. 2258/3'de yer almaktadır.

9. Arûz Risâlesi; Arûz ilminin kaidelerinden bahseden basılmamış bir risâledir (M.Tahir,1972:II,309). Süleymaniye Halet Efendi, nr. 740 ve Yazma Bağışlar, nr. 4120'de iki nüshası mevcuttur.

10. FETHİYYE-İ BELGRAD:

Râgıb Paşa'nın târih alanında verdiği nâdir eserlerden biri ve en önemlisidir. Avusturya ile yapılan savaş ile Belgrad Kalesi'nin ve diğer bazı kalelerin tekrar Osmanlı hâkimiyetine girişini ve Belgrad muâhadesi sırasında Osmanlı murahhaslarından biri olarak görüşmeler ve neticeleri hakkında bilgiler ihtivâ eder. Eserin başında Sultan I.Mahmud'a ithâf ettiğine dâir bilgi ile birlikte Belgrad'ın yeniden fethinin gerekçeleri anlatılıyor.

Râgıb Paşa, Belgrad muhâsarasından önceki çarpışmalar hakkında bilgiler verip, Osmanlı kuvvetlerinin düşmana karşı hangi cephe ve strateji ile hareket ettiğini ve özellikle Niş, Semendire, Ada-i Kebîr gibi kalelerin muhâsaraları ve alınmalarını anlatır. Osmanlı ordusunun ve komutanlarının başarılarından da övgülerle sözeder. Özellikle Ali Paşa'nın Avusturya komutanı General Vallis'e karşı Hisarcık muhârebesinde orduyu sevk ve idâre edişindeki başarısını uzun uzadıya anlatır. Ayrıca dönemin sadriâzamı El-Hacc Mehmed Paşa'dan onun karakter özelliklerinin

ve bir idâreci olarak üstün meziyetlerinin, adalete ve iyiliğe olan düşkünlüğünün de üstünde özellikle durmuştur.

Eserin sonlarına doğru Nemçe tarafının artık savaşmakla emellerine ulaşamayacağını anlayıp Fransız elçisini tavassut için gönderdiğini ifâde eden Râgıb Paşa bundan sonra barış görüşmelerine başlandığını anlatır. Karşı tarafın murahhas üyelerinden Kont Neipperg'in ismini veren müellifimiz kendisinin de aralarında bulunduğu diğer iki üyenin kimler olduğunu ve bu üyelerin tam yetkili olarak görevlendirildiğini belirtir. Eserin sonlarına doğru ise, Rusya ve Nemçe ile yapılmış olan andlaşmanın şartlarından bahisle, geri alınan Belgrad kalesi muhafızlığının Ali Paşa'ya verildiğine dâir bir bilgi ile kısa bir değerlendirme yapılmıştır. Eser şükür, duâ ve I. Mahmud'a medhiyye ile sona erer.

Fethiyye-i Belgrad'ın müstakil bir eser olmadığı ve Münşe'ât-ı Râgıb'da yer alan bir risâle olduğu ifâde edilse de pek çok kaynakta mustakilen adı geçmektedir. Bursalı Mehmed Tahir ise Osmanlı Müellifleri adlı eserinde Fethiyye-i Belgrad'ın yerini Râgıb Paşa Dîvânı'nın başında yer alan resmî telhîsler arasında göstermiştir. Yaptığımız bütün araştırmalar Fethiyye-i Belgrad'ın başlı başına bir eser olduğunu ve Râgıb Paşa'nın târih alanında verdiği nâdir eserlerden biri olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Eserin muhtevası hakkında yapılan bu takdimden sonra edebî üslubuna ait müşâhedelerin de birkaç cümle ile ifâdesinde fayda görülmüştür.

XVIII. yüzyıl Türk edebiyatı önceki dönemlerin aksine dilde sâdeleştirme temayüllerinin arttığı bir dönem olmuştur. Bu hal, bilhassa nazm türü eserlerde daha ziyâde göze çarpmaktadır. Râgıb Paşa'nın Fethiyye-i Belgrad adlı eserinin bu açıdan değerlendirilmesi yapıldığında, devrin yukarıda bahsedilen edebî yapısını taşımadığı, bilâkis eserin âdetâ baştan sona kadar Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerle dolu çok külfetli bir üslûbla kaleme alındığı görülmektedir.

Râgıb Paşa'nın Fethiyye-i Belgrad adlı eserinin el yazması nüshaları sâdece Süleymaniye ve İstanbul Üniversiteleri kütüphânelerinde bulunmaktadır. Eserin müellif nüshası hakkında doğru bir bilgiye sahip olmamakla beraber İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi, nr. 6640 kayıtlı nüshanın müellif hattı olması ihtimali yüksektir.⁷ Yine aynı kütüphânede, nr. 1779 ve 6668'de kayıtlı nüshaların olduğu da tesbit edilmiştir.

Bu çalışmada Süleymaniye Kütüphânesi'ndeki nüshalar içinde en eski târihli olduğunu tahmin ettiğimiz Reşid Efendi, nr. 672'de kayıtlı nüsha esâs alınmıştır. Bu eser Fethiyye-i Belgrad ile başlayıp 26. varakda sona ermektedir. Eserin 26 - 40. varakları arasında bazı kasideleri ve tahmîsleriyle manzûm târih ve takrîzleri yazılıdır. Transkripsiyon çalışması yapılırken eserle ilgisi olmayan bu kısımlar metne dahil edilmemiştir. Bu nüsha, metin mukayesesi yapılırken "A" nüshası olarak belirtilmiştir.

Süleymaniye Kütüphânesi'ndeki bir diğer nüsha da Es'ad Efendi, nr. 3655/2'de kayıtlıdır. Bu nüsha, içinde bulunduğu mecmuanın 11. yaprağından; Es'ad Efendi, nr. 3442/2 ile kayıtlı nüsha ise içinde bulunduğu mecmuanın 43. yaprağından başlar. Bu iki eserin de toplam 16 varak olup yapılan mukayese ve araştırmada aynı müstensihâye aid olduğu ve aralarında fark bulunmadığı görülmüştür. Bundan dolayı bu iki nüshayı "B" nüshası olarak gösterdik. Ulaşılabilen bu üç eserin yanısıra kütüphânenin kataloglarında yer alan ve Pertev Paşa 398/2'de kayıtlı Râgıb Paşa'ya ait *Gâzâvât-ı Sulhnâme-i Belgrad* isimli eserin de karşılaştırmalarımız sonucunda *Fethiyye-i Belgrad* olduğu anlaşılmıştır. Bu eseri de metin mukayesesinde "C" nüshası olarak kullandık.

Her dört nüsha da incelendiğinde çok büyük farklılıklar yoktur. Nüshalar arasında ufak tefek imlâ hatâları olması yanında, eş-anlamli kelimeler kullanıldığı da görülmektedir. Bütün bu farklılıklar transkripsiyon metninde gösterilmiştir.

⁷ Ancak 1999 yılında meydana gelen deprem felaketi dolayısıyla süresiz olarak kapatılan İ.Ü. yazmalar kütüphânesindeki nüshalara ulaşmak mümkün olmamıştır.

2.FETHİYYE-İ BELGRAD

Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

(1a)“İnnâ fetahnâ leke fethan mübînâ”¹ Çün müfettih-ı ebvâb-ı fevz u nusret ve müretteb-i esbâb-ı tevfi-k-i nisâb-ı gâlibiyet-i Teâlâ şânühû ve tevellâ birrühû ve ihsanühû mefâtih-i çîre destî-i hikmet-i bâhire ve mekâlîd-i i'câz-kârî-i kuvvet-i kâhiresi ile reşk-i ehrâm-ı kûh-ı bünyâd olan bir tılsım-ı üstüvâr bend-i düşvâr-güşâdın feth u teshîrin murâd eyledik de ibtida 'ilel ü esbâbın îcad ve mebâdî ve mukaddimâtın tehiyye ve i'dâd eylemek muktezâ-yı (1b) feyz-i 'âdî ve müfâd-ı imkân-ı isti'dâdî olup ve bundan kat'-ı nazar-ı 'azâyim-i umûr ve garâyim-i erbâb-ı baht-ı dühûrda ser-zede-i sâha-i zuhûr ve zebânzed-i yerâ'a-i nutk u şu'ûr olan ba'zı evzâ' u hâlât ü ta'bîrât ü kelimâtdan 'alâ-tarîkı't-tefeü”² keyfiyet-i me'âl rûzgâr ve çigûnegî-i encâm-ı hâl u kâra istidlâl olunageldigi sübût-yâfte-i cerîde-i işti-hâr olmağla mukaddemâ bin yüz otuz târîhinde maslahat-ı vakt ü hâle nâzâran Devlet-i 'Aliyye-i ebediyyü'l-istimrâr ile Nemçelü beyninde münâvele ve mu'âtât olunan şerbet-i musâlaha-i nâ-güvâr ve sülâf-ı nâ-sâf müsâleme-i zarûriyyü'l ihtiyârın heyûlâ-yı 'akd ü temhîdine mest-i rahîk-ı 'irfân merhûm Vehbî-i mu'ciz-beyân sûret-ârâ-yı hüsn-i ta'bîr olarak (2a) şîrâze-bend-i tahrîr oldığı risâle-i sulhiyyesinde humâr-ı neşve-i kaderden 'ârız olan keder ü derd-i serin şimdilik idâre-i câm-ı musâlaha ile def'ine tedbîr ve neş'e-i ser-şâr sahbâ-yı intisârı 'asr-ı âhara te'hîr eylemek evlâ-ter görildi diyü rîhte-i piyâle-i tasrîh itdigi edâ-yı dil-pezirî ber-vech-i âtî hülâsa-i vekâyi'i icmâl olunan fütûhât-ı celîle-i Hudâ-dâd ve be-tahsîs-i teshîr-i mahtûbe-i 'asîrû'l-menâl² Belgrad'a berâ'at-i istihlâl ve hayrû'l-fâl ittihâd olunmuş idi. Binâ'en alâ mâ-sebak bundan akdem ü esbak saltanat-ı seniyye'-i dâ'imü'l-karâr ile müşeyyed ü üstüvâr olan bârû-yı musâlaha'-i mü'eyyedede hacle-nişîn-i asâyîş ve pister-ârâ-yı ârâmiş olan çârîçe-i 'ahd-i gûsil bed-meniş âvîhte-i küngüre-i aktâr u âfâk olan sitâre-i merz-küştâr (2b) mîsâk u vifâkı perde-i mâverâ-nümâ-yı şerm u hayâsı gibi çâk-hürde-i pençe-i gadr u şikâk idüp verâ-yı cidâr gunc u delâl-ı gaddarânedan ızhâr-ı şîve-i ceng ü cidâle ibtidâr ve müttefik-ı nîk-hâh ve muvâfık-ı

¹ Fetih 1; “Doğrusu biz sana apaçık bir zafer verdik.”

² C: gayrû'l menâl

muhâlif-i iştibâhî olan çâsâr-ı bed-tebârdan istimdâd ve istinsâr ve ol dahı gâh tasfîye ve islâh-ı mâ-beyn ve gâh tahrîk-i mevâdd-ı şür u şeyn ile zâhiren zu'mınca ızhâr-ı sûret-i merdî vü recûliyyete sarf-ı makderet ve fi'l-hakîka bu avân-ı meymenet-iktirânda cilve-i vukû' u zuhûruna irâde-i ezeliyye-i Rabb-i³ Gayûr ta'aluk iden teshîr-i darü'l-cihâd-ı Belgrad'a gûyâ i'dâd-ı esbâb-ı suhûlet zımnında ke'l-bâhis an-hatfihî bi-zılfihî teşhîz-i husâm-ı hüsûmet ü memâlik-i mahrûsetü'l-memâlik-i İslâmiyyeye alâ-hîn gafletin min-ehlihâ itâle-i akdâm-ı cesâret (3a) itmiş idi.

Menkabet-i müstevcibü'l-fahr ve'l-igtinâ⁴ ya'nî kerîme-i "Ellezîne câhidû vâfina /e-nehtediyennehüm sübülenâ" ser-nâme-i menşûr-ı me'âlî nüşûr-ı hilâfet ve pîrâye-i nigîn-i şehâmet-rehîn-i saltanatî olan melce'-i efâhim-i ekâsire-i zamân melâz-ı e'âzım-ı kayâsıra-i devrân muvattad kavâyim serîr-i şer'-i kavîm-i müşeyyed-i de'âyim-i sedd-i sedîd-i dîn-i müstedîm gurre-i nâsiye-i millet-i beyzâ-sabâhat cebhe-i şerî'at-i garrâ nûr-ı dîde-i bînâ-yı nîrû-yı bâzû-yı tûvânâ-yı gîrâyî-i dest-i zafer u nusret rû-şinâyî-i çeşm-i feth u fursat ber-güzîde-i Dâdâr-ı⁵ âsmân u zemîn Hâkim-i mutlaku'l-'inân vüs'at-ı âbâd-ı mâ'-i tîn sehâb-ı gevher-i bâr-ı himmet mevce-i kûh-ı endâm-ı zehhâr-ı hamîyyet şehper-i şâhîn-i evc-pervâz-ı hasm-endâzî sadâ-yı kûs-ı bülend-âvâz-ı ser-firâzî şa'sa'a-i (3b) hurşîd-i cihân-güşâyî pertev-i mâhçe-i rû'yet-i⁶ mülk-ârâyî cevher-i şemşîr-i 'âlem-gîr-i şecâ'at-güher-i iklîl mihr-i tenvîr-i sarâmet hulâsa-i dûdmân-ı saltanat gîtî-sitânî-ı nukâve-i hânedân-ı hilâfet⁷ erkân-ı Osmânî nazm-ı⁸ fahr-i şâhân Cem-sükûh-ı zamân⁹ mültecâ-yı gürûh-ı dâdârân hâmî-i havze-i müselmânî mâhî-i zulm u tâ-be-fermânî nâmî-veş tarz u tavrı hep mahmûd-ı 'âleme hüsn-i hulkla mevdûd hâdim-i hâk-i hutta-i Haremeyn karn-ı gerdûn-tûvân-ı Zül-karneyn ve hüve's-sultân ibnü's-sultân ve'l-hâkân ibnü'l-hâkân es-sultân el-Gâzî Mahmûd Hân ibnü's-sultân Mustafâ Hân Edâme'Allahü Te'âlâ devletihü memdûdu'z-zılâl 'ale'l-hâss ve'l-'âmm mansûru'l-ketâyib muzafferü'l-i'lâm ve

³ B C: +, A: -

⁴ C: i'tinâ

⁵ B: dâdârân

⁶ A: روایت, B: روایت

⁷ B: +, A C: -

⁸ B: -

⁹ A: شكوه زمان, B: شكوه جهان, C: شكوه زمان

ebbede saltânatahû müdîmen lehu'l-fütûhu ve'l-beşâ'ir ve müdîren 'alâ-a'dâ'ihî
 esvâu'd devâ'ir lâ-zâle ismühû's-sâmî (4a) hilyetü'l-menâbir ve zînetü'l-menâşîr ve
 gurretü nevâsi'd-derâhim ve'd-denânîr fi-âhenî(?) 'ayşin ve eymenin kâl ve evfâ
 ceşşin ve ahsenin hâl mâ-lemâ' husâmü'l-burûk min-kırâbi'l gımâm ve'kterebe
 samsamü'l- eşi"âtü fi rikâbi'z-zılâm hazretlerinin cüz'-i a'zam terkîb-i tıynet-i
 'aliyye-i husrevâne ve hamîr-i mâye-i fitrat-ı seniyye-i pâdişâhâneleri olan şiyem-i
 kerîme-i gayret ü hamîyyet ve şinşine-i kadîme-i satvet u sarâmetleri muktezâsınca
 moskov hudûdlarında mevcûd cünûd-ı nâ-ma'dûddan başka Nemçe serhadlerine
 mutâhım ve musâkıb ve mülâsık ve mütekârib olan tuhûm u sügür ve hudûd u
 sûtûrda¹⁰ dahı taraf taraf tertîb-i ketâyib ü 'asâkir ve sû-be-sû teşyîb-i mühimmât ü
 zehâ'ir ile cell-i himem-i şâhâneleri ahz-i intikâm-ı düşmen-i gaddârâ¹¹ masrûf ya'nî
 'inân-ı yek-rân-ı salâbet-i (4b) gayûrâneleri def-'i mekyeded-i çâsâr-ı mekkâra
 ma'tûf olmağla cânib-i düşmen-i hâ'inden her ne cânibe tesyîr-i leşker ve kangı
 semte teşhîz-i tâbûr u 'asker olundı ise hamiyân-ı¹² humâ-yı dîn olan cünûd-i neberd-
 âyînî rân-de-i dūr-bâş-ı tîr u şemşîr ü der-mânde-i zahm-ı cân-hırâş kahr u tedmîrleri
 olmağla çâsâr-ı nâ-be-kârın sû'-i a'mâli pîçide-i pây-ı emeli ve mâ-sadak-ı hâli rec'-i
 necefî hûnîn misli olmuş idi.

“Ve erâdû bihî keyden fe ce'alnâ hümû'l-hâsîrîn” Beyt: Nigârende-i ibn-i hûmâyûn-
 eser/ Be-nakl-i hikâyet cünûn gerd-ser. Külçe-i nev-rîhte-i vekâyî'u ahvâl bu vechile
 sebûk kalıb-ı icmâl kılınur ki hâlâ fass-ı nigîn-i sadâret ve hâtem-i yemîn-i mülk
 devlet olup ol eyyâm-ı firûzî encâmda rûtbe-i vâlâ-yı ser-askerî ile (Vidin
 câniblerinde 'alem-efrâz-ı imtiyâz ve menkabe-i hûş-fersâ-yı şehâmet- gösterî ile)¹³
 (5a) aktâr-ı diyâr-ı küffâra velvele endâz olan vezîr-i âsaf nazîr-i müşîr-i müşterî-
 tedbîr hamîr-i mâye-i rüşd ü kiyâset-iksîr terkîb-i fehm ü firâset vâkıf-ı dakâyık-ı
 umûr ârif-i serâyir-i cumhûr bârîk-i bîn ve dūr-endiş-i hamîyyet-âyîn ve gayret-kîş
 hâ'iz-i hâsâyıl-i hamîde fâ'iz-i şemâil-i ber-güzide şâhin-i terâzû-yı 'adâlet kutb-ı
 dâ'ire-i istikâmet ahter-i burc-ı pür-dili ve hamâset güher-i dürc-i kâmilî ve semâhat-

¹⁰ A C: sûtûr, B: sınır

¹¹ C: kudârâ

¹² C: -

¹³ A: -, B C: +

ı muhît-i merkez-i câh u celâl müceddid-i¹⁴ cihât-ı mecd ü ikbâl sefine-i merâhim u eşfâk defîne-i mehâsin-i ahlâk fâris-i hilye-i şecâ'at hâris-i hıttâ-i şehâmet nûr-ı hadeka-i sadâret-i 'uzmâ nevr-i hadika-i vekâlet-i kübrâ mecma'-ı nevâl ü kerem menba'-ı iyâdî ve ni'am-ı hayr-hâh-ı velî-ni'met hamîyyet-keş-i dîn ü devlet hakk-ı kûy-ı dirâset-girdar hûb-rûy u hoş-goftâr (5b) semmiyy-i hayrû'l-verâ a'nî bihî sadru's-sudûr el-Hâcc Mehmed Paşa atale'llahu bakâhû fî-sadrihî ve sânihi 'ammâ şânuhû fî şânuhû¹⁵ ve kadruhû mâ-dâre'l-müşterâ fî-medâri't-tedvîr li't-tedbîr ve mâ-sâre'l mîsl min-mehâsinü'l-emîr ve me'âsirü'l-vezîr hazretlerinin düşmen-i dîn¹⁶ peymân-şiken ile ibtidâ-yı vukû'-ı ceng ü hussâmdan in'ıkâd-ı musâlaha-i müsâlemet-encâma dek 'alem-efrâz-ı¹⁷ meydân-ı zuhûr olan cünbüş-i dilîrâne ve dest-bürd-i haydarâneleri sebt-i sahâyif-i âsâr ve nakş-ı kitâbe-i iştihâr olmağla egerçi vâreste-i kayd u ta'rîfdîr lâkin bu mecelle-i muhtasaranın hâvî olduğu celâ'il¹⁸ fütûhat ve vesâ'il-i sulh u musâfât ba'zan bi'z-zât ve ba'zan bi'l-vâsıta ve'l- hâsıl bi'l- cümle müşârûn ileyhî semere-i hulûs-i taviyyet ve netîce-i hüsn-i sa'y ü himmetleri olmak hasebiyle vâsıtatü'l-'akd i'tibâr olan me'âsir-i celilelerinden (6a) bir mikdârı mukaddime-i sūfūf-ı sūtūr kılınmıştır.

Ez-ân-cümle bast-ı cenâh-ı hirâset üzre oldukları Vidin Kal'ası'nın nez' u teshîri kasdı ile 'alem-efrâz-ı meydân-ı kîn olan mahâzîl-i müşrikînin mehçe-i rû'yet-nahvetlerin pençe-i âhen-tâb himmetleriyle evvelâ müşârûn-ileyh hazretleri nigû-nisâr u pest ü düşmen-i dînin vehle-i ûlâda tılsım-ı mekîdet ü mazarratların hezîmet-i Ehremen- güdâz celâdetleriyle 'âtıl u şikest itmeleriyle "el- fazlu li'l -mütekaddim" mîsdâkına mâ-sadak ve düşmen-i haybet-intimâ tarafından ba'de'l-istîla kal'a'-ı Niş'in dahı istirdâd ve istisfâsına bedraka himmet ü hamîyyetleri reh-nümâ olmağla fâtih-i Niş ü Belgrad elkâbına ahrâ vü elyak olduklarından mâ'adâ kulle-i hayâl-i feth u teshîrine resânî-i kemend-i evhâm muhâl ve bârû-yı arzû-yı istihlâsına itâre-i hamâme-i tasavvur (6b) meslûbü'l- ihtimâl olup 'inâyet-i cenâb-ı Müsehhilü's-sı'âb

¹⁴ yerine C: mecd

¹⁵ B C: +, A: -

¹⁶ B: +, A C: -

¹⁷ C: +, A B: -

¹⁸ B: +, A C: -

ile bin yüz elli bir senesinde keşide-i âgûş-ı teshîr u müstezâd-ı¹⁹ manzûme-i memâlik-i şehriyâr-ı kişver-gîr kılınan Ata-i kebîr kal‘asının bi‘l-cümle etrâf ü enhâ ü askâ‘ u ercâsını hâr-ı dâmen-gîr-i küffârdan dâs-ı şemşîr-i şu‘le-te’sîr gayretleriyle tasfiye ü tathîre bezl-i mâ-hasal-iktidâr ve sâl-i ferhunde-fâl fethinde ordu-yı hümâyûn havâlî-i feth-i İslâma sâye-endâz-ı iğtinam ve intisâr²⁰ olmazdan mukaddem be-‘unvân-ı ser-‘askerî kal‘a-i merkûmenin hasr u tazyîkine ibtidâr buyrmalarıyla bu ‘ukde-i düşvâr-ı inhilâlin suhûlet-i gûşâyışine bâdî ve hemân kal‘a-i merkûmenin feth u gûşâdına dahı bunların²¹ idâre-i miftâh-ı sa‘y ü gûşîşleri sebeb-i ‘âdî oldığı ma‘lûm-ı dakîka-ı dânnân-ı umûr (7a) ve belki müselleme-i kâffe-i cumhûrdur ‘avn u ‘inâyet-i Fettâh-ı bî-çûn ve kuvvet-i baht-ı hümâyûn-ı şehriyâr-ı rub‘-ı meskûn ile ol sene-i mütteymminede kesb u ihrâz olunan fevâ‘id-i feth u nusret ve merâbih-ı fevz u gâlibiyyet içün masrûf iyâdî-i vûs‘ u iktidâr olan nakdîne-i mesâ‘î-i bi-hasr u şûmâr-u hâher kiyâs(?)²² bender mesûbatı sene-i merkûme zarfında dâdu sited bâzar-ı kâr-zârdan tehî sâz-ı hemyân-ı cünbüşü ve kudret itmekle bir müddet tahsîl-i re’sü‘l-mâl istirâhat ve cem‘-i sermâye-i kuvvet u miknet zımında miyân-ı tâk-ı şedde-i tâkatlerinden hall-i nitâk-ı hareket ve ebdân-ı bî-tâb²³ u tûvânlarından selb-i cevşen-i mücâhedet ile tarz-ı me’lûf-ı eslâf üzre meştâlarında pehlev-zede-i pister-i âsâyîş ve ser-nihâde-i bâlîn ârâmiş olmak lâzime-i metâ‘ib-i sâbika ve mukaddime-i me’ârib-i (7b) lâhika iken serdâr-ı hamîyyet-şi‘âr olan müşârûn-ileyh hazretlerinin merkuz-ı tînet-i şecâat ü hamâsetleri olan seciyye-i merdî ve mürüvvetleri muktezâsınca çend-rûze râhat içün kuvvet²⁴ ‘azîzü’l-menâl fursata himmet-i me‘âlî menkabetleri ruhsat u tecvîz buyurmayup Beyt: “Kûtibe’l-harbu ve’l-kıtâl ü ‘aleynâ ve ‘ale’l-muhassanâti cerru’z-züyûl” mü’eddâsı pîş-nihâd-ı ‘azîmet ve mânend-i haşerât ve hevâmm-ı hazîde-i(?) sûrâh-ihtifâ ve ârâm olan gürûh-ı mekdet-pejuh müşrikînin âsâyîş-gede-i hubs-âgînlerin berhem-zede-i kahr u demâr ve ferâyânâ-yı cihânî serv dîdelerine(?) teng ü târ itmege şedd-i zir-i teng-i himmet ve taraf taraf tesyîr-i ketâyib u berâyâyâ mübâderet buyurmalarıyla ol

¹⁹ B: müsterad

²⁰ B: intisam

²¹ C: anların

²² B: خواجکیان A C: خواجه کیان

²³ B C: tâb

²⁴ C: fevt

zemistân-ı fevz ıktirânda dahı Belgrad ve Timişvar (8a) havâlîlerine dek hüsn-tînetân-ı(?) küffârın dıçâr oldukları tûde-i cem'iyetlerin sûhte-i bârika-i şemşîr-i süpürde-i seylâb-ı tedmîr iderek şîrâze-i nizâm ü sâ mânları karîn-i inhilâl ü inhizâm ve bûnyân-ı tâb u tûvânları "kemâ yenbağî" rehîn-i rahne ve insilâm olmağla bu keyfiyyet-i pür-dehşetin sene-i merkûme bahârında müteheyi oldukları cûnbüş ü hareketlerine dahı îrâs-ı vehn ü fûtûr itdiği meşhûd ve nâ-mestûr idi.

Müşârûn-ileyh hazretlerinin güzerân-ı serhaddi takrîr ve bîrûn-ı kalem-rev-i tahrîr ü ta'bîr olan envâr-ı me'âssir-i müstevcibü'l-mefâhirleri rûz-be-rûz cilve ger-i pehnâ-yı iştihâr ve pertev-efgen-i derîçe-i mesâmi'-i sıgâr u kibâr olarak mertebe-i istihâl ve derece-i isti'dâdları şehen-şâh-ı dekâyık şu'ûr hazretlerinin dahı bi'l-istimâ' safîha-i karîha-i tab'-ı nakâdlarında(?) (8b) resîde-i gayet-ı irtifâ' olmağla mihr-i rahşende-i burc-ı devlet ü sa'âdet olan mühr-i sadâret ve nigîn-i istiklâl-i hâssiyyet-vekâletlerin cânib-i müşârûn-ileyhe irsâl ü ihsân ile matla'-ı girîbân-ı istihâllerin tâbân u dirahşân buyurduklarından sonra âsitâne-i sa'âdet-âşyânedan livâ-yı hadrâ-yı hazret-i²⁵ fahrû'l-verâ aleyhi seniyû't-tahâyâ sâyesinde müste'idd-i hurûc u hareket ve müteheyi-i teveccüh ü 'azîmet olan ordu-yı hümâyûn-ı nusret makrûn Sadrâzam-ı müşârûn-ileyh hazretlerine Edirne sahrâsında îsâl ve teslîm olunmak bâbında şeref-bahş-ı sudûr olan fermân-ı serî'ül-cereyân-ı husrevânîleri ile bu hîdmet-i bâhirü'l-menkabete rikâb-ı hümâyûn-ı kâ'im-makâm vezîr-i mûkerrem sa'âdetlü Ahmed Paşa hazretleri me'mûr ve ta'yîn ve çend- rûz rû'yet-i umûr-ı kâ'im-makâmî içün kapudân-ı deryâ (9a) 'izzetlü Süleymân Paşa Hazretleri müşârûn-ileyhe câ-nişîn buyurulmağla ordu-yı hümâyûn taraf-ı Âstâne'den ve sadr-ı a'zam hazretleri dahı cânib-i Vidin'den hıram ü ihtirâz ile ser-levha-i tekâvîm-i a'vâm olan bin yüz elli iki senesi Muharremü'l-harâmının sekizinci günü kazâ-yı nûzhet-efzâ-yı Edirne'ye sâye-endâz-ı celâl ve bâr-gâh efrâz mucîdd ü ikbâl olup rûy-mâl-i 'alem-i fahrî 'alem salla'llâhü Te'âlâ aleyhi ve sellem ile ihrâz-ı dest- mâye-i müfâharet ü mübâhat ve bi'l-cümle erbâb-ı dîvân ve ricâl ve zâbitân ile icrâ-yı merâsim mülâkât buyurup ba'dehû bir kaç eyyâm dahı mu'asker-i kadîm-i nusret-irtisâm olan pîşgâh-ı sarây-ı hümâyûnda darb-ı hıyâm ârâm ve andan dahı Sofya sahrâsında rekz-i a'lâm olunup

²⁵ B C: +, A: -

kırk gün meks ü karâr ile eyyâm-ı çayıranda (9b) imrâr ve ba‘dehû sahrâ-yı Niş muhayyem ordu-yı zafer-kîş olmuştı.

Çend-rûz tekmîl ‘idde-i ‘atâd(?) ve tehyi’e-i zâd ü zevâde ecnad olunduktan sonra kasd-ı cânib-i Belgrad olunup delâlet-i ‘inâyet-i Rabb-i Mecîd ve reh-nümûnî-i ikbâl-i şehriyâr-ı bâhirü’t-te’yid ile şehir-i merkûmun³³ on üçüncü günü sahrâ-yı Semendire muhayyem ordu-yı İslâm girân-reftâr ve sebûk-girdâr olan kebîr toplanın ve ba‘zı edevât-ı batîü’l-harekâtın vusûllerine intizâren bir gün mahall-i merkûmda meks ü ârâm esnâsında küffâr-ı hazelân- şî‘âr ‘arz-ı kâlâ-yı kuvvet ü iktidâr ve neşr-i sevâd-ı nahvet ü iğtirâr ile “من تجاسرايسر” (?) işâresin ‘alâ-zu‘mihim bedraka-i ‘azîmet mûntecû’l-hezîmet itmek zımmında gürûh-ı küffâra nazaran tengnây-ı dûzâhdan nümûdâr (10a) ve cânib-i İslâma nisbeten pehnâ-yı ferah-fezâ-yı behiştten safâ-zâr olan Hisarcık sahrâsına iki buçuk sâ‘at karîb bir mahalde tertîb-i tâbûr ve cem‘-ü telfik-eczâ-yı şerr u şûr itdikleri mukaddime-i leşker-‘unvânî ve cünûd-ı müslimînin nuhbe vü şuc‘ânî³⁴ ile çend-rûz mukaddem cîsr-i Mora’dan ilerü tesyîr olunan vezîr-i celâdet-semîr Rûm-ili vâlisi ‘izzetlü ‘Ali Paşa Hazretleri tarafından i‘lam ü ihbâr olunup ve çünkü tâbûr-ı makhûrun bu güne cünbüş-i füzûlâne ve nümâyiş-i mağrurânesinden güya ‘asâkir-i nusret-me‘âssiri istikbâl dâ‘iyye-i fâsidesinde oldukları mütebeyyin ü zâhir olmakdan nâşî Semendire sahrâsında vaki‘ yevm-i ârâmın ahşâmı ki leyle-i celâ-yı³⁵ fevz ü iğtinâmdır, li-ecli’l-ihitiyât Dergâh-ı mu‘allâ Yeniçerileri Ocağı kable’l-‘ışâ sahrâ-yı (10b) merkûmdan tâhrîk ve isrâ olunmakla serdâr-ı zafer-kâr³⁶ hazretlerinin sahrâ-yı merkûmdan nehzat ü hareketleri vakt-i mu‘tâd olan hengâm-ı bâmdâda tevkîf olunmak lâzım iken meclâ-yı envâr-ı füyûzât olan zihn-i melekût-âşnâlarına sünûh iden ilhâm-ı Rabbânî ve tenbîh-i âsmânî muktezâsınca³⁷ mânend-i mihr eşî‘a-i sipâh-ı ilmâ‘-ı rû‘yet-i hareketlerin zuhûr-ı tebâşîr-i subha te’hîr itmeksizin mâh-ı şebker(?) ve zılâm-ı sûz gibi nısfu’l-leylde tahrîk-i a‘lâin gîti-fürûz buyurub tahmînen mûntasaf-ı tarîkı güzerân olduklarında gürûh-ı hazelân-pejûh-ı küffâr dahı yevm-i merkûmdan bir gün evvel makarr-ı

³³ B: بيع الاخر ك

³⁴ C: شميمعا şemîa

³⁵ B: حبلاى

³⁶ yerine B: girdâr

³⁷ B: iktizasınca

tâburları olan mahalden hareket ve Hisarcık cânibine tevcîh-i veche-i haybet idüb na'l-vârûn mekr ü hadî'at ile Rûm-ili vâlisi müşârûn-ileyhin mâ'iyetinde mevcûd cünûd-ı hamîyyet-nümûdun ordularına isâre-i gubâr-ı (11a) şebîhûn için piyâde vü sūvârî intihâb itdikleri otuz bin mikdârı eşrâr ile gurre'-i nâsiye-i fevz ü nusret olan ibtidâ-yı fecrde 'ale'l-gafle üzerlerine hücum ve iftihâm³⁸ u nâ'ire-i zûd-sûz-ı ceng ü peygârî zâtü'l-ferâm(?) itmeleriyle nihengân-ı hûn-âşâm-ı İslâm dahı isâle-i zehrâb-ı şemşîr ve emtâr-ı katarât-ı hadeng ü tîr ile meydân ü vegâyı bahr-i teyyâr ve ser-i bî-sâmân küffârı habâb-ı zehhâr kahr u demar itmege der-kâr oldukları bâkûre-i hadâ'ik-i fevz u nusret olan kelle-i nev-bürîde-i eşrâr ile inhâ ve ihbâr olundukda tefsîde-lebân-tâb ve gâye-i ifâza-i zülâl-i i'ânet ve izâka-i şarâb-ı hoş-güvâr tâb ü tâkat kasdıyla tahrîk-i mihmîz-i tizen-dertiz müsâra'at ve bilâ-tereddüd ü tevakkuf hemân (dâire-i)³⁹ neberdgâha neşr-i şukka-i celâdet olunup ber-minvâl-i muharrer-i kenâr-ı muhayyem-i İslâmdan (11b) tard u teb'id olunan düşmen-i 'anîd kasaba-i Hisarcık'a çâryek sâ'at ba'id mahalde mütehayyiz u mütemekkin olan asl-ı tabur ve meterislerine tahassun u iltihâk ve mütecellidâne refât ile iş'âl-ı nâyire-i harb u kîtâle teşmîr-i sâk u vifâk itdiklerinden mâ'adâ (memerr-i)⁴⁰ cüyûş-ı (deryâ-hurûş)⁴¹ olup manend-i rûdçe-i(?) teng mecrâ olan cedvel-i tarîkîn bahr-i tavîl Tuna sâhiline peyveste olduğu mahalde numûne-i neheng-i merdüm-hâr ve ejder-i jûlîde-peyker-i âteş-bâr altmış pâre top çeker beş kît'a kalyon-ı kûh-endâmları lenger-endâz-ı ârâm olup pey-der-pey ilkâ-yı dâne-i top ve icrâ-yı levâzım-ı sitîz ü âşûb ile mürûr-ı leşker-i mansûre seng-i râh olmak dâ'iyesinde egerçi kusûr itmişler idi, lâkin bu tertîbleri seylâb-ı tünd-hîz-i takdîre hâr u has-ı tedbîrden ittihâz-ı sedd ü siper misillü (12a) bî-fâ'ide ve te'sîr olmağla pür-dilân-ı İslâma rehzen mürûr u 'ubûr olmak degil vakfe-i nîm-lahza-i tereddüd ü te'emmüle dahı imâle-i çeşm-i iltifât itdürmeyüp hırâm-ı lâ-yübâliyâna ve refât-ı bî-bâkâne ile ol mesâfeyi peymûde-i hatavât-ı celâdet idüp mahall-i ma'rekeye takarrüb olundukda ber-vech-i sâbık kabilü'l-'işâ' Semendire'den takdîm ü isrâ olunup ilerüde bulunan zümre-i Bektâşîyân dilâverleri taraf taraf ve sûbe-sû ve saff be saff ve gûbe-gû meterislere ta'biye ve temkîn ve

³⁸ B: iktihâm

³⁹ A: -

⁴⁰ A: -

⁴¹ A: -

kafaları fersânü'l-hayl halbe-i heycâ ile tesdîd ve tahsîn ve cümleye kuvvetü'z-zahr celâdet ve müstevcib-i destmâye-i fevz ü nusret olan livâ-yı mehabet-iltivâ-yı Hazret-i Sultân-ı Risâlet aleyhi ekmelü't-tahiyye dahı verâ-yı cünûd-ı muvahhidinden manend-i 'ankâ-yı hümâyûn bâl-i sa'âdet medd-i sâye-i (12b) şehper-i şehâmet itmek üzre meydân-ı ma'rekeye top menzili mikdârı bir mahall-i mütেকârîb ve müşrife takrîb ve zûr-âzmâyân-ı pehnâyî neberd ve âhen-hâyân-ı 'arsa-i nâverd olan cünûd-ı hamîyyet hûd-nümûd-ı İslâm envâ'-ı nevâziş ü in'âm ile tahrîz u tergîb olunup bu resm ü tertîb ve bu üslûb-ı dil-firîb üzre bahr-i tufân-hurûş u gâşûr-ı vegâ-âmîz ve heycân-âşûb-ı ceng ü sitîz reşk-i hengâme-i rüst-â-hîz olup barîk u leme'ân-ı nîze vü şemşîr-i kelâl-âver dîde-i hürşîd ve sadâ-yı bülend-edâ-yı kûs u nefîr evtar-ı kesel(?) çîng-i nâhîd olup kâlâ-yı girân-bahâ-yı hayâta ecel-i çâlâk dev-i kâza-simsâr ve miyân-ı cân ü ten ve tîr ü cevşende resm-i firâk u visâl der-kâr gerd-i bâlâ-hîz-i ma'reke sürme-i dîde-i keyvân ve âb-ı ser-çeşme-i hayât-ı berbad-dâde-i (13a) ateş-i tîğ u sinân küşte-gân-ı merdân-ı meydâna çeşm-i halkahâ-yı zırh-ı hûn-feşân ve nây-ı zerrîn u dîrûyına(?) hum-ı sîne-kûb u nâlân⁴² olduğı hâlde on yedi sâ'at nücûmı tarafeynden itâre kîtâm-ı(?)[kîtâl ü ?] harb u ceng ve isâre-i (şürâre)⁴³ top u tûfeng ile mânend-i kûh-ı sûtûh pâ-ber-cây-ı tecellüd ü ıstıbâr olan gürûh-ı haybet-pejûh-ı küffârı ser-hadd-i hayât ü zindegânîden dîr u mehcûr ve kuvvetü'z-zahr emânîlerini şîşe-i 'ar u nâmûsları gibi şikest ü meksûr itmekde bir gûne sarf-ı makdûr ve bir vechile izhâr-ı tûvânâyı(?) ve zûr itmişlerdir ki Zâl-i sipihr-i bî-karâr ba'd-ezîn zîkr-i Rüstem ü İsfendiyâr'dan hacl ü şermsâr ve mirrîh-i hûn-âşâm firâz-ı (hisâr-ı) firûze-i bâmdan engüşt-nümhâ-yı tahsîn ü zinhâr olmuşdur. Beyt "Zi-sitem-i sûtûrân der-ân pehn-deşt zemîn şes şode âsmân geşt heşt" (13b) beyt-i meşhûrunun mazmûnı ol rûz-ı müşrik-sûzda hüveydâ ya'nî terâkûm-i gerd-i heycâdan cevî-i hevâda bir sümâm-ı gaymâ dahı peydâ olup geşt-zâr-ı zindegânî-i küffâr ne rütbede âfet-zede-i tegerg kahr u bevâr ve suhte-i bark-ı şemşîr-i sâ'ika girdâr olduğuna ta'yîn-i hadd-i miktardan: Beyt: "Ve küllü karâr bi'l-cemâcim tel'aten Ve küllü magîz bi'd-dimâ' mesîl" mazmûnı ile iktifâya karar virilmişdir.

⁴² yerine B: giryân

⁴³ B C: +

El-kıssa: Bi-tûlihâ terkîb ü tertîbi altmış binden ‘ibâret olan tâbûr-ı makhûrlarının sülûsi mikdârı kahren ve esren resîde-i kıtâl ü demâr ve bakıyyetü’s-süyûfları dahı manend-i benâtü’n-nahş perakende ü târûmâr olmakda bî-ihitiyâr olup şeb-i ‘işret-i fevz u nusret olan Çihârşenbih gicesinin yedinci sâ‘atinden on yedi sâ‘at-i nücûm mürûrına dek zebûn-ı keşmekeş-i (14a) kahr u hızlân ve cân ber-dehân u kâr ber-üstüvühân hareket-i mezbûhiyyeye sarf-ı tâb ü tûvân idüp sipihr³⁷ neyli fâm-ı bâma fûshat-sarây-ı gabrâya perde-i siyeh târ-ı şâmî âvîhte eyledikde üftân ü hîzân ve münkesir ü perîşân Belgrad pîşgâhına zu‘mlarınca melce’ ve mütehassın ittihad ittikleri handeklerine cân atmak dâ‘iyesiyle pey-sîper dâdi hızı ü hızlân olmuşlardır. “Fekata‘a dâbirü‘l-kavmü‘l-lezîne zalemû ve‘l-hamdü lillâhi Rabbi‘l-‘âlemîn” saf-ârâ-yı fezâ-yı takrîr oldığı üzre nesîm-i dilkeş-hübûb fevz ü zafer sahrâ-yı merkûmı hâşâk vücûd-ı eşrâkden musaffâ ve mutahhar eyledikden sonra kasaba-i merkûme civârında darb-ı hıyâm olunan mahalle seheri imâle-i licâm ve def‘-i ta‘ab u a‘yâ vü tedbîr ve tedâvî-i cerhi³⁸ içün iki gün ferş-i kâlîçe-i ârâm ve gürûh-ı dilâverân (14b) ve zahm-dârân ve rûe’sâ ve zabıtâna ifâ-yı levâzım-ı in‘âm ü ikrâmdân sonra mâh-ı merkûmun on sekizinci günü sahrâ-yı merkûmdan fekk-i tınâb-ı ikâmet ve teshîr-i mahtûbe-i Belgrad’a teşhîz-i mahâlib-i saht-gîr-i himmet olunup deryâ-yı kûh-fersâ-yı cünûd-ı mehâbet-nümûdun emvâc-ı bîş-i resi sâlifü‘z-zikr handaklar kenârına müte‘âkıbü‘l-vürûd oldukça leşker-i küffârın bünyân-ı sebât ü karârları manend-i habâb ve nakş-ı serâb sûret-i fenâ ve keyfiyet-i hevâya inkılâb göstermekle: Beyt: “Mâ âzmûde-im be-sad-güne baht-hiş Bîrûn keşîd bâyed ez-în varta raht-hiş” müfâdını pîş-nihâd iderek dâhil-i me‘men-i sûr-ı Belgrad olmuşlar iken hey‘et-i hezîmet-zedelerine anda dahı tesebbût ü istikrâra karâr viremeyüp muhâfaza-i kal‘a içün kadr-i kifâye (15a) piyâde ve süvârî ifrâz ve ibkâ ve bakıyye-i gürûh-ı a‘dâ sergerde-i gurûr-ı iştihârları olan Valis nâm ceneral-i bed-girdâr ile Nehr-i Tuna üzerine memdûd iki kıt‘a cîsr-i mecerre-nümûdlarından karşı Pançova yakasına mürûra ibtidâr itmîşler idi. Ez-în cânib-i serdâr-ı zafer-şî‘âr hazretleri dahı kemâl-i übbehet ü şükûh ve ‘asâkir-i fevc-â-fevc gurûh-a-gurûh ile havâlî-i hanâdıkı pâ-mâl-i emvâc-ı sufûf ve meclâ-yı eşî“a-i esinne ve süyûf buyurdıklarında fezâ-yı sahrâ hâr u

³⁷ B: -

³⁸ C: cîsr-hay

has-ı vücûd-ı a'dâdan refte ve musaffâ ve levazım u esbâb-ı muhâsara mevcûd u müheyyâ bulunmağla ol şeb-i pür-tarab Vişince sahrâsında beytûtet ve ferdâsı bi'l-cümle ordu-yı zafer-cûy ile pîş-gâh-ı kal'a-i Belgrad'a nakl-i raht-ı celâdet ve tertîb-i edevât hasr u tazyîka mübâderet olunmağla (15b) taraf taraf sudan suya ya'nî nehr-i Tuna'dan Sâva'ya varınca meterisler hafr ü a'dâd ve mahal-be-mahal mûte'addid u tabyalar ile kal'a-kûp u ra'd-âşûb toplar ve sâ'ika-nümûn ve kazâ-şu'ûn hambara hâvenleri vaz' u icâd olundukdan sonra reşk-i rûyîn diz(?) ber-ber(?) zemîn olan ol hisn-ı metîn-i Heremân-esâs ve ol kal'a-i rasîn-i âsmân-mümâs ki irtifa'-ı bürûc-ı mûmteni'ul'-urûcî hıyre-sâz dîde-i nuzzâra kiyân ve inhifâz-ı hanâdik-ı 'amîku'l-gavrı muhayyir-i 'ukûl-i dûr-binândır, serîr-i efrâhte-i evc-i menâ'at ve pâ-füşürde-i merkez-i hasânet olup eşkâl-i müsellese üzre mebnî ve enva'-ı dakâyık-ı harbiyyeyi muhtevî her kulle-i kâf-nümâ ve her tabya-i kûh-simâsı egerçi hey'et-i türâbiyyede müteranî lâkin aksâm-ı³⁹ bedâyi'-i âteş-bâzî ve asnâf-ı sanâyi'-i ra'âd-endâzî (16a) ile⁴⁰ müsellese-i nâriyye-i sipihr devvâra dâg-zen-i sîne-i iştiâr idügi fenn-i âşinâyân suturlâb-ı kâr-zâra zâhir ü âşikârdır.

Mankal-ı pür-âteş-dâr muhâsarasına ibtidâr ve şeb ü rûz i'mâl-i edevât mukâra'a ve müşâcereye teşmîr-i bâzû-yı iktidâr olunup bu taraftan kâh gülle-i top-ı ra'd-âvâz ve kâh dâne-i hamîre-i [humbara-i ?] sâi'ka-endâzdır ve dîvâr-ı hisâr ve kulel ü bürûc-ı menâ'at-medârı sûrâh-ber-sûrâh itmekle hem-nakş-ı gırbâl-i hâk ve manend-i girîbân-ı sabr-ı 'uşşâk çâk çâk ve'l-hâsıl darb-ı bî-usûl peyden gerd-i hazîz-bünyân peyveste-i evc-i keyvân vezîresinin(?)⁴¹ perrân-ı tinnîn-endâz tas-ı âsmân olup ve bir cânibden dahı "ve câdilhüm bi'lletî hiye ahsen" nazm-ı i'câz-terkîbî lâmi'asınca tahliye ve teslîm-i kal'ada mûrâ'ât-ı(16b) merâsim-endâz ve terhib ü ifâ-yı levâzım-ı istimâlet ü terğîb ile ol kûr-ı dilân-ı tarîk-ı hidâye semt-i necât ü selâmet-i delâlet ve irâ'et olunmakda idi, ber-vech-i sâbık karşı Pançova cânibine geçen bakıyye-i tâbûr-ı meksûr dahı cânib-i mezbûr-ı ser'askerî ma'iiyyetinde olan hizebrân-ı heycânın ser-tîzî-i (pençe-i)⁴² hücûm u iktihâmıların âzmûn ve imtihândan sonra Varadin

³⁹ B: -

⁴⁰ B: endâzîde

⁴¹ B C: verîze

⁴² B: +

tarafına toğrı pey-siper vâdî-i girîz ve bu hılâlde Bosna cânibini ser-‘askerî vezîr-i dilîr sadr-ı esbak Ali Paşa hazretlerinin yigirmi bin mikdârı Bosna dilaverleri ve ney-sitân-ı vegâ şır-i nerleri ile bed’ en zuhûrları kılup hafaka-i a’ dâya ru’ b-engîz olmağla fi-mâ-ba’ d düşmen-i dînin ne taburlarında imdâd-ı kal’ aya yârâ vü miknet ve ne mahsûrlarında tahammûl ve ıstıbâra (17a) tâb u tâkat olmağla bir müddet dahı verâ-yı dîvâr-ı ‘inâd ü isrâra tevârî itdikleri sûretde fi-mâ-ba’ d nişânde-i dest-i nedâmetleri olacak i’ lâm ü istîmânları pîrâye-i bârû-yı kabûl olmayup menkûs sarsar-ı rez ü nârveni(?) ve nigûn-sâr-sadme-i hızlân ü rûsvâyî olacağın levâyıh-ı ahvâllerinden bi’ l-istidlâl bârû-yı saht-ı nîrû-yı peşîmânî vü nedâmet ile dâmen-i ‘afv ü istîmâna âvizân ve sedd-i derîçe-i ceng ü pür-hâşa dîde-i cân ile nigerân oldukların sergerde-i bî-şerm ü perdeleri olan salîfû’ z-zikr Valis Ceneral bir kıt’ a mektûb âştî-iştîmâl ile izhâr u i’ lâm ve müzâkere-i mevâdd içün bir mu’ teber kimesneyi irsâl itmek üzere istirhâs ve istîzân itmekle “Ve in cenehû li’ s-selemi fe ecnih lehâ(?)” fehvâ-yı hikmet-ihtivâsı (17b) müsâ’ ade istid’ âlarına teşyîd-i ‘azud müdde’ â itdiginden başka: Beyt: “Nemî âyed zi-mâ ‘âciz keşî çün hasm-ü kem-fursat dem-i şemşîr-i mâ ez-yek nigâh-ı kerem ber kereded” çünki ‘inâyet-i Müntakım-i Kakhâr ve muvâfakat-i baht-ı şehriyâr-ı zafer-girdâr ile düşmen-i tebeh-kâr gereği gibi hadd ü mikdarını bilüp ve mürtekeb oldukları nakz-ı ‘ahd ü mîsâkın vehâmet-i ‘âkıbetin anlayup vaz’-ı küstâhâne ve hareket-i kem-fursatânesine i’ tiraf eyledi, ba’ d-ez-in niyâz ve mes’ ûllerin (karn-ı)⁵⁰ hüsn-i is’ âf eylemek Devlet-i ‘Aliyye’nin dahı lâzime-i şîme-i mürüvvet ve muktezâ-yı şükrâne-i gâlibiyyeti olduğından nâşî şer’ an ve ‘örfen ve ‘aklen ve naklen rûy-ı ümmîd ü recâlarına bâb-ı müsâ’ ade sedd ve çehre-i hâhiş ü istid’ âlarına havâle-i tapanca⁵¹ redd olunmayıp serdâr-ı mekremet-şî’âr hazretleri tarafından mektûb-ı (18a) merkûma cevâb olmak üzere semm ü tiryâkdan mürekkeb ve eczâ-yı tevbih u tesliyyetden müretteb hekîmâne ve vezîrgâne ve gâlibâne ve mütevâzî’âne kelimât-ı hikmet-âmîzi hâvî ve ta’bîrât-ı maslahat-engîzi muhtevî bir nemîka-i mü’essirü’ l-edâ tahrîr ü imlâ ve nâkıl-ı varaka-i mezbûre⁵² ile tesyîr ü isrâ olundukda mâh-ı Cumâde’ l-ülâ’nın on ikinci günü ricâl-i Devlet-i Çâsâriyye’den müteyakkız ve kâr-âgâh ve umûr-âzmûde ve sâhib-i intibâh ‘add olunan Nayberk

⁵⁰ B: +

⁵¹ B: tabanca

⁵² B: merkûme

nâm ceneralı ordu-yı nusret-cûya irsâl ve takdîm ve mesfûr Vâlis'in sergerdeliği hasebiyle taraf-ı çâsârdan ceng ü sulha dâ'ir-i 'unvân menşûr-ı ihtiyârî olan ruhsat-ı kâmile sin ceneral-i merkûma tefvîz ü teslim itmişidi. Zebaânzed-i yera'a-i icmâl olduğu üzre Nemçe tâ'ifesiyle ibtidâ-yı vukû'-ı ceng ü cidâlden (18b) berü tertîb-dâde-i şihne-i gadr ü nifâkları olan bâzâr-ı kâsid-i meta'-kâr-zârlarında tervîc-i kâlâ-yı hussam vildâda(?) çendân imtidâd virilmeyüp tîz elden bir kelle rübâlık ile perçide-bisât-ı ferâgat olmak merkûz-ı zamîr-i habâset-tahmîrleri olduğına binâ'en ıslah-ı zâtü'l-beyyine⁴⁶ haşmetlü Françe pâdişâhının der-miyân olan tavassutını karîn-i (hüsni)⁴⁷ kabûl ü ibtihâc ve müşârün-ileyhin Âsitâne-i Sa'âdet'de mukîm ilçisi taraflarından bizâ'a-i ruhsat dahı virilmekle sermâye-i vakt-i ihtiyâc itdiklerinden nâşi ser-rişte-i selâmet-nümâ-yı müsâlemeyi dahı kat'an elden bırakmayup ilç-i mûmâ-ileyh tarafına iltimâ-sükûna tahrîrât ile pey-der-pey ulakları mütevârid ve bu bâbda zîver-i şâdervân iddi'âları olan fevvâre-i hâhişleri revâk-ı kâh-ı iştihâra mütessâ'id (19a) olmağla Devlet-i 'Aliyye-i nusret-âyât dahı hasebû'l-ihtiyât tâ'ife-i mesfûrenin bu vâdilerinde mücâzât ve ilzâmen li'l-[hu]cce?(للجه) kendülere mûmâşat zımnında İlçi-i merkûm Âsitâne-i Sa'âdet'den ordu-yı hümâyûna ihzâr u encâm-kâra intizâren bir müddet Niş kal'asında meks ü karar itdirilmişidi. Ber-vech-i muharrer düşmen-i li'âmdan kemâ-yenbagî ahz-i sâr ü intikâm ve maksad u murâd olan teshîr-i Belgrad'a teşmîr-i sâ'id-i tevfiik müsâ'ade-i ihtimâm olunup ve fi-mâ-bâ'd cânib-i a'dâdan müdâfa'aya 'adem-i kudret ile emârât-ı ye's ü hırmân ve câ-be-câ 'alâyim-i⁴⁸ teslim ü istimân hüveydâ vü nümâyân oldukda ilç-i merkûm dahı Niş'den ordu-yı hümâyûna da'vet olındığına binâ'en bu hılâlde ve asl-ı ordu-yı bâhirü'l-iclâl olmağla sâbıku'z-zikr murahhas olan Nayberk ceneral ile müzâkere-i mevâdd-ı (19b) musalaha ve mukâvele-i şurût-ı müsâleme için taraf-ı Devlet-i 'Aliyye'den ordu-yı hümâyûn kâdisı fazîletlü Es'ad Efendi ve re'îsü'l-küttâb Mustafa Efendi ve bu 'abd-i fakîr ta'yîn ü tensîs⁴⁹ ve bir üslûb-ı mu'tâd akd-i encümen-i mukâlemeye bir hayme tahsîs buyurilup Devlet-i 'Aliyye murahhasları ve ceneral-i mezbûr ve mutavassıt olan ilç-i merkûm bi'd-defe'ât içtimâ' ve mülâkât ile nûsha-i

⁴⁶ C:-

⁴⁷ B:+

⁴⁸ B: 'alamet

⁴⁹ B: tenhiz

gāmızı't-terkîb müşkilât-ı müvâlâtdan istinbât mes'ele-i 'arîza-i musâfât için enâmîl-i im'ân ü tedkîk ile taklîb-i evrâk mübâhase ve cidâl ve kasr u tatvîl rişte-i pîç-der-pîç makâl olunarak ba'de külli kîl ü kâl taraf-ı Çâsâriyye'den ictisâr olunan harekât-ı nâ-hemvârın iğtifâr u i'tizârı zımında ber-sem-i hediyye Belgrad kal'asın ve eyâlet ü muzâfâtından olan Bögürdelen kal'asın ve (20a) Bosna hudûdî nihâyetine mûntehî olunca nehr-i Sava sâhilinde vâkı' niçe bikâ' ve askâ' ve rubâ' u kılâ'ı Devlet-i 'Aliyye'ye teslim şartıyla ba'zı kuyûd u 'uhûd dahı akd ü pervîn intizâm-ı musâlahaya keşide vü tanzîm ü tarafeynden mevâdd-ı ma'kâde-yi mutâzâmın esâs temessükleri tahrîr u terkîm ve mâh-ı mübârek Cumâde'l-ûlâ'nın yigirmi yedinci günü ber kâ'ide-i mu'tâde huzûr-ı sadr-ı a'zamîde ve Bosna ve Rûm-ili vâlîleri vezîreyn-i mûkerremeyn ve müşîryn-i muhteremeyn Ali Paşalar hazretleri ve tarafeynin murahhasları ve mutavassıt olan ilç-i merkûm ve sâ'ir vücûh-ı a'yân-ı ordûy-ı zafer-nişân hâzırın oldukları hâlde sâlifü'l-beyân mevâdd temessüklerinin mübâdelelerine ibtidâr ve cânibinden 'alâyim-i aşî ve musâfât işâ'at ü ızhar olunduktan sonra çend-rûz dahı kal'a-i merkûmeye (20b) tertîb-i hıfza hurrâs ve Rûm-ili vâlîsi vezîr-i mûkerrem Ali Paşa hazretleri Belgrad muhafızlığı ve ser'askerliği ile Varoş-ı kal'adan bir sarây-ı şöhet-ârâya temkîn ü iclâs buyuruncaya dek ordu-yı hâmûn-pûy-ı İslâm sahrâ-yı merkûmda medd-i tınâb-ârâm ve şehir-i Cumâde'l-âhirenin (onüçüncü)⁵⁰ günü rehberî-i tevîk u nusret ve peyrevî-i hubûr-ı meserret ile (kâzâ-yı mezbûrdan ref'-i hıyâm teyemmün-i kıyâm ve cânib-i Âstâne-i devlet âşyâne)⁵¹ tevcih-i râyet-i zafer-irtisâm olındı. "el-hamdü li'llahi'llezî hedânâ li-hâzâ ve mâ künnâ li-nehtediye levlâ en hedâna'llâh". Bâlâda zebân-zed-i yerâ'a-i işâret olındığı üzre çünkü çâsâr ile çârîçe beyinde⁵² (mânendter)⁵³ ve mâtde-i nitâk-iştibâk 'alâka-i ittifâk ve irtibât-ı (eczâ-yı)⁵⁴ silsile-i vifâk-ı müşedded ve mustahkem ve ceng ü sulhda birbirinden 'adem-i müfârakat ve mübâyenet keyfiyyetleri ma'hûd ve mültezem idi.

⁵⁰ B: +

⁵¹ B: -

⁵² B: meyanında

⁵³ B C: +

⁵⁴ B ve C: +

(21a) Egerçi tîg-i Behrâm intikâm devlet-i ebed-kıyâm ile hablû't-te'nam(?) kaviyyü'l-ibrâmları pezîrâ-yı naks u infisâm olmağla nûsha-ı âb-zede-i ittifâkları takvîm-i⁵⁵ pârine-sâl gibi mensûhü'l-i'tibâr olmuşdı. Lâkin taife-i Moskov⁵⁶ dahı ibtidâ-yı "ahd-i mîsâkdan berû rişte-i nâ-tâbîde-i mûsâlemeyi pîçide-i engûşt-rağbet eylemekden ferâgat itmeyüp bir taraftan iş'âl-i nâ'ire-i kıttâle fûrûzîne-i[fûrûzende?] edevât i'dâd ve bir cânibden dahı isâle-i cûy-bâr-ı ihtiyât ile tedârûk-i levâzım-ı itfâ ve ihmâd iderler idi. Ve bi'-avnihi Sübhânehû Nemçe tâ'ifesine tecrî' u izâka olunan telhân-ı⁵⁷ telhâb-ı nâ-güvâr kahr u demâr fi-mâ-ba'd kendülere dahı siyâh mesti-sahbâ-yı iğtirârdan mevres sahv u intibâh olmağla Devlet-i 'Aliyye-i ebediyyü'l-istimrâr ile Nemçe çâsârı beyninde levâyıh-ı (21b) hâlden temhîd ve in'ikâdına istidlâl olunan mûsâleme-i ârâm-ı iştimâl hılâlinde bizim dahı bu emr-i hayr-encâma iddi'â-yı meyl ü hâhişimiz tasdik ve hemân zebîre-i musâlahamız münâsib görildiği vechile tastîr u tenmîk olınsun deyü Françe ilçisi mûmâ-ileyhe (tavsiye)⁵⁸ ve tahrîr ve taraflarından dahı murahhas şeklinde bir mu'teber beg-zâdelerin irsâl ü tesyîr itmişler idi. Vâkı'â tâ'ife-i merkûmenin Devlet-i 'Aliyye ile Nemçelü beyninde melhûz olan tasavvurları resîde-i rûte-i tahkîk olmağla der-'akab kendi emrlerinin dahı bilâ-te'hîr ve fâsıla-i derece-i temşiyete iblâğı hususunu beg-zâde-i merkûm merreten ba'de uhrâ ilhâh u istid'â itdigin ilç-i mûmâ-ileyhe i'lâm ü inhâ ve esnâ-yı hatt u tirhâlde bu keyfiyyetin dahı hüsn-i sûrete sebk ü ifrâğın niyâz ü recâ itmekle sahrâ-yı Belgrad'dan Niş'e vusûle dek müzâkere ve mükalemesi (22a) muktezî olan mevâdd-ı Devlet-i 'Aliyye murahhasları ve mütevassıt ve murahhas-ı mûmâ-ileyhimâ vesâatlarıyla bi'l-müzâkere tarafeynden rîhte-i kâlib takrîr ü ta'bîr olan sebâyık⁵⁹ kâl u kâl niçe def'a hadde-i im'ân ve ihtiyâtdan imrâr ve mihekk-i (nâ'il)⁶⁰ te'emmül ü mülâhâzâda imtihân ve ihtiyâr olunduktan sonra miyânede menşe'i nakâzâ ve mebd-i gavgâ olan Âzâk kal'ası'nın bi'l-küllîyye hedmi ve ba'zı kemâ-şengân(?) serhaddin kusûr u fütûrlarına binâ'en itâle-i ikdâm tecâvûz itdikleri mahallerin

⁵⁵ C: -

⁵⁶ B: mesfûr

⁵⁷ B C: -

⁵⁸ B C: +

⁵⁹ B: sebâbık

⁶⁰ C: +

kemâ-kân redd ü terki mâddeleri vasitatü'l-akd-i şurût olmak üzere nesic-i zer-târ⁶¹ müsâlaha pîçide-i minvâl itmâm ve sahrâ-yı Niş'de dahı tarafeynden mevâdd-ı temessüklerinin resm üzere mübâdeleleriyle resîde-i serhadd ihtitâm oldu "Sübhâne men tahayyere fi-saffihi sivâhu" zamâ'ir-i erbâb-ı nihâye setîr-i perde-i hafâ değildir ki çâsâr-ı tebâhkâr (22b) zâhiren çâriçe ile der-miyân olan râbıta-i ittifâkının mürâ'ât ve muhâfâzâsı ve hakîkten gaddârâne kesb-i menfa'at ve tevsî'-i memleket mûlahâzâsı zımnında Devlet-i 'Aliyye-i ebediyyü'l-istimrâr ile muhkem ve üstüvâr olan merâ'ir-i "ahd ü mîsâka havâle-i mikrâz naks u ahfâr ve sügür-ı İslâmiyyeden Niş ve Vidin kal'alarının muhâfâzâ⁶² ve ihtilâsına sarf-ı nîrû-yı iktidâr itmişiken mülûk-i Nasârâ miyânında envâ'-ı metânet ve mûmâ'at ve asnâf-ı su'ûbet ve hisânet ile medâr-ı i'tinâ ve iğtirârî olan Ata-i Kebir ve Belgrad gibi iki kal'a-i hırmân bünyâddan kat'-ı eyâdî-i tasarruf ve tahliye-i levâzım tekellûf idüp "zehebe'l-himâr bi-talebi'l-karneyn fe'ade maslûmü'l üzüneyn" sûreti cîlve-ger-i mir'ât-ı evhâm-nümâ-yı hülyâ ve dâğ-ı iktizâh ve rûsvâyî-i (23a) cebhe-i iddi'âsı olmağla ile'l-ebed "الى الابد اداك اوكتافوك تغترانه سن ومسار" söz ü güdâz sûz⁶³ iderek engüşthâ-yı te'essûf ve dest-güzây-ı telehhûf olması cây-i i'tibâr-ı ulî'l-ebâr ve mahalli intibâh u itti'az-ı ashab-ı tecârüb ve ihtiyârdır. Mihr-i cihan-efrûz-ı saltanat-ı Osmâniyyenin ibtidâ-yı tulû' u zuhûrundan berü kevkebe-i devlet-i İslâm-ı âfâk-gîr ve debdebe-i satvet-i dîn-i ebed-kıyâm resîde-i kûrre-i esîr olup sadâ-yı nâkûs küffâr pest-ender-pest ve livâ-yı menkûs-eşrâr şikest-ender-şikest olduğu bu devlet-i ebed-müddetin kitâbe-i tâk-ı iştihâr olan fütuhât-ı celîletü'l-âsârından zâhir ü be-dîdâr olup (likin âfîtab-ı)⁶⁴ 'âlem-tâb-ı fevz ü zafer her bâr derîçe-i âmâl-i İslâmiyâna pertev-rîz olsa dîde-i revâk-nişînân-ı îmânda⁶⁵ fi'l-cümle hayrgî-i(?) gaflet husûliyle rû'yet-i esbâb-ı suveriyye (23b) ve muhâfâzâ-i levâzım-ı zarûriyyeden tekâsül olunmak hâletinden tenbîh u îkâz-ı Rabbânî zımnında li-hikmetin Peç vak'asında zuhûr iden hezîmet ü perîşânî nice müddet zâhir-bînân-ı 'avâmın asâb-ı hamîyyetlerine îrâs-ı fûtûr ve nîrû-yı bâzû-yı himmetlerine îcâb-ı kusûr itmekle ol vaktten berü Nemçe tâ'ifesiyle

⁶¹ C: -

⁶² B C: muhâsara

⁶³ A: -

⁶⁴ B C: +

⁶⁵ B: islâmda

der-miyân olan şatranc-ı harb u kifâh ve cinâk-ı sulh u salâhda ekseriyâ galebe vü dest-berd-i cânib-i küffârdan hüveydâ ve gâh ü bîgâh bir mansûbe-i⁶⁶ “el-harbu sicâl” hâletleri dahı egerçi rû-nümâ olmakda idi, fe-emmâ tarîh-i mezbûrdan hâlâ hâmî-i beyza-i İslâm ve mâhî-i revnak-ı kefere-i li’âm olan şehenşah-ı dâra-‘unvân ve şehriyâr-ı kîti-sitân şevketlü kerâmetlü kudretlü mehâbetlü Sultân Mahmûd Hân dame mahfûfen bi-‘inâyeti’l-Meliki’l-Mennân efendimiz hazretlerinin (24a) eyyâm-ı firûz-encâmılarına gelinceye dek tâ’ife-i mesfûreden ber vefk-i merâm ahz-i sâr ü intikâm ile ne muharebâtta kemâ yenbagî ilkâ-yı hüccet-i gâlibiyet ve ne müsâlemâtta tahmîl-i girân-bâr-ı minnet olunmak keyfiyetleri müyesser ü mukadder olunmakdan nâşî humâ hûme-i dîn ve belki kâffe-i müslimîn dâg-ber dil gayret ü kûdâhte-i pûte-i hamîyyet olarak Ayâ-Nemçe keferesinin dahı şikest-i tılsım istidrâcı ile ne vaktde tebrîd-i harâret-i mizâc ve ne eyyâmda tahsîl-i kuvvet-i meserret ibtihâc ideriz diyü dâr ü hâne-i ‘inayet-i ilâhiyyeden bu dâû’l-hâzâlik(?) devâsına dest-küşâ-yı mes’elet ve eşk-rîz-i ibtihâl ü darâ‘at iderler ve vakt vakt tâ’ife-i merkûme ile te’sîs ve temhîdine zarûret ilcâ iden mebânî-i mest-bünyâd muhâveneye(?) meyl ü rağbetde gâh sû’-i tedbîr-i ser’asker ve gâhnâ tüvânî (24b) ve tâksîr-i leşker ile bast-ı mukaddemât i’tizâr olunmak mültezem ve der-kâr idi. Hattâ Vehbî merhûmun çekîde-i hâme-i nezâket-eseri olan makâle-i sulhiyyesinin mevzû’-i bahs ve rû’ûs mesâ’ili i’tizâr-ı zarîfâne ve hüsn-i ta’lîlden ‘ibâret iken li’llâhi’l-hamd ve ’l-minne ‘avn ü ‘inâyet-i Cenâb-ı Perverdigâr ve kuvvet-baht-ı şehriyâr-ı kaviyyü’l-iktidâr ile ‘âmme-i İslâmiyânın dîde-dûz-i terassud u intizâr olduğı kevkeb-i dünbâle-vâr-ı fevz ü nusret-i zaman-ı sa’d-iktirân-ı saltanatlarında tali’ ü dırahşan ve dil ü dîde-i cihaniyân nûr-ı sürûr ile lebrîz ü mellân olup cilve-ger-i mir’ât-ı zuhûr ve vâsitatü’l-‘akd sînîn ü şuhûr olan gerek muhârebe-i Behrâm-pesend ve ger müsâleme-i ârâm-peyvend-i ‘ahd-i karîbde misli nâ-mesbûk me’âsîr-i celîletü’l-i’tibâr ve âsâr-ı müstevcibü’l iftihârdan idügi müselleme tevârih-bünyân-ı rûzgârdır, (25a) Cenâb-ı berârende-i serîr dâveri⁶⁷ ve tâc-bahşende-i husrev-i hâverî celle şanühû ve behere bürhânehû hidîv-i kişver-i celâ’il hısâl şehriyâr-ı ma’delet-küster Mahmûdu’l fi’âl efendimiz pâdişâh-ı İslâm-penâh ve zıllu’llâh-ı zafer dest-gâh hazretlerinin gevher-i

⁶⁶ B: باکطهورایله

⁶⁷ B: kâveri

‘âlem-baha-yı kân-ı imkân ve şa‘şa‘a-pâş-ı zemîn ü zamân olan zât-ı mecdûd u vücûd-i hayr u mes‘ûdların hem-vâre revnak-nigîn⁶⁸ saltanat ve pîrâye-i ve yehîm-i(?) devlet idüp ra‘âde-i ejder-peyker satvetlerin mehâbet-endâz kılup müşrikîn ve berîk-ı samsâm zümür-rûd-fâm şehâmetlerin gürsâz-ı dîde-i e‘âdi-i dîn eylemekden hâlî olmayup bundan böyle dahı niçe kıla‘-ı hısânet-medâr be-nâmî âvürde-i kemend-i hâkân bend-i⁶⁹ teshîr ve pençe düşmen-i kaviyyü‘l-iktidâr-ı hod-kâmî zebûn-ı siper-i pençe-i kahr u tedmîr itmekle zahme-i kûs dâfi‘u‘l-bûs celâdetleri zelzele-efken-i (25b) aktâr u sadme-i debbûs-i kâsîru‘r-ru‘ûs hamâsetleri nahvet-şiken düşmen-i mekkâr ola. Amîn.

Hazret-i pâdişâh-ı heft iklim

Zînet-i tâc u revnak dîhim

Ab-rûy-ı şehân-ı rûy-ı zemîn

Ya‘nî Mahmûd Hân adl-âyîn

Eylemiş zât-ı pâkizi mevlâ

Bâ‘is-i emn u rahat-ı dünya

Oldı ‘ahdinde ‘âlem âsûde

Hükm-i adli revân her sûde

Bârekallah kemâl-i himmetden

Hûme-i mülk-i dîn ü devletden

İtdi tathir levs-i fitne vü şûr

Âb-ı şemşîr ile o şâh-ı gayûr

Ba- husûs ol ‘adüvv-i bed-gerdâr

Ya‘nî Nemçe didikleri gaddâr

Pûr dilan-ı cihana dağ-ber-dîl idi

Ahz-ı sârında pây-der-gil idi

‘Alemler eylemişdi dîde

Hasret-i intikâm ber-dilhâh

⁶⁸ B: -

⁶⁹ C: -

Himmetiyle hidiv-i kişver-gîr
Aniden şöyle itdikim tedmîr

Kal'alar aldı intikâm aldı
Ehl-i İslâm cümle kâm aldı

Çünkü sulh oldu seyyidü'l-ahkâm
Virdiler sulh ile bu emre hıtam

Sulh ammâki galibiyet ile
Hak insâf ile mürüvvet ile

Hasılı ceng u sulh merdâne
Cümlesi galibâne şâhâne
Devletin dâim eylesin bâri
'Aleme feyzin eylesün sârî
Ola ikbâl-i devleti müzdâd
Gün bu gün sad sürûr ile dil-şâd

İde tâ kim şafak ile gerdun
Tîg-ı Behrâmı tâb-dade-i hûn
Ola kat'-ı misâlde tîg-ı kâzâ
Hükm-i tîg-ı cihanda ser-tâ-pâ

Hüsrev-i hâver eşi'a serîr
Kal'a-i şâmı tâ ide teshîr
Nice feth-i cedîde mazhar ola
Şark tâ garb ana musahhar ola

Ta ola sulh u ceng nûr u zalâm
Ola Hurşîd gibi galib-i tâm

3. METİN TAHLİLİ

3.1. 1736-1739 OSMANLI-AVUSTURYA VE RUSYA SAVAŞLARI

XVIII. yüzyılın hemen başlarında Osmanlı Devleti Pasarofça andlaşmasına imza atmış ve akabinde Nevşehirli Dâmâd İbrahim Paşa sadâret makamına getirilmişti. Lale Devri olarak anılan bu döneme damgasını vuran Dâmâd İbrahim Paşa mevkisini sağlamlaştırmak amacıyla dışarıda başarı elde etmek gayesi ile yüzyılın başında kuvvetlenmeye başlayan Avusturya ve Rusya'dan çekinmiş, gözüne İran'ı kestirmişti. Bu sefer ülkeyi on üç sene sürecek bir savaşa sokmuştu. İran seferi sonunda Dâmâd İbrahim Paşa Güney Kafkasya ve Azerbaycan üzerinde Rusya ile uzlaşmış, bir kısım Azeri kalelerini ve Türk kalelerini içeride hoş karşılanmasa da Rusya'ya terk etmişti (Erim,1953:81).

Osmanlı devletinin 1736 yılında nihâyete erecek Nâdir Şah'la olan ve devleti yıpratan mücadeleden yukarıda ifâde edilen uzlaşmaya rağmen Rusya ve onun müttefiki Avusturya, daha fazla istifâde etmek istiyordu. Rusya bu durumu Karadeniz'e inme ve buralara yerleşme emellerini gerçekleştirmek için bir fırsat olarak görüyordu. Ancak Rusya Osmanlı ile yapacağı savaşı tek başına kazanamayacağını bildiği için 1726'da Rus çariçesi Anna de-korland'ın Avusturya yani Alman İmparatoru VI. Şarl ile gizli olarak imzaladığı dostluk andlaşmasını 1733'de yenilemişlerdi (Uzunçarşılı,1982:IV,253). Buna göre Rusya Osmanlılara taaruz edince, Avusturya arabuluculuk bahanesi ile Osmanlı devletini oyalayıp savaş hazırlıklarını tamamlamasına engel olacak, sonra Rusya'nın müttefiki olarak savaşa katılıp Osmanlı kuvvetlerinin iki cepheye bölünmesine sebep olacaktı (Mufasssal Os.Ta.,1971:V,2488).

1 Mart 1736'da Ruslar Azak kalesini muhâsara etmeğe başladıklarının haberi İstanbul'a geldi. Osmanlı hükümeti İstanbul'daki, Rus kapı kethudâsına bu davranışın sebebini sormuşsa da malumat alamadığı gibi bunun Tatarların bir uydurması olduğu söylenmişti. Kırım hanı Kaplan Giray'ın İran seferi için Dağıstan'dan geçmesini Ruslar sınır ihlali olarak kabûl etmişler ve Kırım'ın Osmanlı lehine İran'a yardım göndermesini engellemek için Kırım üzerine bir ordu

göndermişlerdi. 55 bin kişilik Rus ordusu 28 Mayıs Pazartesi günü Ur-kapu'dan Kırım'a girmiş, fakat Han'ın karşı koyması sonuç vermemiştir (Danışmend, 1972:IV,25).

İstanbul'da Rusların Kırım'ı yağmalamaya başladıkları haberi ikinci bir şoka neden oldu. Bu istila bütün kültür ve san'at eserlerini büyük emeklerle meydana gelmiş numuneleri bir anda ortadan kaldırmıştı. Hacı Selim Giray'ın tesis ve vakfettiği zengin kütüphâne ile iki bin ev, Kırım Hanlarının sarayı, cezvitlerin kütüphânesi bu yağmada Ruslar eliyle yakılmış ve tahrib edilmişti (Uzunçarşılı,1982:IV,256). Bu gelişmeler karşısında 28 Mayıs günü Pâdişâh'ın huzurunda yapılan dîvân toplantısında Rusya'ya savaş ilan edildi (Hammer,1994:VII,433). Sadrâzam Silahdar Mehmed Paşa yönetiminde hızla hazırlıklar başladı. 10 Temmuz 1736'da Edirne'den hareket edildi ve yirmi beş gün sonra Isakçı'ya varıldı (Mufasssal Os.Ta., 1971:V,2490).

Bu dönemde Fransa Avusturya'ya, Rusya'nın kuvvetlenip büyümesine yardım etmekle hataya düştüğünü, Avrupa kuvvetler muvazenesinin ihlaline sebep olacağını bildirmişdi (Aksun,1994:II,359). Fakat Avusturya devleti, Rusya ile aralarındaki anlaşmaya göre Osmanlı devletine saldırmaya kararlı idi ve Bosna-Hersek bölgesine doğru ilerlemeye başlamıştı. Avusturya, Rusya ile yaptığı ittifâk icâbı birliklerini Osmanlı topraklarına yürütmüşse de Osmanlı Devleti tarafından bu ilk aşamada savaş ilanı olarak görülmemiştir. İki müttefik devletin sistemi, barış isteme gösterisi yaparken bir yandan baskın şeklinde, Osmanlı eyâletlerini ele geçirmeğe dayanıyordu (Uzunçarşılı,1982:IV,253).

Avusturya, bir yıl önce Rusya'nın Azak'ı zaptetmek suretiyle başladığı savaşa, bir yıl sonra, Niş'i alarak katılmıştır. Avusturya İstanbul elçisi Talman'a gönderdiği talimatda Bosna'da ele geçirilmesini plânladıkları yerlerin ve kalelerin fethinden sonra barış masasına oturmak ve alınan yerlerin kendilerinde kalması şartı kabûl edilerek müzâkerelere başlanmasını esâs kabûl ettiklerini bildiriyordu (Hammer,1994:VII,462).

Karşılıklı görüşmelerde Avusturya, İstanbul elçisi Talman aracılığıyla Osmanlı Devleti'ni Rusya'nın barış istemekte samimi olduğu inandırmaya çalışıyor ve murahhasların seçilip görüşmelerin bir an evvel başlaması istiyordu. Vezir Silahdar Mehmed Paşa silahdarken sadrâzamlığa yükselmiş dürüst ve itidâl sahibi bir zât olmasına karşılık; devlet işlerinde acemi, tecrübesiz ve hatta habersizdi. Bu nedenle işlerin yürütülmesi, vezir kethudâsı Osman Hâlis Efendi'nin elinde bulunuyordu (Mustafa Nuri Paşa,1980:III-IV,44-45).

Vezir-âzâm Seyyid Mehmed Paşa'ya De Koenigsegg'in¹ gönderdiği mektupda ise de Avusturya'nın Rusya ile birlikte hareket edeceğini açık bir dille ifade ediyordu. Mektupta Avusturya'nın hiçbir suretle kendi menfaatini müttefikinden ayırmayacağını ve bundan sonra sâdece arabulucu olarak değil Rusya'nın müttefiki olarak müdahalede bulunacağını bildiriyordu. De Koenigsegg, Bâb-ı Âlî'nin evvelce Ruslara ait Azak kalesinin Osmanlılara geri verilmesi isteğinden ve ısrarından üzüntü duyduğunu da ifade ediyordu (Hammer,1994:VII,459).

Sadrâzam kethudâsı Osman Hâlis Efendi'de Avusturya'nın arabuluculuğuna inanıyor ve elçi Talman'dan yardım bekliyordu. Talman ise iki tarafı orta yolda birleştirebilme bahanesiyle işi bahara kadar uzatmış ve Osmanlı devletinin savaş hazırlığı yapmalarını engellemeye çalışıyordu (Uzunçarşılı,1982:IV,259). Nihâyet Osmanlı devletinin de isteği üzerine İngiltere ve Hollanda elçilerinin de katılımıyla barış görüşmelerine başlandı. Rusya'nın isteği üzerine Türk sınırından iki fersah mesafedeki Polonya sınırlarında yer alan Niemirow şehrinde müzâkerelere karar verildi (Hammer,1994:VII,460). Türk hey'eti, hükümdarın emri ile reis ül-küttâb Mustafa Efendi, baş-ruznâmecî Mehmed Emin Bey, sadâret mektupçusu Mehmed Râgıb Efendi(Sadrâzam Koca Râgıb Paşa) ve Silahdarlar Kâtibi Said Mehmed Efendi tam salâhiyetli murahhas olarak gönderdiler (Şemdânî-zâde,1976:I,66).

16 Ağustos 1737'de başlayan görüşmelerde Kırım ve Koban'ın Ruslara terki, Eflak ve Boğdan'ın Rusların himâyesine girmesi, Osmanlı- Rus muâhedesinin yeniden

¹ Viyana Kraliyet Meclisi Reis

tanzimi, Rus gemilerinin Karadeniz ve Akdeniz’de serbest dolaşımı ve Rus çarlarının imparator diye hitabı isteniyordu. Avusturya ise Bihke, Vidin kalesi dahil olmak üzere sınırının Lom suyuna ve Dömboviçe’ye kadar genişletilmesini ve savaş tazminatı olarak harp hazırlıkları için yaptıkları masrafin karşılığı olarak 12 milyon flori istiyordu (Uzunçarşılı,1982:IV,262).

Niemirow görüşmeleri sırasında Rus ordusu Özi kalesine sekiz saat uzaklıkta bulunan Kodak mevkinden Özi suyunu geçmişti. Ne var ki Osman Hâlis Efendi’nin Avusturyalılar lehindeki düşüncelerinin savaş hazırlıklarının askıya alınmasında büyük etkisi olmuş, Sadrâzam Silahdar Mehmed Paşa’yı da tesirleri altına almıştı. Sulhun gerçekleşeceğine olan inancı tam olan Osman Hâlis Efendi hudut kalelerinin düşman saldırısına karşı gerekli donanımına sahip olmadıkları gerekçesiyle asker ve mühimmat isteklerini geri çevirmişti. Hatta Vidin muhafızı İvaz Paşa Vidin’e ek kuvvet gönderilmesini isteyerek Avusturya’nın asıl niyetinin sulh yapmak olmadığını belirtmişse de Osman Hâlis Efendi cevaben sulh olacağını ve kendisinin buna kefil olduğunu söylemişti (Şemdâni-zâde,1976:I,67).

Özi vâlisi Yahya Paşa’nın Rusların Özi’ye doğru yaklaştıklarını öğrendiğini bildirmesine rağmen Sadrîâzam, “telaşa ve beyhude mâl-ı miriyi itlâfâ mahâl yoktur” diyerek büyük bir gaflet göstermiştir (Aksun,1994:II,358). Rus askeri hareketine başlamış ve Özi kalesini muhâsara etmişti. Yahya Paşa sulh olacak diye Osmanlı hükümetinden destek alamamış olmasına rağmen kaleyi büyük bir fedakarlıkla savunmuş, fakat Rus birliklerini alt edemediği gibi kendisi ve on arkadaşıyla esir düşmüştü. Bu taarruz sadrîâzamanın azline ve Osman Hâlis Efendinin katline sebep oldu. Yerine sadâret makamına Muhsin-zâde Abdullah Paşa getirilmişti (Şemdâni-zâde,1976:I,69).

Çıkmaza giren barış görüşmelerinin sonunda Osmanlı kumandanının Viyana’ya giden yolun açık olduğu, kendisi ve askerlerinin bu yolu bildiğini şeklindeki sert çıkmasıyla red cevabı verilmişti (Itkowitz,1998:151). 17 Ekim’de ki red cevabının ve barış görüşmelerinin kesilmesinin ardından Rusya gibi Avusturya’da hızlı bir taarruza başlamıştı. Avusturya Niş üzerine harekete geçmişti. Vidin muhafızının

Avusturya hududundaki hareketten şüphelenip yardım istemesi de Silahdar Paşa tarafından barış olacak ümidi ile kulak ardı edilmişti. Osmanlı Devletini cephede hazırlıksız yakalamak isteyen Avusturya, Niemirow görüşmelerinde elçisinin ustaca uyguladığı oyalama taktiği ile iki buçuk aya yakın Osmanlı hey'etini oyalamıştı (Mufassal Os.Ta.,1971:V,2493-95).

Murahhas olarak görevlendirilen Râgıb Paşa, Nemçe elçisinin türlü hilelerle kendilerini oyaladıklarını, Moskov murahhasları gelecek diye bekletildiklerini, fakat bu arada Moskov'un Özü'ye ve Nemçe'nin de Niş'i istila ettikleri haberi geldiğini daha önce yapılan andlaşmaları ihlal ettiklerini, Moskov'la barış için uğraşır gözükersen hile yaptıklarını ifade ederek bu davranışın hiçbir yerde kabûl edilmeyeceğini karşı tarafa sert bir dille ifade etmiştir (Şemdânî-zâde,1976:I,75).

1737 baharında Niş kalesi teslim olmuş ve bu sayede Nemçe kuvvetleri güneye doğru inerek Şehirköy ve Kosova taraflarına kadar gelmişlerdi. Yenipazar da vire ile teslim olmuştu (Mufassal Os.Ta.,1971:V,2499). Buda Bosna için bir tehdit oluşturuyordu çünkü Yenipazar Bosna'ya geçilen bir kapı durumundaydı. Avusturya'nın asıl hedefi Bosna vilayeti ve ona bağlı yerleri almaktı. Niş ve Vidin kalelerine taarruzlarının sebebi ise sâdece Pasarofça barışı ile elde etmiş oldukları Belgrad'ı bir hudut kalesi olmaktan çıkarıp dâimi emniyetini sağlamaktı (a.g.e.,s.2500). Avusturya'nın Bosna cephesine ağırlık vermesi üzerine Vidin muhafızı İvaz Mehmed Paşa, Niş'de Avusturya'nın az bir kuvvet bıraktığını öğrenmesi üzerine yeniden Niş'i muhâsara etmiş ve üç dört gün içinde kale geri alınmıştı.

Avusturya'nın en önemli cephesi Bosna idi. Zira barış görüşmelerinde arabuluculuğuna karşılık Vidin ve Bosna'dan önemli yerleri talep etmişti. Bosna özellikle Nemçe'nin çok istediği yerdii. Daha savaş başlamadan sınırda hazırlıkları başlamış, Bosna vâlisi sâbık sadrâzam Hekimoğlu Ali Paşa durumu bildirdiyse de gerçekleri göremeyen vezir ve kethudâsı bu bilgilere önem vermemişti. Hekimoğlu Ali Paşa müdafaa için gerekli tedbîrleri hazırlamaya çalışırken 9 Temmuz 1737(11

Rebiülevvel 1150)'de Zvornik kalesi civarındaki Psenica palankası ani bir düşman hücumuna uğradı.

Hekimoğlu Ali Paşa Bosna'da eli silah tutan herkesi cepheye çağırdı. Düşman Banyaluka'ya doğru ilerlemiş ve burayı kuşatmıştı. Kale uzun süre dayanmış ve Hekimoğlu Ali Paşa maiyetindeki kuvvetlerle birlikte kale, düşman eline düşmeden yardıma yetişmiştir. Hekimoğlu metanetini ve soğukkanlılığını muhâfaza ile ordusunu sevk ve idâre etmiştir. On saat süren muazzam bir meydan savaşının ardından Avusturya ordusu ağır bir hezimetle geri çekilmek zorunda kaldı (Danışmend,1972:IV,25-26). Ertesi gün yapılan 60 000 düşman askerinin cesedi sayıldı. Ali Paşa, bizzat savaşan kadı ve nâiblerin derecelerini yükseltti ve subaylara teni rütbeler verdi. Hekimoğlu'nun bu zaferi Banyaluka muhâsarası ile başlayan Bosna istilasını durdurdu. Bu zaferle birlikte düşmanlara ait ağırlıklarda Türklerin eline geçmiş oldu (Öztuna,1983:VI,320). Bu sırada Pujin ve Çetin kalelerini muhâsara etmekte olan Nemçe kuvvetleri de Banyaluka bozgunu haberini alır almaz kaçmaya hazırlanırken, Osmanlı kale muhafızları da gelen haber üzerine baskın yapıp düşmanı dağıttılar (Uzunçarşılı,1982:IV,276). Banyaluka zaferinin ardından orduda yaşanan sevinç ile Sava nehri üzerinden Nemçe palangaları tahrip edilmiş, Belgrad'a hatta Varadin'e kadar akınlar yapılmıştı (Aksun,1994:II,361).

Banyaluka zaferinin ardından Vidin muhafızı İvaz Mehmed Paşa Vidin ve Niş seraskerliğine tâyin edildi, Vidin muhafızlığı ise Karaman vâlisi Memiş Paşa'ya verildi. 1737 Kasımında ise Orsova ve Fet-ül-islâm bölgeleri de Avusturya'dan geri alındı. Savaş mevsiminin sona ermesi ile ordu İstanbul'a dönmüştü. Ordu başında İstanbul'a dönen Abdullah Paşa'dan Bekir Ağa'nın da tesiri ile sadâret mührü alınmış ve Selanik mutasarrıflığına gönderilmişti (Şemdânî-zâde,1976:I,77). Daha ziyâde idârî ve malî konularda bilgili bir zât olan Abdullah Paşa askeri işlere daha uzak bir yapıya sahipti (Aksun,1994:II,362).

Savaş cephesinde olaylar bu şekilde ilerlerken barış görüşmeleri de tamamen sona erdirilmemişti. Yeni atanan vezir Yeğen Mehmed Paşa'nın ilk icraatı Avrupa'nın büyük devletlerine mektuplar göndererek Rus tecavüzlerini ve Avusturya çâsârının

yaptığı hileleri anlatmaya çalışmış; Fransa'nın tavassutunu memnuniyetle karşılayacaklarını bildirmiştir. Bâb-ı Alî aynı anda iki cephede savaşmanın zorluğu altında kendine müttefik aramış ve İsveç ve Prusya'dan sadece maddi destek alabildi (Öztuna,1983:VI,323). Fransa ise elçisini Bâb-ı Alî'ye göndererek Pasarofça muâhedesi esâsı üzerinden Fransa'nın tavassutunu imparatorun kabûl ettiğini ve elçisini murahhas elçi tâyin edildiğini bildirdi (Mufasssal Os.Ta., 1971:V,2505).

Daha önce de Osmanlı devleti Fransa baş vekîli Kardinal Flori'ye baş vurarak onun tavassutunu rica etmişti. Osmanlı devleti Lehistan veraseti muhârebesini kazanan Fransa'nın nüfuzundan yararlanmayı istiyordu. Lehistan Kralı II.Ogüst'un ölümü üzerine yerine geçecek kişinin seçimi, bir tarafta Fransa öte tarafta Avusturya ve Rusya olmak üzere andlaşmazlık doğurmuş ve taraflar arasında bir savaşın başlamasına sebep olmuştu (Erim,1953:82). Fransa bu savaşı kazanmış ancak andlaşma daha akdedilmemişti. Fransa da kendi açısından Rusya'nın büyümesinden Karadeniz ve Akdeniz'e inerek ticâret serbestliğine engel olmasından korktuğu için Osmanlı Devleti'nin bu teklifini hemen kabûl etmiş ve gerekli çalışmalara başlamıştı (Uzunçarşılı,1982:IV,263).

Fransa elçisi Kardinal Flori Osmanlı devletini Pasarofça muâhedesince yapılacak bir andlaşma için ikna etmeye çalışıyordu. Önemli olanın barış olduğunu ve murahhasların yeniden Niemirow'a gönderilmesinin en doğru davranış olduğunu bildiriyordu. Zira savaşın devam etmesi durumunda diğer hıristiyan devletlerinin de bu savaşa girmesinin kaçınılmaz olduğunu ifâde ediyordu. Osmanlı devleti de cevaben bu aşamaya kadar ki gelişmeleri anlatıyor ve haklılığını göstermeye çalışıyordu. Bundan sonra gerekeni kendi kuvveti ile yapacağını belirtmekle beraber, gene iyi niyetini gösteriyor ve Fransa'nın arabuluculuğu ile bir barışa yanaşabileceğini belirtiyordu (Mufasssal Os.Ta.,1971:V,2504-2505). Ancak karşı tarafın ısrarla Pasarofça esâslarına göre barış isteği, Osmanlı hükûmeti tarafından sert bir dille geri çevrilmiştir. Eğer bir andlaşma olacaksa Karlofça'ya göre yapılması ve geçen sene hile ile yapılan saldırılardaki masrafların da temin edilmesi halinde ancak imza atılabileceği bildiriliyordu. Hatta İngiltere ve Flemenk elçileri de tavassut teklif ettilerse de Sadrâzam Pasarofça'ya yanaşmıyordu.

Yeğen Mehmed Paşa Belgrad kalesinin alınıp Avusturya'nın Tuna nehrinin karşı kıyısına atılıp sınırlarımızdan uzaklaştırılması işini mutlaka gerçekleştirmek istiyordu. Ada kalesinin alınması için harcanan çabalar boşa gitmemeliydi ve Belgrad alınarak bu iş tamamlanmalıydı (Mustafa Nuri,1980:III-IV,48). Yeğen Mehmed Paşa 1738 Mayıs (1151 Muharrem)'in da hazırlıklarını tamamlamış Sofya'ya Haziran'da da Niş'e gelmişti. Amacı Belgrad'ı muhâsara etmektir. Ancak Ada-i Kebir kalesini kuşatan İvaz Mehmed Paşa'nın yardım isteği üzerine buraya yönelmiştir. Kaledeki düşmanın ikmal yollarını kesme ihtimaline karşı Belgrad muhâsarasının bir hazırlığı olarak, buranın alınması şarttı.

Ancak Yeğen Mehmed Paşa, Muhadiye boğazında Memiş Paşa, Mustafa Paşa ve Toz Mehmed Paşa üzerine Avusturya'nın saldırdığı haberi üzerine kuvvetlerini bu yöne sevk etti. Muhadiye'de ordu büyük bir başarı elde etti. Aynı zamanda Vidinli Ali Ağa'da Semendire kalesini kuşatmış ve kaleyi takviye otuz bin kuvvet geliyor yalan haberini yayıp kaledekileri korkutarak buranın savaşız alınmasını sağlamıştı (Şemânî-zâde,1976:I,80). 1738 Ağustos'unda da üç ay kadar direnebilen Ada kalesi Yeğen Mehmed Paşa tarafından aman dilenerek teslim alındı. Bu dönem ki savaş mevsiminde Muhadiye kalesi, Semendire ve Ada-i Kebir kaleleri alınmış, Belgrad bir sonraki seneye kalmıştı (Râgıp Paşa, *Fethiyye-i Belgrad*,Süleymaniye Ktph., Reşit Ef. Nr. 672. yk. 6-7).

Osmanlı ordusunun İstanbul'a dönmesiyle birlikte Fransa elçisi tekrar barış için arabuluculuk vazifesine başladı. İstanbul'da da bu galibiyetler üstüne barış masasına oturulması taraftarı olanlar vardı. Bunun yanı sıra Sadrâzam Yeğen Mehmed Paşa seferde ısrar ediyor veeğer bir barış olursa Karlofça'ya göre olmasının gerekliliğini haklı olarak savunuyordu (Uzunçarşılı,1982:IV,280).

İstanbul'da barış görüşmelerinin başlaması konusunun müzâkereler yapılırken İsveç hükümeti, Demirbaş Şarl(Charles)'ın Osmanlı Devleti'ne olan borcuna mukabil, on bin darbeli tüfek göndermesi Avusturya ve Rusya'yı ciddi bir endişeye sevk etmişti (Aksun,1994:II,365). İki devlet Osmanlılarla bu şartlarda bir barış yapılması için Fransa'nın arabuluculuna başvurmuşlardı.

İstanbul'da ise devlet ricalinin bazı tereddütleri vardı. Sultan Mahmud, Kırım Han'ı Mengli Giray'ı İstanbul'a çağırarak görüşlerini almak istemişti. Rus istilası yüzünden perişan olan Kırım'ı göz önüne alan Han, iki düşmana karşıda galip durumdayken barış yapılması fikrini açıklamış ve sonu belirsiz bir savaşa devam edilmemesini ifade etmişti. Ayrıca Han Azak kalesi ile ilgili olarak da; kalenin kendilerine kırk, Ruslara ise sekiz saat mesafede olduğunu, eğer Ruslar kaleyi yıkmaya razı oldukları takdirde buradan herhangi bir tehlike gelmeyebileceğini beyanla; burası onlarda dahi olsa donanma kuvvetli olduğu takdirde herhangi bir hareketin olmayacağı görüşünü açıklamıştı. Bu görüşlerinden dolayı Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa Han'ın Azak kalesinin öneminin farkında olmadığını anlamış ve barış taraftarlarına karşı çıkararak sefer için hazırlıkları daha da arttırarak devam etti (Uzunçarşılı,1982:IV,284).

Bu ısrarı pâdişâhla arası iyi olan kızlarağası Beşir Ağa ile arasının açılmasına ve Mehmed Paşa'nın azline sebep oldu (Mufasssal Os.Ta.,1971:V,2511). Yeğen Mehmed Paşa'nın "orduyu sefere çıkardıktan sonra kızlar ağasının hakkından gelirim" sözleri Beşir Ağa'ya ulaştırılmış oda pâdişâh üzerindeki nüfuzunu kullanarak yerine Vidin seraskeri İvaz Mehmed Paşa'nın getirilmesini sağlamıştır (Şemdânî-zâde,1976:I,87). Fakat İvaz Mehmed Paşa sefer hazırlığında olan orduyu geri çekmenin ve düşmanda geri çekildi imajının oluşmasının bu aşamada doğru olmayacağını düşündüğünden seferi engellemedi ve ordu Avusturya cephesine harekete geçti (Uzunçarşılı,1982:IV,284).

3.2. BELGRAD MUHÂSARASI VE BELGRAD ANDLAŞMASI

Osmanlı ordusu 13 Temmuz 1739 (6 Rebiulâhir)'da Niş'den Begrad'a harekete geçti. 15 Temmuz'da da Semendire'ye vardı. Öncü kuvvetler ise Hisarcık mevkiine varmışlardı. Avusturya ise Belgrad'la Semendire arasında Hisarcık'a iki buçuk saat mesafeye yerleşmişti (a.g.e.,s.286). Mareşal Wallis kumandasındaki Avusturya kuvvetleri Hisarcık boğazındaki bataklığı tutmak üzere harekete geçtiği haberi üzerine yeniçeri Ağası Hasan Ağa Avusturya kuvvetlerinden önce bu mevkiye varabilmek için 22 Temmuz (15 Rebiul-âhir)'da Çarşamba gecesi akşam namazından sonra Semendire'den yola çıkmıştı. Diğer taraftan Rumeli Beylerbeyi

Ali Paşa kumandasındaki kuvvetler, sabahın beşinde Hisarcık boğazındaki bataklığa hakim tepelere yetişmiş ve buraları tutmuş bulunuyordu (Aksun,1994:II,365).

Ali Paşa öncü kuvvetleri ile gece baskını yapacaktı. Nemçe kumandanı Vallis durumu öğrenmiş hazırlık yapmış ve bu ilk taarruzu püskürtmüştü. Bu sırada yeniçeri kuvvetleri yetişmiş ve düşmanın ilerlemesini durdurmuştu. Gece karanlığında harp başlamış, Sadriâzâmın da desteğinin gelmesi sonunda, on yedi saat süren büyük ve kanlı bir meydan savaşı olmuştu ve Osmanlı kuvvetleri üstün şekilde harbi bitirmişti. Yarıdan fazla telef veren Avusturyalılar metrislerde de tutunamamış, Tuna'yı gece geçmişti (Uzunçarşılı,1982:IV,288, Râgıp Paşa, *a.g.e.*, yk. 10-11).

Bu zaferden 8-10 saat sonra doğru Belgrad üzerine harekete geçildi ve Belgrad kuşatma altına alındı. Belgrad muhâsarasına Bosna vâlisi Hekimoğlu Ali Paşa'da iştirak etti. Hisarcık mağlubiyeti üzerine Avusturya kumandanı Kont Vallis sulh istemişse de İvaz Mehmed Paşa'nın Belgrad ile birlikte Temeşvar ve Varadin'in teslimi şartıyla andlaşmaya yanaşması karşı tarafça reddedilmiş olması üzerine akabinde Osmanlı kuvvetleri muhâsarayı şiddetlendirmişti.

Belgrad muhâsarasının elli birinci gününde Avusturya ordusunun baş komutanı Kont Vallis barış görüşmeleri için yeniden bir girişimde bulunarak sadrâzama mektup gönderdi. Zira Belgrad Kalesinin daha fazla dayanamayacağını kendisi de anlamıştı. Belgrad düştükten sonra yapılacak bir andlaşmada Türklerin Temeşvar'ı da istemekten vazgeçmeyeceklerini İmparatora bildirmişti (Osmanlılar Ansiklopedisi, 1996:V,62). Böylece gayet hazırlıksız ve iki devlete karşı aynı anda devam eden savaş ilk olarak Hekimoğlu Ali Paşa'nın kazandığı Banyaluka zaferi ile birden lehimize dönmüş ve ardından gelen başarılar Avusturya cephesinin umulmadık bir zaferle sona ermesine sebep olmuştu.

Avusturya hükümeti son geline nokta artık bir barış andlaşmasının imzalanmasına kesin taraftar olmuşlar ve Fransa'nın arabuluculuğuna başvurdular (Râgıp Paşa, *a.g.e.*, yk. 18-19). Feld-mareşal Kont Neipperg'e Belgrad ve tahkimatını

Türklere bırakma yetkisini ancak bu yetkiyi çok çaresiz kalmadıkça kullanmaması şartıyla veren hükümet, onu murahhas alarak gönderdi (Hammer,1994:VII,511).

Barış hey'etinde Türk tarafında ordu kadısı Es'ad Efendi, Reisefendi Mustafa ve müsteşar Râgıb Efendi (Râgıp Paşa, *a.g.e.*, yk. 19b); arabulucu olarak Fransız elçisi Marki de Villeneuve ve Avusturya hükümetini temsilen Feld-mareşal Kont Neipperg ve hükümet meclisi kâtibi Momars katılmışlardı (Hammer,1994:VII,513).

Fransız elçisi Villeneuve, kendince Türk murahhasları daha yumuşak davranır hale getirmek için, Bosna vâlisi Hekimoğlu Ali Paşa'yı Neipperg'le tanıştırtarak yakın bir dostluk münasebeti kurma yoluna gitti. Barış görüşmelerinin üçüncü toplântısında sadrâzam Mehmed Paşa durumunun elvermediğini bildirmiş; yerine toplântıya Ali Paşa başkanlık etmiştir (*a.g.e.*,s.514).

Osmanlı devleti barış görüşmelerine Belgrad'ın teslim edilmesi şartını koymuş; aksi takdirde barışa yanaşmayacağını ifade etmişti. Avusturya ise kaleyi istihkamlarını yıkararak teslim etmeyi kabûl etmişti. İvaz Mehmed Paşa bunu kabûl etmek istemese de barış görüşmelerinde yine arabulucu olarak sahneye çıkan Fransa iki tarafla yaptığı ikna turlarının ardından Belgrad kalesinin yirmi iki yıl evvel Osmanlıların almış olduğu şekliyle iadesi konusunda uzlaşma sağladı ve 1 Eylül 1739(27 cumadelula 1152)'da savaşa son verildi (Mufassal Os.Ta.,1971:V,2414). Beş gün içinde kalenin tahliye ve teslim edilmesine ve tesliminden on beş gün sonra da sulh müzâkeresine başlanmasına karar verildi (Danişmend,1972:IV,28, Râgıp Paşa, *a.g.e.*, yk. 21b-22). Rumeli beylerbeyi Abdi Paşa-zâde Ali Paşa 7 Eylül(3 Cumadelahir)'de kaleye Osmanlı bayrağını dikti (Mufassal Os.Ta.,1971:V,2514-2515).

18 eylül 1739'da sadrîâzam İvaz Mehmed Paşa ile General Neipperg arasında, uzâtılması kabil, yirmi yedi sene için bir sulh muâhedesi imzalandı.² Yirmi üç madde ve bir hatimeden oluşan andlaşmanın en önemli maddelerine göre; Avusturyalıların elinde iken Osmanlı Eflak'ından ayırt etmek için Çasar Eflak'ı denilen Küçük Eflak

² Maddelerin tamamı için bkz. Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuk ve Siyâsî Târih Metinleri*, C.I, s.83-92.

yani Aluta nehrinin batısına düşen kısmı ve Ada kalesi bütün mülhakatıyla Pasarofca hududundan Belgrad'a kadar bir tarafı Tuna ve bir tarafı Sava nehri ile mahdut Sırbistan kısmı ve Belgrad kalesi terk edilmiştir.

Muâhede ahkâmına göre Belgrad kalesi Osmanlı devleti idâresinde iken Osmanlı tahkimatının tamir edilen kısmı ve bundan başka on iki bin kese sarfiyla Avusturyalılar tarafından yeniden yaptırılmış olan binalarla; tersane ve kışlalar hariç olarak kale içinde ve yanında yeniden yaptırdıkları cephanelik, tabyalar ve çepeçevre yaptırılan varoş duvarı yıktırılacaktı. Yalnız Avusturyalıların yaptırıp yıkmadıkları binalarla, tersane ve kışlalara mukabil kaledeki top, cephane ve zahireleri kendilerine bırakılıyordu. Belgrad'ın batısında Sava kenarındaki Bögürdelen Kalesi Osmanlılarda kalıp Macaristan kısmında Tuna ve Sava'nın sol sahilindeki yerler de Avusturya'da kalmakta idi (Uzunçarşılı,1982:IV,290).

Bu andlaşmanın bir diğer önemli tarafı ise Avusturya'yı müttefiki Rusya'dan ayırması idi. Osmanlı devleti Avusturya ile ayrı bir andlaşma yapmanın yanı sıra bu andlaşmayı Fransa devletinin kefaleti altına alması da Avusturya için bağlayıcı olmuştur, eğer Avusturya bu muâhedeye riayet etmeyecek olursa Fransa'ya da karşı cephe almış sayılacaktı (a.g.e.,s.291). Barışın hemen arkasından gelen ve Rusların bir takım başarılar elde ettiğine dair haberler VI. Şarl'ı bu imzadan dolayı pişmanlık duymasına sebep olmuşsa da Fransa'yı karşısına almaya cesarete edememiştir.

Rusya cephesine baktığımızda: Osmanlı ordusu iki sene üst üste bütün gücü ile Avusturya üzerine yüklenmiş olduğundan dolayı bu cephe az bir kuvvetle ve bir seraskerle idâre ediliyordu; bundan dolayı da Ruslar bazı zaferler elde etmişlerdi. Avusturya'nın kendilerini yalnız bırakacağını anlayan Ruslar ise, bu dönemde Lehistan ile bir andlaşma yaparak yanına yeni bir müttefik bulma yoluna gitmiştir (osmanlılar Ansiklopedisi,1996:V,63).

Rusya Hotin ve Yaş'ı almakla beraber Osmanlılara karşı kesin bir netice alabileceklerine kendileri de inanmıyorlardı. Başlaması her an beklenen İsveç savaşı ihtimaline birde Boğdan ve Eflak mukavemetinin katılması Rusları düşündürürken,

VI. Şarl'ın Osmanlı Devleti ile Belgrad barışını imzaladığı haberi de geldi. Rusya Fransa'nın ısrarlı tazyiki ile Avusturya'nın da etkisi ile Fransa'nın arabuluculuğunu kabûl etti ve iki devlet arasında on beş madde ve bir hatimeden oluşan barış andlaşması imzalandı (Mufasssal Os.Ta.,1971:V,2515). Zira Rusya her ne kadar son zamanlarda bir takım başarılar elde etmişse de, Avusturya ile barıştıktan sonra Osmanlı ordusunun bütün kuvvetleri ile üzerlerine geleceğinden dolayı bu aşamada barışın imzalanmasını daha uygun bulmuşlardır (Uzunçarşılı,1982:IV,292-293).

Fransa elçisi Villeneuve'un yanında bulunan Rus murahhas Coynini ile on beş madde ve bir hatime üzerine barış andlaşması akdedildi. En önemli maddelerine göre; Azak kalesi yıkılarak arazisi her iki devletin tasarrufundan çıkarılıp hâlî kalacak; Ruslar Azak deniziyle Karadeniz'de donanma bulundurmayacak, hatta ticâret gemileriyle dahî denize çıkmasına izin verilmiyordu (a.g.e.,s.293); Kazaklar Türk topraklarına ve Tatarlarda Rus arazisine akın etmeyecekler; Kabartay müstakil olup iki devlet arasında sınır teşkil edecek; Rus elçisi diğer büyük devlet elçileriyle eşit tutulacak (Danişmend,1972:IV,29). Andlaşmanın imzalanmasından sonra orduyu hümayûn İstanbul'a dönmüş ve burada törenle karşılanmıştı.

4. DEĞERLENDİRME

Belgrad Andlaşması gerileme dönemine girdiği kabûl edilen Osmanlı devletinde siyâsî ve askeri sahada gösterdiği en önemli başarıdır. Hatta bu başarı tüm ülkede yeni bir ümit ve neşe kaynağı olmuştur. Avusturya yirmi yıldan beri elinde bulundurduğu Belgrad kalesi'ni -istihkâmları yıkarak da olsa- teslim etmeye razı olmak zorunda kalmıştır. Târihçi Abdurrahman Şeref (Erim,1953:82), bu andlaşma hakkında şöyle demektedir:

“İşbu belgrad muâhdesi asr-ı Mahmud Hâniyi tezyin eden vekâyiden olup Avusturya Devletince hükmü Birinci Petro'nun Prut'da akd ve kabûle mecbur olduğu muâhede-i tezellûliye hükmüne muâdildir. Ve Nemçe hududunu yüzelli seneden beri payidâr hudûd-i tabîiye vechile katetmiştir.”

Bu yüzyılda güçlerini arttıran Rusya ve Avusturya'ya karşı aynı anda iki cephede savaşılmış; savaşın sonunda bu iki devletinde solukları kesilmiş ve kendi talepleri üzerine barış masasına oturulmuştur. Osmanlı devleti askeri alanda gösterdiği başarıyı siyâsî alana da taşımasını bilmiş ve Pasarofça andlaşması ile kaybettiği yerleri geri almıştır. Bütün bu başarıların elde edilmesinde daha önce de belirttiğimiz gibi; Osmanlı devletinin askeri ve siyâsî alanda yetiştirdiği mümtaz devlet adamlarının payı çok büyüktür.

Belgrad andlaşması şunu göstermiştir ki; askeri alanda elde edilen başarıların siyâsî alana taşınamaması halinde ülke menfaatlerine tek başına katkı sağlaması mümkün değildir. Nitekim yakın bir târihte Osmanlı'nın zaferi ile neticelenen Prut savaşı ardından imza edilen Prut andlaşması ile gölgede bırakılabilmektedir. Buna karşılık Belgrad andlaşması askeri sahada elde edilen başarının siyâsî alanada taşınmış olması nazarından önemli bir misal olarak gösterilebilir.

Osmanlı Devleti 1736 yılında başlayan savaş, savaş müddetince iki devlete karşı verdiği mücadele ve sonunda imzalanan Belgrad andlaşması ile bütün Avrupa'ya en büyük güç olduğunu bir kez daha isbatlamıştır. Bu andlaşma ile Karadeniz'e

yaklaşmış olan Rus tehlikesinin geçici bir süre için de olsa ber-taraf edilmiş olması önemlidir.

Belgrad andlaşması ile Osmanlı Devleti 28 yıllık bir barış dönemine giriyordu. Karadeniz Osmanlı gölü olarak kalmaya devamla birlikte Osmanlı Devleti böylece hala dünyanın birinci devleti olduğunu isbat ediyordu (Akgündüz,1999:219).

Bu barış, Türk diplomasisi kadar Fransız diplomasisi içinde bir zafer sayılır.Zira müzekerelerin gerçek aracılığını, Fransa'nın İstanbul büyükelçisi Marki de Villeneuve yaptı(Öztuna,1983:VI,326). Bu sebepten Fransa'nın Belgrad andlaşmasında göstermiş olduğu gayret ve faydaları dikkate alınarak, kendisine tanınmış olan ticarî imtiyazlar genişletilmişti. 1740'da yenilenen bu son kapitülasyon devamlı bir mâhiyet kazanmış ve bu târihten sonra artık yenileme ihtiyacı kalmamıştır (Erim,1953:94).

Ayrıca İsveç de Türkiye'ye savaş boyunca bütün dostluk eserlerini göstermiş, hatta Türk-İsveç ittifakı akdedilmiştir. İsveç bu ittifak gereği savaşa iştirak etmemiş fakat maddi desteğini hiç eksitmemiştir (Öztuna,1983:VI,327).

KAYNAKLAR

I

Râgıb Paşa, *Fethiyye-i Belgrad*, Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, nr.3442/2.

Râgıb Paşa, *Fethiyye-i Belgrad*, Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, nr.3655/2.

Râgıb Paşa, *Fethiyye-i Belgrad*, Millet Kütüphanesi, Reşid Efendi, nr.672.

Râgıb Paşa, *Gazavât-ı Sulhnâme-i Belgrad*, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa, nr.398/2.

Abhülhalîm Memdûh, *Târîh-i Edebîyyât-ı Osmanîyye*, Mahmudbey Matbaası, İstanbul 1306 (Hicri).

Müstakim-zâde Süleyman Sâdeddin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, İstanbul 1928.

II

Ahmed Rasim, *Osmanlı Târîhi; Osmanlı 700.yıl*, düz. Metin Hasırcı, C. IV, Emir Basın Yayın, İstanbul 1999.

ALTINAY, Ahmed Refik, *Alimler ve San'atkarlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1980.

ALTUNDAĞ, Şinasi, "III.Osman", *İA*, C. IX, İstanbul 1988, s. 448-450.

AKGÜNDÜZ, Ahmed-Sadi ÖZTÜRK, *Bilinmeyen Osmanlı*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999.

AKSUN, Ziya Nur, *Osmanlı Târîhi-Osmanlı Devletinin Tahlili ve Tenkidli Siyâsî Târîhi*, C. II, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994.

BABİNGER, Franz, *Osmanlı Târih Yazarları ve Eserleri*, çev. Çoşkun Üçok, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1982.

BABİNGER, Franz, “Râgıb Pasha”, *Encyclopaedia of Islam*, C. 8, New Edition, England 1989.

BAYKAL, Bekir Sıtkı, “III.Mustafa”, *İA*, C. VIII, İstanbul 1979, s. 700-708.

BAYKAL, Bekir Sıtkı, “Râgıb Paşa”, *İA*, C. IX, İstanbul 1988, s. 594-596.

BEYDİLLİ, Kemal, *Büyük Fiedrich ve Osmanlılar-XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C. II, Meral Yayınevi, İstanbul 1972.

DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Târihi Kronolojisi*, C. IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972.

ERİM, Nihat, *Devletlerarası Hukuk ve Siyâsî Târih Metinleri; Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları*, C. I, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1953.

HAMMER, Baron Joseph Von, *Büyük Osmanlı Târihi*, C. VII-VIII, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1994.

HEY'ET, *Başlangıcından Günümüze Kadar “Büyük Türk Klasikleri” Târihi-Antoloji-Ansiklopedi*; C. 6, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1987.

HEY'ET, *Osmanlı Ansiklopedisi Târih / Medeniyet / Kültür*, C. V, İz Yayıncılık, İstanbul 1996.

HEY'ET, *Resimli-Haritalı Mufasssal Osmanlı Târihi*, C. V, İskit Yayınları, İstanbul 1971.

İNALCIK, Halil, “Reis-ül-küttab”, *İA*, C. IX, İstanbul 1988, s. 670-683.

ITKOWITZ, Norman, *Osmanlı İmparatorluğu ve İslâmi Gelenek*, çev.İsmet Özel, Şule Yayınları, İstanbul 1997.

KARAHAN, Abdülkadir, “Râgıb Paşa”, *İA*, C. IX, İstanbul 1988, s. 596-598.

KÖPRÜLÜ-ZÂDE Mehmed Fuat, *Eski Şâirlerimiz Dîvân Edebiyatı Antolojisi*, Muallim Ahmed Halid Kütüphânesi, İstanbul 1931.

KRAMERS, J. H., “Mısır”, *İA*, C. VIII, İstanbul 1979, s. 238-250.

DE LAMARTİNE, Alphonse, *Osmanlı Târihi*, Toker Yayınları, İstanbul 1991.

LEVEND, Agah Sırrı, *Türk Edebiyatı Târihi:Giriş*, Türk Târih Kurumu Yayınları, Ankara 1973.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, C. II, Gregs International Publishers Limited, England 1971.

Muallim Naci, *Osmanlı Şâirleri*, haz. Cemal Kurnaz, MEB, Öğretmen Kitapları, İstanbul 1995.

Mustafa Nuri, *Netâyicü'l-Vukûât (Kurumları ve Örgütleri ile Osmanlı Târihi)*, haz. Neşet Çağatay, C. III-IV, Türk Târih Kurumu, Ankara 1980.

MUTLU, İbrahim, “Râgıb Paşa Kütüphânesi 200 Yaşında”, *Türk Kütüphâneciler Derneği Bülteni*, C. XII, sayı;1-2, İstanbul 1963.

ÖZTUNA, Yılmaz, *Büyük Türkiye Târihi, Türkiye'nin siyasî, medenî,kültür, teşkilât ve san'at târihi*, C. VI, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1983.

PALMER, Alan, *Osmanlı İmparatorluğu-Son Üç Yüzyıl-Bir Çöküşün Yeni Târîhi*, çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak, Sabah Kitapları, İstanbul 1994.

Şemdânî-zâde Süleyman Efendi, *Şemdânî-zâde Süleyman Efendi Târîhi; Mür'î't-tevarih*, C. I-II, haz. M. Münir Aktepe, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1976.

TABAKOĞLU, Ahmed, “İktisad Sistemi”, *Osmanlı Dünyayı Nasıl Yönetti?*, İz Yayıncılık, İstanbul 1999.

TABAKOĞLU, Ahmed, “Osmanlı İktisad Sistemi”, *Osmanlı Ansiklopedisi Târih / Medeniyet / Kültür*, C.V, İz Yayıncılık, İstanbul 1996.

DE TOTT, Baron, *Türkler ve Tatarlara Dair Hatıralar*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul t.y.

UNAT, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1968.

URAZ, Murat, *Râgıb Paşa*, Büyük şâirler serisi 10, Tefeyyüz Kitapevi, İstanbul 1940.

URAZ, Murat, *Türk Şâirleri ve Edipleri*, Temeyyüz Kitabevi, İstanbul 1939.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Târîhi*, C. IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1982.

YORULMAZ, Hüseyin, *Koca Râgıb Paşa*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1998.

YORULMAZ, Hüseyin, “Koca Râgıb Paşa”, *Osmanlı Ansiklopedisi Târih / Medeniyet / Kültür*, C.V, İz Yayıncılık, İstanbul 1996.

EKLER

1. **Râgıb Paşa**, *Fethiyye-i Belgrad*, Millet Kütüphânesi, Reşid Efendi, nr.672.
2. **Râgıb Paşa**, *Gazavât-ı Sulhnâme-i Belgrad*, Süleymaniye Kütüphânesi, Pertev Paşa, nr.398/2.

KISIM :	Devlet
ES. KAYIT No.	6121
YENI KAYIT No.	
TASNIF No.	

بسم الله الرحمن الرحيم

انا فتحنا لك فتحا مبينا، چون مفتوح ابواب فوز
ونصرت، ومرتب اسباب توفيق نصاب
غالبيت، تعالى شانك وتوالي برة واحسان
مفاتيح چيره دستي حكمت باهره، ومقاليد
اعجاز كار ر قوت قاهره سي ايله رشك
اهرام كوه بنياد اولان، بطرستوار بند شوار
كشاكش، فتح تو سخيرين مراد ايد كرم
ابتداء علل و اسباب بن ايجاد و مباد
ومقدما تن تهيه و انجاء دايك مقتضا مي

فیض غاوی، و مفاد امکان استعدادی لایب
 و بوندن قطع نظر عنایم امور و غرایم ارباب
 بخت و مورد ده، سرزده، ساحه ظهور
 و زبازدیراغه نطق و شعور اولان بعض
 اوضاع و حالات، و تعبیرات و کلماتدن
 علی طریق التفاضل کیفیت مال روزگار
 و چگونگی انجام حال و کاره استدلال اوله
 ثبوت یافته جریح اشتها و اوافیه
 مقدما بیک یوزا و توزنا ریخته مصلحت
 وقت و حاله نظراً، دولت علیه ابدی الاستار
 ایله نمجه لویندر مناوله و معاملات النان
 شربت مبعده لای ناکواره و سلاف ناصف
 مسالمة ضرور است الاختیارک هیولای عشقه
 و تمهید نه، مستحق حق و حق و حق و حق
 معجز بنیان، صورت ارادی حسی و غیره

شب از بهند کجریا اول یعنی رساله صلحیه
 خمارشوه قدردن عارض اولان کدرود در درک
 شمیدیک اداره جام مصالحه اید دفعه تدبیر
 وزش سرشار صبرهای انقضاری عصر آخره
 تاخیرایمک اولتر کورلدی دیوریکته بیاله
 تصدیق ایتدیکی ادای دلبزیری بروجه آتی
 خدایه وقایع اجمال اولنان فتوحات جلیده
 خدایه و تحصیل نسخیه مخطوبه علیه المنال
 بغزاده براعه استهدال و خیر الفال انخاد
 او نمشیدره بنا علی کسب بق بوندن اقدام
 و اسبق سلطنت سنیه دایم القرار ایلده
 مشید و استوار اولان بار و مصالحه مؤید
 حمله نشین آسایش و پسته آرای ارانش
 اولان چاریچه عهد کسل بدینش او یخته نگاره
 اقطار و آقایی اولان ستاره غریب ستاره

میثاق و وفاقی پرده ماورای شرم و حیا
 با کجورده پنجه عذرو شقاق ایدوب و رای
 جدار عجب و دلال غدارانه دن، اظہار کینہ
 و جداله ابتداره و مستحق شکواه و موافق مخالف
 اشتباهی اول چاسار بدستباردن استمداد
 و استفساره و اولدخی گاه نصیفه و اصلاح دین
 و گاه تحریک مواو بشور و شین ایند غل از غنچه
 اظہار صورت مرد و زور و جلیقه صفت و صفت
 و فی الحقیقه بویوان میمنت افترانده جلوه
 وقوع و ظهور و زاده از لبه غیور و غل از غنچه
 شخیر و از بکرا و بنوازه کویا اعدا و کسب
 و دولت و جنت و سعادت کالبا حمت غنچه
 بظلمت و شمشید حاتم غصوت و مالک
 حکیمت و استقامت و استقامت و استقامت
 غنچه من اظہار اظہار و استقامت

ایسیدی، حبت سنجوب لعل و الا هسنا

یعنی کریمه، الدین جاہد فافینا لفریدیم

سبلنا، سزنامه منشور معالی منشور خفا

و پیرایه نکین شہامت رحین سلطنتی

اولان بلجاری خرم اکا سره زمان ملاذاعظم

قیاصره دوران، موطد قوایم سریر شرع قوم

مشید دعایم سدید دین مستدیم، غره نایم

ملکت بیضا صباحت جہمہ نیریت غرا،

نور دیدہ بینایی، نیروی بازوی توانایی،

کیرالی دست ظفر و نصرت، روشنائی چشم

فتح و فرصت، برگزیده داور آسمان و زمین

حاکم مطلق العنان و سعت آباد و وطن

سحاب کوہر بار همت، موجہ کوہ اندام زخار

صیت، شبیر پیشا بین اوچ پرواز خاندانی

صدای کوس بلند آواز سیر فرازی کشتی شہ

خورشید جهانگشای بر تو با همه آرایت ملک
آزادی جوهر شمشیر عالمگیر شجاعت کوهر اکیل
مهر تنویر صراط مستقیم در و دیوار منتهی
کیستی ستانی نقد و معانی در کمال نظم
مخزنشایان جمیع کلام و زبان و بیان
حامی حوزة سلطانی و نیاز مظلوم و نیاز
نامی و شرف طرز و طور و چشمت و عبادت
مودود و غفرانم خاک خورشید و نور
توان در القرنین و بهر است و این
و اینان و اینان و اینان و اینان
محمد و خان و این سلطان و مطیع خان
ادام الله تعالی و دولت محمد و خاندان علی
والفهم و مستور الیک و مستور الیک
و این مستور الیک و مستور الیک
و این مستور الیک و مستور الیک
و این مستور الیک و مستور الیک

حلیۃ المنابر و زینۃ المنکثر و غرة نواصی الدرهم
والذنانیر و فراصی عیش و ایمن نال و داری
جیش و احسن حال و مالمع حسام البروق
من قراب الغمام و اوقرب صمصام الاشعة فی رتق
النظام و حضرت یکوت جزو اعظم ترکیب طینت
علیه خسر و انه و غیر یایه فطرت سینه پادشاهی
ارلان و شیمه کریمه غیرت و محبت و ششده
قاریه و سطوت و صر المتدرس مقتضا سنج
مستوحده و دلزن موجود و جنود نامعد و دودان
بشقہ نیمه سرحد لریه مناخم و مصاقب و ملاحق
و متفارب اولان و مخوف و لغور و حدوده
رسمورده و دخی طرف طرف بر تیب کدایه
و عسکر و سولس و شیب مهرات و ذخایر
ازنه جبل حممشا لانه لریه انخذ از مقام شهن
عنداره مصر رف یعنی عثمان کیران محمد است

غیر از آن در دفع مکتبت چنان بر کاره
معلوف اولیایه جانب دشمن خایند
پیرنه جانیه شیرشکر و فنی نیمه بکوهنیز باور
و سکر اولند در ایسه جامیان علمای یمن
اولان بنو زنبور آپینک لایق بودیش
پیر و شمشیر او در میان زخم بختی غرضش
و تدبیر وی لولایت چایند شایسته کشتی
پیشیده پای ایمنی و فاضل علی مرتضی
ستین مثالی او بشتید می بخارند و بکشد
فجعتا حم الا خیرین نیست بکشد غم این
هو یون اثر بنقل حکایت پدید می آید
کلیچه نور بخته وقایع و احوال بدو در حدیث
قلب اعمال قنور که با حال او بکشد سرایت
و خاتم یمین بکشد و در وقت نوشتن او
خیزد سر اینجامین - رتبه و الاهی شکر بر سر

اقطار دیا رکفاره دلوله انداز اولان وزیر
 نظیره مشیر شتری تدبیر غمیر طایه رشد و کجاست
 اکسیر ترکیب فهم و فراست واقف دقایق امور
 عارف سرازیر هم نور بار یک بین و دور اندیش
 حجت آیین و غیر یکیش عارف خفیل عجب
 فائز شغافل برگزیده مشایخین ترازوی عدالت
 قطب دایره استقامت اختراع بدل و
 حیاتیت کوه سر و بیج کمالی و سخاوت محیط مرکز
 جبار و جلال بخت و جرات مجد و اقبال سینه
 مرام و انصاف و رفیت و حسن اخلاق
 خارس حلیه شجاعت عارس خط شهابیت
 نور حدقه صبر و استقامتی نور حدیقه و کمالیت
 کبریا مجمع نوال و کریم منبع ایادی
 غیر تنواری ولی نعمت همیشه دین و دوست
 حق کوی در است کردار و خوبرو و خوشگفتار

سمی خیر الموری ! یعنی به صدر الصدور الحاج محمد باقر
اطال الله بقاه فی صدره ووصانه عمتی شانه
وقدره . ما دام المشری فی مدار السدود
للتدبیر ، فاما سائر المثل من محاسن الامیر
واما الذریز ، حضرت فیک وشمس بیان شکر
ایده ، ابتدای وقوع جنک و غیره در این
مصلحت منالبت الخافه بک لاهل بیت
ظهور اولان جنبش و غیره در سیر حیدرانه
ثبت صحیفه آثار و نقوش کتابی مشهور
اگر چه وایستاد غیر نفی دره ، لیکن در حقیقت
عسائی اول یعنی فتوحات و صفاتی
و صفاتی ، بعضی بالذات و بعضی بالکسب
والحاصل بیکدیگر مشارالیه کسب و غیره خلیفان
علویت و پیغمبر حسین سنی و مختاری اولی و سینه
واسطه الفقه اعتبار اولان ، تاثر حیدرانه

برآمد از سر مقدمه صفوف سطور قلند و از آن

حمد بط جناح حرکت اوزره اولد قمر و دین

فدیه سنک نمن و تسخیری غصده ایله مسلم

افراز میدان کین اولان، مخا ذیل مشر کینک

بهجه کورایت کخو نمن به بهجه آهمن تابت کریله

اولا نمن و الیه خضر قمر نکونش و دین

دینک و هله اولان طالع کیدت و دین قمر

غریب بهمن کد از خلد و تریله عاقل و شکست

ایتمریله الفضل لنتقدم بمصلحت قمر با صدق و

و دشمن خبیث انتا طرفه نمن بقا الاستیلا قلعه

وخی استر واد و استغفار منه بدقه و امانت

و حمیه کمر رحمت اولم فله قاج تانیش و باغراد

القابنه احری و الیق اولد قمر نمن ماس ایه قلعه

خیال فتح و تسخیر نه رسالی کمنش از پام جمال

و باروی آرزوی استخار منه اطل و حیا نه تصویر

[illegible]

و بکده مستقیم کافه، جمهره و درو غول و عنایت قیام چون
 و قوت بخت بهایون شهر و در ربع مسکون ایام
 احوال سینه، میثمه در کتب و احراز اولان،
 فوائد فتح و نصیرت، و مزاج فخور و غالیست ایچون
 مصروف ایچون و وسیع و اقصای اولان نقدیه
 مسایع، بحیر و شماره، خوابه کیمیان بندر مشغول
 سینه، مرقومه ظریف و اولان و ششمار کارزار
 مری سنا ز جیمیان جنش و قدرت ایتمه کیم
 بر مدت تکمیل در این الما استراحت و جمع سینه
 قوت و کنت ضمنند، بیان طاق شد
 طاقتریدن حل نطق حرکت و بیدان بیت
 و توانمزدن سبب جوشن مجاهدت ایلم
 طرز مالوف اسلاف او زره مشنارند و پهلوان
 بستر آسایش، و سینه زاده بالین آرامش
 اولمق لازم، مشاعب سایش و ششماره آرب

ناحقه ایکن ، سردار حجت شمار اولان مش آریه
حضرت ینک ، مرکز طینت شجاعت و کتدی
اولا . سجیه مردی و مروت و مروت مستحقا بنجه چند و نه
راحت ایچون ، طوت عزیز المنال غرضه حجت
معالی منقبت لریزه رخصت و بخت و بیور میوب
بیت کتب الحرب و القتال علینا ، و عیان
المخضات جرد الذیول ، معود آتشی شیشه
عزیمت ، و مانند حشرات و هوام خردیج
سورخ اغتضا و آرام اولان ، کرده میکیست
پژوه مشرکینک ، آسایش کن غیبت
آکیتدی برهمزده قهر و دمار و غرغرائی
جهانی ، سرورین لینه تنک و تارایتکه
شد زین تنک همت ، و طرف طرف شیر
کتایب و سنه ایامه مبارک و درت بیور مکریمه
اول زیستان فخر اخترانم و خج بلغ اود و طم شو

و بدریه و سحر سیمان قمارک و جوار الی و
 نوده جمعیتین، سوخته بارقه شمشیر و پیرده
 سیداب تدمیر ایدرک، شیرازة نظام،
 و سامانر قرین الخدال و انحرام و بنیان
 تائب و توانر سر کاینبی، رهین رخنه و انشاد
 اولمغندر، بو کیفیت پرو هشتک سندر فومه
 بهار زند، منتهی اولد قدر چیشش و حرکتینه
 دخی، ایپارشت و هجن و فغور ایندیگی، مشهور و نا
 منستور ایدر، مشارالیه حضرت نیک کدران
 سجد تفریز و بیرون علم و تحریر و تعبیر اولان
 انوار آثار مستوجب المفاخر لرش روز بروز جلوه
 بهنا سرشتهار و پرلوا فکن دریکه مسامع
 صفار و کبار اولدرش، مرتبه استیصال و درجه
 استداد لر و شهرت شاء، این شعور،
 حضرت نیک، دخی بالاستماع صفیحه قرینه الطبع
 نقاد

بر شعبین غایت ارفاع اولمغده مهر خشنود برج

کهرت و سعادت اولان، مهر حیدارت و بکین

استقلال خاصیت و کالتکربین بجانب مشرق^{الیه}

ارسال و احسان ایله، مطلع کریبان^{لین} آینه

تابان و دریشان بیوز و قمر فکرة آسمانه است

آشیا نه دن، لولای خضر امیر خن الوردی و لیکینی

المحایا سایه سمن و الشیخه خرم و حرکت متروقی

توجه و غریمت اولان، لولای خضر امیر خن الوردی

تمقرون، صندرا عظم است و الیه خضر قرینه

اورنه صحر کسمن و ایصال ویتیم اولمغده

شرفش صند و اولان، خرم و لولای خضر امیر خن الوردی

غیر و انیلر، لولای خضر امیر خن الوردی

رکاب همکارین خیا تمقومی، لولای خضر امیر خن الوردی

احمد پاشا خضر خرم و لولای خضر امیر خن الوردی

رویت امیر خن الوردی، لولای خضر امیر خن الوردی

بہارِ مقدسہ اردو سرہسٹایون طرف آستانہ دن

وصدا اعظم حضرت مدرس وخی، جانب و دیندن خرام

واجتہز از ایلہہ سر لوحہ تفق و ہم العلوم اولان بیک

یہ زانگی سنہ سی محرم الحرامک، سکنہ کوی

فقیه می نهد هیت اغراض او در نهی بسیار اند از جمله

واینگاه از مجرای اقبال اولوب رومال

عصم محمد و حجت محمد رضی اللہ تعالیٰ عنہما وسلم ایلمہ

انرا از دستگیر نمودند و آنرا حضرت و مباحات ۶

و یا محمد ارباب دیوان و رجال و منابر

اینکه اجرای مراسم ملاقات بصورت فاعل

سرفراز الیام دخی معتر فدیہ حضرت ارشام

اولان پيشكاوسرى همایون شرع ضرب خيام

آرام و اندن دخی صوفیه صحرایند و رکن اعدام

ولسوء فوق کون بکٹ و مٹرا زاید آیام جائزہ

امرار، و بعد صحرای نبش مجیم اردوی ظفر کیش
اول کشیدی، چند روز تکمیل عده و عشا
و تهیه زاد و زاده اجناد اولند قد نصیب
فصل جانب بلغا از اولنوب، دلاست
ریت مجید، و در حضور اقبال شهریار
البتا یسدا بجه و شهر مرقومک لول
کونی صحرای مجیم اردوی نبش
رفتار و سبک کرد از اولان کیش
و بعضی از رات رطلی حرکت و جبر
بر کون محل عرفون مکث و آرام
کفار خندان، شیار عرض کلای
اختیار، و نشر سواد و کثرت
من بجا مکرر ایشتر، اشاره سن علی
پدر رقیه عزیمت منج الله منک
گروه کثیر از نشر ایشتر از زور خندان

و جاعبه اسلامه سبه پهسای و حصار بر سندان
حصار را اولان دصار جو صحر کسند ایکی کونسا
قویب، بر محمدن ترتیب تا نور و جمع و تفتیق اخراکی
شیر و شور ایند کمر مقدّمه لشکر عنوالی
و چند مسجیدیک نجبه و شمعانی ایله چند روز
مختصم کسورده دن ایدر و تسیر اولسان وزیر
جدا و ست سیمیر و رم ایلی و کرسی به غریب علی بابا
محضه طرقتدن ایدام و اخیار و ایلانوب
بیکر که تا نور مشهورک بوکونه جنبش منورانه
و جنبش منورانه کسندن کمرایه کسند و فخر اثری
استقبال داعیه فاسد کسند اولد قاری
مشین و ظاهرا و تقدیر ناشی سمندر،
صحر کسند واقع، یوم آراکک اخشا هر که لیده
سلام خیر و انوار و ایدر و ایدر و ایدر
معدن کچریر و ایدر و ایدر و ایدر و ایدر

مردود

مرقوم در تحریک و اسرار الوهمی و سر و آخر
 کار حضرت تریک، صحرای مرقوم در موصفت و کلمات
 وقت معاد اولان هنگام با مداد و توفیق
 الوهمی لازم ایکن، مجملی انوار فیوضات اولان
 ذهن ملکوت آسمانین کسوف ایدن الهام
 ربانی و ثنیه آسمانی اقتضا کسوف با مداد و کلمات
 الماع ثایت حرکتین فیض و کلمات فیض
 ایتمکسزین، ماه شکر و خط و سوره کبر نصیب
 تحریک اعلام کیتی فروز بیور و بختیشت
 طریقی گذران اولد قلند و فکر و خدایان برزوه
 کف رومی بوم مرقوم در یکون اولی مرقوم در
 اولان محدود حرکت، و صحرای حق جانیه و کلام
 و حربه خبیث ایدوب مثل وارون کردن خدایت
 ایتمه، روح اعلی و الیسی شرایه کسوف معیشت
 موجود و حیوانیت کسوف و کلمات و کلمات و کلمات

سبیل چون پیاده و سوار سر، انتخاب اینده کوی
 اولوز بیک سفیدار اسرار ایله شیره ناصیه نوز،
 و نصرت اولک. ابتداء فخرده علی الفیضه اوز لرینه
 هجوم و افحام، و ناره زود سوز جنگ و بیکاری
 ذات الضرام ایتدیرمه، نهنگان خون آشام اسلام
 دخی ساله زهراب شمشیر و امطار فطرات
 حذبات و تیرایمه، میدان و غایه بحر نیار و نری
 سامان کفار سر، حباب زخار قهر و دمار تنگه
 درکار اولد قمری با کوره حدائق غوز و نصرت
 اولان کله، نو برین اشترایله، انها و اخبار
 اولندکن نفسین لبان تاب و غایه فاضله
 اعانت و اذاعه شرب خوشکوار تاب و
 طاققت فصدیه، تحریک مهمیز نیز اندر تیز مساحت
 و بلا زود و توقف، همان نبرد کجا هنر شرفه
 بسلامت اولسوب، برینوال بحر کما در نجیم استا^ن

طرد و تبعید اولنان دشمن عنید، قصبه حصار
 چار یک ساعت بعید محله، پنجیز و منکران
 اصل ط بور و متر سدرینه تحضن و التماق
 و متجددانه رفتار یکه اشغال نائره، حرب و قتال
 اشتم بر ساق و فاق ابتد کلزندن، ماعدا جبهه
 اولوب، مانند رود چه تنک مجرا اولان جدول
 طریق تنک بحر طویل طحونه سا حله بیوسته اولدی
 محله نمونه منهنک درو مخوار، واز در زو لید
 پیکر آشبار، التمش باره طوب چار شش
 فایهون کوه اندامدلی لیکر انداز آرام اولوب
 پیدر پی التماق وانه طوب و لای ای لازم
 سنیز و آشوپ ایله مرور شکر منصوره
 اولوق داعیه سند، اگر چه قصور التمشرایدی
 گن بو تیتیز مر سیداب شد خیز تقدیر
 خار و خس ند بیرون اکثاف و سده شیرینی

فائده و تائید اولمغه، پرولان اسلامه رهن
مرور و عبور اولمق دکل، وقفه نیم لحظه تردد
و تائید دخی امانه چشم التفات ایتد ریب
خرام لا ابالیانه، و رفتار بی باکانه اید اول
سافه بی محمود و خطوات جدات ایدوب
محل معرکه به تقریب اولند قد و بزوجه سابق قبیل
الک سمندر دن تعدییم واسه اولنوب

ایروده بولسان زمره بکتاشیان و لاورلی
طرف طرف و سوسوه و صف بصف و کویکوی
مترسده نغیه و تمکین و قفا زرا و فسان الخیل
حلبه هیجا ایلد بشدیده و تحصین و حمله به فقه
الظفر جلادت، و مستوجب دستایه فوز و نصرت
اولان و لوائی مهابت التوامر حضرت سلطان
رسالت و غلبه کمل النجیه دخی و ورازی جمود و پیوند
مانند غنای همایون بال سعادت و مدد سائیه

کمره پشته منت ایتمک اوزره میدان بوکده
 طوب منزل به مقدار سر محل متعارف و شرفه
 بغریب و زو آید با بیان بهنای پیر و آهمن
 خایان عرض فنا و زدا و لان چنود جیت نمود
 اسدام ایوان نوازش و الفام ایله کتربض
 و مرغیب اولقوب و بورسم و ترتیب و بولوسلو
 و لغریب اوزره بکرمطوفان کرمش و غاشور
 آمیزه و همچنان آشوب جنگ و ستیز رشک
 هنگامه رستاخیز اولوب و برین و لعلان
 نیزه و شمشیر کمال آواز دیده و خورشید و صدای
 بلند آوای کوسن و نفیر و اوشار کسل جنگ ناهید
 کالای کرانه ها مرصعیه اجیل جالاک و وفندار
 و میان جان و تن و تیر و جوشن و رسم فراق
 و وصال و دیکار کرمطوفان کرمش و غاشور
 کیوان و آب سیر سیر و نیات پیر و زو و

آتش تیغ و سنان بشتکان مردان میدانه چشم
حلقای زره خوفشان و نای زرین در وینه خم
سینه کوب و نالان را اولد یعنی حاله اون پری
ساعت بجوهر طریفیدن اثاره فتام حرب جنگ
و انار طوط و نفک ایله مانند کوه سینه پاری
نخله و اعطبار اولان بر کوه خیمت پزده
کفایتی سه قد حیات و زندگانی در دور
و مهجور و غرق الظهار اما نیکی شبیه عاز و ناله
کبر شکست و کسور ایتمک بر کوه صوف مقدور
و بر وجهه اظهار رتوانایی و زور را بخت در که
زال سپهر بیقرار، بعد ازین ذکر رستم و اسفندیار
مجل و شرم و در میخ خون آشام و فراز فیروزه
با مدد انکشتن می کشین و زنده را اولمشدر
بیت ز رستم سوزان در زان هرمنه و شست
ز سون سسین شده و آسمان گشت چیت

بیت مشهور بنات مضمونی اول روز مشکر است
 هویدا یعنی تراکم کرده و هجا و ن جوی هواده بر سوار
 عینا دخر پیدا اولوب کشت ترا از زندگانی کفا
 نه رتبه ده آفت زده تکرار قهر و بوار و خسته
 برف شمشیر صاعقه کردار اولد یقینه تعیین حد
 و مقدار ده بیت و کل قران با کجا جمیع
 و کل مغیض بالذما، سبیل مضمونی اولد کتابة
 فرار ویرایش در البقیة بطولها، ترکیب و تخیلی
 الیمش بنیکدن عبارت اولان طایفه معروفه
 شمشی مقدار سر قهر او اسیر است و قیل و دمار
 و بقية السیوف و قلندر و خیالانت بنات العرش
 پراکنده و تار مار او مقدم علی غتیا دار اولوب
 سبب شربت خود و نصرت اولان خیر و برکت
 کججه سببیک پیکر سبب عیندن اولان پیکر
 صاعقه بخورم ورنه و یک زوایا سببیکش

نهر و خندان و جان بردن جان، و کار در بر استخوان
 حرکت مذبح به صرف تاب و توان ایدوب
 سپهر نبلی غام بام فصحته ای غبر اید پرده کیه
 تار شام آ و پخته ابله کن، افتان و خیزان و نکس
 و بریشان بمغز او سپید کاهنه، ز عمدت بجه ملجأ
 و مستحق الحاد ایشد کار و خند غریبه جان
 انمق و اعیان سیه بی سپردادی خرب و خندان
 اولمشد در و قطع و ابر القوم الذین ظلموا
 و الحمد لله رب العالمین، صفت آرای خندان
 تقریر اولدیغی اوزره نسیم و کشر هبوب فوز
 و مظهر و صحرای مرغومی غاشاک وجود اشراک
 مصفا و منظر اید که نفس کره و فصبیه مرغوبه خوانه
 صفت غنیام اولسان، محله سحر امانه الجام
 و دفع لقب و اعیان و تدبیر و نداوی جرجی ایچون
 ایکی کون خورشید فایده آرام و کر و دناوران

وز خمداران، و در وکسا و ضابطان، ایفای لازم
 انعام و اکرام، مدد و مسکنه، ماه و مرقوم، کس و کزنجی
 کونی صحرائی مرفوعه، فلک طناب، انعامت و شجر
 مخطوطه، بفراده، تشعید، غالب، غنک، کبر، همت،
 اول، لذب، در بای، کوه، فرسای، جنود، مهابت
 نمود، کس، امواج، پیش، رسی، سیال، اند، کزنجی
 کنار، نه، متغایب، الوزود، اولد، قچ، شکر، کفای
 بنیان، نبات، و قرار، لری، مانند، سیاب، نقش
 سداب، صورت، فنا، و کیفیت، هوا، و افتاد
 کوسه، مسئله، بیت، تا از، نموده، ایم، بسد، کوزه، کج
 خویش، بیرون، کشید، باید، ازین، در، طره، رخت
 خویش، مفاد، بی، کس، ها، دید، کس، و، داخل
 ما، من، سور، بلغا، دا، اول، شد، ایکن، و، حیات، نیرت
 زوده، لرینه، اند، و، حتی، تنبیت، و، کس، تراره، قرار
 ویر، میو، ب، و، محافظ، قلعه، ایچون، قدر، کفای

پیاده و سوار می افراز و ابقاء و بقیه کرده اعدا
 سر کرده مغرور آشنه باربری اولان و اسلیم
 جنرال بد کردار ایله بنهر طونه او زرینه ممدود
 ایکی قطعه حجره نمودارندن قارشو باچنوه
 یقه سینه مروره ابشار ایتیشناید برارین جانب
 سده و لظفر ششار حضرت نرسرخ و کمال ایت
 و تشکوه ما و غلب کر نو جا فوج کرده ها کرده ایله
 حوالی منباده فی با مال امواج صفوف و مجلای
 اشعه ایست و سیوف بیوز و قدرین فضای
 صحرای خورشید وجود اعدادین رفته و مصفا
 و لوازم و اسباب بحاصره موجود و مرهیا بوجه
 اول شتاب بر طلب و شجعه صحرایند بیوش
 تو ز داسنیر با کجیده رودی ظفر جوی ایله پیشگاه
 قلعه بنفرا و پاشیل رخت جلادت و شریب
 ادوات خضر و متعینینه مبارک درت او لمغله

طرف طرف سوون بسوبه یعنی نذر طوطی و نذر صا

و اینجه متر سدر مغزو اعداد و محاسن مندر طوطی

بینه غلغله کویت و نذر عدد آشوب طوطی و نذر صا غلغله

و قضا کون غلبه یا نذر سر و نذر و اینجه و اینجه

اولند قد نصیحه و شک و بین و نذر و نذر و نذر

اولان اول حسن و بین و نذر و نذر و نذر

وال غلغله و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر

برنج و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر

کلیان و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر

نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر

نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر

نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر

نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر

نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر

نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر و نذر

ایده، مشتاق نارینه سپهر دو آره دروغ زن سینه

استهوار ایدو کی غن آشتا بان سطرلاب
کارزاره ظاهرو آشکار درو منقل پر آشکار

خاصه سینه ابدار و شب در روز اعمال،

ادوات مقارعه و میث جره پیه تشمیر بازوی

افندار اولوبد بو طر فدن کاه کله طلوب

رعد آواز و کاه دانه خمیره صاعقه انداز درو

ود یوار حصار و قفل و بروج مناعت مد اری

سوراج بر سوراج ایتسکه همینقش غرایانک

و مانند کریبان صبر عشاق چاک چاک

و اکمال ضرب بی اصول پیدن کرد مضیق

بنیان پیوسته اوج کیوان و زیره ملک پزان

طنین انداز طلس آسمان اولوب ووبر جانبد

دخی، و جاد ایهیم بالقی های حسن و نظم اعجاز

ترکیبی لامه سجنه کفینه تسلیم قلعه فریغات

مراسیم انداز و ترغیب و ایفای لوازم استقامت

و ترغیب ایله اول کور و لان طریق هدایه سمیت

نجات و سلامت و دلاست و ارانت و منفعت

ایده می، بروجه سابق قارشو یا کچوه جانینه کچن

بنیه خط بور کسور و غنی، جانب از بور سمر

معیت اولان، هزاران همجانب سرتزی

هجوم و اقتضای ملین آرمون و استقامت و نصرت

و آردین طرفه و طغری بی سپهر و لوی کربزه

بود خلدن یوسین و طایفه سمریک و سرتزی

صدر اسبق علی پاشا حضرت نیک و سرتزی

مقدار و برکت و دلاور و سرتزی

نما شیر و اسیر ایله و طغری و سرتزی

ایده و رعب و سرتزی و سرتزی

و سرتزی و طغری و سرتزی

ایده و سرتزی و سرتزی

تاب و طاعت اول مغد بر مدت دخی و برای دیوار
نشاد و اصراره تواری ایند ککر صورتی و غنچه
نشاده دست ندامت کرده اذله بحق اعدام
و استیماندرن پیرایه بار روی قبول اولیوب
مکتوس صرصر و زونا و ابلی و نکلونار صدمه
خذلان و رسوائی، اوله جعفر لواج احوال الزمان
با استلال، بار روی سخت نیروی پشیمانی
و تداست اینده دایم عفو و استیثانه اویران و
در یکجه جنگ و پیر خا شیه دین جان ایله نکران
اولد قلدین، سر کرده جانی شرم و پرده لرس
اولان سالف الذکر، و اسن جنرال بر قطعه
مکتوب آشتی اشتغال ایله، اظهار واعدان
و مذاکره مواد ایچون بر معتبر کسنه یی ارشال
ایتمک اوزره استرخاش استیذان ایند کلمه
وان جعفر السلام فایمخ لهناء فخرای حکمت احوالی

مساعده استند عا لریه تشید عضد مد عا ایند کند

بشفه بیت نمی آید ز ما عا جو کشتی چون خصم کفر است

دم شمشیر ما از یک نگاه کرم بر کرد و چون که عت است

منتقم قهاره و موافقت بکنت شهر یار طفر کردار

ایده دشمن تبه کار کر که حده و مقدر از نیز بیاد

و مرتکب اولد قلری نقص عهده و نیشا ناک و

و خاست عاقبتن اکیوب و وضع کستانه

و حرکت کفر صانه سنه اعتراف ابد من

بعد ازین نیاز در سیولدرین حسن اسعاف

ایکام دولت علیه ناک و خیر لازم شیده مرآت

و مقتضای شکرانه غا لیتی اولد و نهندن

ناشی و شد عا و عوفا و عقد و نیشا ناک و

امید و ز جبارینه باب مساعده شد و چهره

خواجسته و کستانه عا لریه و حواله طیفی و در انصوب

شمار مکرر شده شمار حضرت نیز طفر ناک و

در مصلحت دولت معونه و تقویت آيات و مرسد

الاعتبار ملاحظه شد و ملاحظه شد و ملاحظه شد

نمایان است و این امر را که در این امر است

در این امر هم است و این امر را که در این امر است

احتمال دارد که این امر را که در این امر است

توجه شد و این امر را که در این امر است

توجه شد و این امر را که در این امر است

توجه شد و این امر را که در این امر است

توجه شد و این امر را که در این امر است

توجه شد و این امر را که در این امر است

توجه شد و این امر را که در این امر است

توجه شد و این امر را که در این امر است

توجه شد و این امر را که در این امر است

توجه شد و این امر را که در این امر است

توجه شد و این امر را که در این امر است

مصطلح و مفاد و الاثر و مدار ما الیه ایچون ملقب دولت
 علیه دن اردوی جبارین قاضی رئیس قضایای
 افتدرو رئیس الکتاب معطوف افتدرو
 و بویکد فقیر تعیین و تنصیب و بر اسلوب
 معنادر و عتد انجمن مرکالمه بیه بر غیر تنصیب معنای
 دولت علیه و فصل رس و جنرال عز بود و رتبه
 اولان ایچون هر قوم بالذات تا اجتماع و مدافعت
 اید نسخه ایضا مضی ترکیب است که است و اولان
 استنباط مسئله ایچون بعضی به معانی است که این انا مل
 امعان و تدقیق اید تعلیب اید راق مباح و جدال
 و فصر و تطویل و شتد و بیچ و در بیچ مقال اولد و رقا
 بعد کمل خیل و مقال ملقب چاسا ریه دن جتبار
 اولان حرکات تا هموارک اعتدال و اعز انجا
 مختص بر رسم جدیدیه بلغز او قلمه حسن و ایا له
 و معانی است اولان ایچون کیم رولن قلمه حسن

و این چه استماع و استقامت و رابع و قدر و دولت
 غلبه بر سید پادشاه طایفه بعضی قیود و عهد و دخی
 و قدر بر دین استقامت و سبب به کشتن و تنظیم
 و طرفین مواد موقوفه و بی منتفعین اسرار
 تمسک بر دین و ترسیم و ماه مبارک جمادی
 الاولیاء یکم و پنج کونی بر قاعدت معتاده
 حضور صدر اعظمین و اید رسنه و روم ایلچی
 وزیرین مکرمان و شیرین محمد بن علی باشار
 حضرت قمر و طرفینک مرخصه و متوسط اولان
 ایلچی مرقوم و سایر وجود و اعیان اردوی
 خلعت نشان حاضران اولد قدر حالده سالف
 البیان مواد تمسک شیکت مبارک لایحه ایستاد
 و جانبیندن علامه آشتی و مصافحه ایستاد
 و اظهار اولد قدر نص کرم و چند روز دخی قدر و قیود

ترتیب حفظه و محاسن و روم این و ایسی وزیر کم
 علی پاشا حضرت سر و بیفاز محافل و عسکر
 اید و اروش قلعه هر بر برای شهرت آرایه
 نمکین و اجلاس بیور و عجب دکت. اردوی پادشاه
 پوی اسلام صحرای هر فرموده مدظناب ارام
 و شهر جمادی الاخره ناک. کونی رهبر و ضیق
 و نفرت و پیر و عجب و مسرت اید و صفای نور
 رفیع خیام شهنشاه و جانب استانه دولت
 آشنایه و عجب و رأیت عظمی از شام الحیدر الدکا
 همدانا لهند او ما کنایه حضرت دای لولان و
 بالاده زیاده و زیاده اشعار و لایق او و
 چونکه چا سا راید چایچه بیستند و نزد و فطام
 استیلاک علاقه و اتفاق و از شایع است
 وفاق مشهور و عجب و عجب و عجب و عجب
 عدم سفارعت و میا صفت عجب و عجب و عجب

اگر چه تیغ بهرام انتقام دولت ابد قیام ایله حبس
 انتقام قوی الابرار من پذیرای نقص و نقضا
 اولمغه منجه آب زوده افتاقاری تقویم یارینه
 شال کبر منسوخ الاعتبار راه بشیدر کمن
 طایفه منقودخی ایشدای غدر میثاقدن
 برور شید تا نابیند مساییری بچیدن انگشت
 زنجیر الیگدن و انجست انجست بر طرخدن
 انشعال انشعال انشعال انشعال انشعال
 اعدا و بر جاسیدن و خرابی الی جویبار ایشا
 ایله عداوت لوازم طغیان و انجاده ایدر لایدر
 در بجز انجاده منجه طایفه منجه منجری و از انجاده
 اولمغان انجاده انجابه انجاده انجاده انجاده
 کیند و انجاده منجه منجه منجه منجه منجه
 سورت منجه منجه منجه منجه منجه منجه
 ابد انجاده منجه منجه منجه منجه منجه

خالدن تمهید و انقضا و نه استدلال اولن منشاء

آرام اشتغال خداوند برزم دخی بوازم غیر اینجای آید

میل و خواهمشتر بقصد یق و همان زبیر و محض

مناسب کورلدیکی وجه ایدر تطبیق تمیز و تمیز

و یوفرا آنچه ایچیشی مودر الیه و تخریر و مودر

دخی مودر شخص شکستن بر معتبر مکرر و درین کمال

و تخریر الیه و تخریر و تخریر و تخریر و تخریر

و تخریر الیه و تخریر و تخریر و تخریر و تخریر

و تخریر الیه و تخریر و تخریر و تخریر و تخریر

و تخریر الیه و تخریر و تخریر و تخریر و تخریر

و تخریر الیه و تخریر و تخریر و تخریر و تخریر

و تخریر الیه و تخریر و تخریر و تخریر و تخریر

و تخریر الیه و تخریر و تخریر و تخریر و تخریر

و تخریر الیه و تخریر و تخریر و تخریر و تخریر

و تخریر الیه و تخریر و تخریر و تخریر و تخریر

و تخریر الیه و تخریر و تخریر و تخریر و تخریر

و تخریر الیه و تخریر و تخریر و تخریر و تخریر

مجلس اولان مواد دولت علیه مرخصی و متو

در مختص مومر الیه و ساطت ریه با مذاکره طریفه

ریخته قالب تقریر و تعبیر اولان سبایک قبل

و فال نیجه دفعه صبح امان و احتیاطدن امرار

در محک تامل و مدد خطی بر امتحان و اختیار اولند قدس

میانده منشأ نفقار و سید اغوغا اولان ازان

قدوسنک بالکلیه همدی و بعض کماشکان حدیث

فصور و فتور لرینه بناء امل له اقدام تجا و زائید

محاکم کماکان رد و ترکی ماده لر و اسطه

العقد شروحا و املق او زره نیج زرتار

مصالحه پیچید منوال انعام و صحرا سر نیشده

وخی طرفیندن مواد متسکریاتک رسوم زره

مبادله لرلیه رسید سرحد اختتام اولدر

سبحان من تحیر فی صفة سواه صفایه رباب

منها به سستیر برد و خفا دکلدر که چاسار تباها

نظم

فنگ

ظاهر چهار یکجه ایله در میان اولان رابطه اتفاق
 مراعات و محافظه سی و حقیقه غدارانه کسب
 منفعات و توسیع مملکت مداحظه صحنه
 دولت علیه ابدی الاستمرار ایله محکم و استوار
 اولان مراکز عهد و میثاقه حواله مقرض
 نقص و اخفای و لغو رسد سلامیه و نیش
 و و دین قلعه رینگ محافظه و اخلاص
 صرف نیروی اقتدار از پیشین مدیک و بسیار
 متباینه انواع پست و مناسبت و امنیت
 صعوبت و حصانت ایله مدار اوستا و انفرادی
 اولان اطه کبیر و بفراد کبی ایکی قلعه هران
 بنیاد و ن قطع پایا و تر تصرف و تحلیله و ازم
 شکاف ایدوب و تاهب الحاکم و طلب قهر
 فدا و مصدوم الا و نین صورتی جلوه کرد
 مراتب او کام نماز خولیا و اذاعتضام و سوا

جبهه او عاصی و مغضی الی الابد یدان او کما یزید
 نفع ترانه سن مسافر و کداز اندر کت انکشافی
 باشت و دست کدای تدقیق و لمسی جای اعتبار
 اولی الالبصار و محل انتباه و انقاض اصحاب
 تجارب و اختیار در مهر جهان افروز سلطنت
 عثمانيه تک ابتدای طلوع و ظهور نندن برو
 گو که دولت اسلام آف فکیر و دبیر سلطوت
 دین ابد قیام رسید کره اشیر او اب صدای
 ناخوس کفزار پست اندر پست و لوای منکوس
 اشترار شکست اندر شکست اولد یعنی بود و
 ابد مدتک کتابه طلق اشتهار اولان فتوحات
 جابله الانارندن خلا بهر و بدیدار اولوب عالمات
 خوز و قطر هر بار در کچه آمال اسلامیه پر تورین
 احواله دیدار و اوق نشینان ایمانده فی الجمعه
 خیر کبر اخلاصت حصو لیله رویت اسباب صوریه

و عجا فظیله الدار هم ضرورتی و ن تکامل الیوم و حاله
 تنبیه و ایقناط ربانی، هنرشنده حکمتی و قوه
 ظاهر و ایدان هنریمت و پریشانی نیجه مدت
 ظاهر بینان عوالمک اعصاب حشرینه
 ابراث فخور و نیروی بازوی هنرینه ایجاب
 قصور استیضه او لو فتدن برو نیجه طائفه سیده
 و در میان اولان شیطرح خوب و کفر و خفاق
 صلح و صلح جنم اکثریای غلبه و وسوسه و جانب کار
 بهویدا و گاه و بیگاه بر منقلب و الحزن و سجال
 حالت در دخی اگر چه رونما لو مقصد ایدر غما
 تاریخ مزبور در حال حامی بهینه اسلام و فوهای
 رونق کفر و نام اولان شهر شعله و اندک
 و شهر یا و کجستی ستمان شوکت و کرامت و توفیق
 مهابت و سلطان و کجستی و خان و نام کجستی
 بهینه ایام و ستمان و خند و خند و خند و خند

ایام فیروز سر انجام دین کلمه رکت طایفه
 بروقت مرام اخذ ثار و انتقام ایله نه محاربت
 کما یسعی القای حجت غالبیت و نه مسالمت
 تحویل کرانبار منت اولمق کیفیت میسر
 و مقدر اولنا مقدر ناشی عیاض حومه دین
 و بلکه کافه مسلمین داغ بر دل غیرت و کد^{افتنه}
 پخته حمیت اوله رقی ایا پنجه کفره شک و خی
 شکست طلبیم بستر ارجی ایله فو قتل و تبرید
 حرارت مزاج و نه ایام و تحصیل قوت مست
 و ابتهاج ایدر زرد بودار و خانه عنایت آیه^{دخ}
 بوداء العضایک و واکند دست کشای
 مسکت و اشک اریز ایتها ل و مناعت ایدلر
 و عوقت و وقت طایفه و قومه ایله تکمیل و تمهید
 ضرورت انجا ایدن مبانی است بنیاد و مهاده
 میل و زنجیر کاه سواد تدبیر و عکرو کاه توانی

و تقصیرش کرامه بسط مفدمات اعتدال اوله متفر
 و در کار اید می منی و جی مرموک چکیدن خامه
 ناکه اثرش اولان متعاده مسجده ستاک مرموع
 بخت و رونس مکی اء تدار نظر بقانه حسن
 تعیدون عبارت ایکن متراجمه و المیه عیون و عیانت
 جناب پروردگار و قوت بخت متراجمه و قوت
 الاقتدار ایلله عامه حیات یکله عیون و عیانت
 ترصد و انتظان اوله یغیر کوکت دنیا ایلله ارقوز
 و نصرت زمان سعادت قرآن ساطع غرض طالع
 و درخشان و دل و دیر جهان نیان تدریسه و ایلله
 لمیز و ملان اولوب جلد و کرم آیت ظاهر و کلمه
 العقد سنین و شهر اولان کرک محاربه هر اسم
 پسندو کرک است اسم آرام بهیوند عین فریبین مشایخ
 ماسبوق مآثر جلیله الاعشار و انار استیو عیون
 الاقمار و ناید و کرم مشتمل قوار مجبایان و دوز کار

جناب برارنده سرید از در سونام بختند و خوشا
 جلالت و بهر برهانند خدیو کشور جلال
 شهریار بعد از کشته محمود الفصال افتد
 پادشاه اسلام پناه مطلق الله ظفر و ستاره
 حضرت بیک کوهر عالمیه های کانام مکان
 و ششده پیش زمین و زمان اولان دای
 محمد و دو و دو و خیر و مسعود لرین همواره
 رونق یکنین سلطنت و پیرایه و سیم و دولت
 ایدرب رحا و ده از در پیکر سلطنتین مهابت
 انداز قاب و بشکر کین و برلق صمصام زمر و فام
 شهابت کور ساز دین اعدا و دین ایلکدن
 خال و ملیوب بودند بویید و فی بنجه فلاح مصانت
 سدار بنام آورده اکنند خاقان بنم خیر و نجه
 دشمن قوت و اقتدار خود و کام زبون سپر بجه و قهر و
 ندیر بیک زحمه کوس دافع البوس صمد و تر زلزله
 انکین

۵
افطار و صدمه و بکسر کج سر از راس و کاسندری

مخوت شکن دشمن مسکار اوله آسین

حضرت پادشاه محبت اقایم زینت تاج و درونق یاریم

آب زرشه زار و زرشین یعنی محمود علی آیین

ایمیش ذات پاکیزه مولا باحث مزین و راحت دنیا

اولد عرشدین عالم آسوده حکم عدله روان مهر سوده

بارک الله کمال شکرت حومه ملک مین و دولین

ایست نظر لیلوت فتنه و شور آب شمشیر لیلوت غمخور

بخصوص اول عدو بد کرد از یعنی نمج و بد کرد سر غدار

پرد لاجه داغ بر دل ایدی اخذ ثار ندن با بر در کل ایدی

عالمی همیشه در دیده برآه حسرت انتقام بزرگخواه

حسبید خدیو کشور کیر آهنگین کویه تیت بدیم بد میر

قلعه رادر انتقام لری اهل اسلام عید کام لری

چونکه صلح اولد سر سینه کام ویر ویر صلح ایلد بواصره ختام

صلح اما که غنا لبیت ایلد حق انصاف ایلد صرت ایلد

حاکم جنت و سعادت مردان بهمنی غالب است
 دولت و اتم این بزرگ عالمه خندان ایست
 اوله اقبال و دولتر فرزند کون بکون صدر و زایل
 اید تا کم شفق اید کرو و تیغ بهر آزار اید و خون
 اوله قاطر مثال تیغ قصا حکم تیغ جهان سرتاپا
 خسرو خاور را شقه سر قلع شتر این تسخیر
 پیچ فتح جدید مظهر اوله شرق تا غرب کاخر اوله

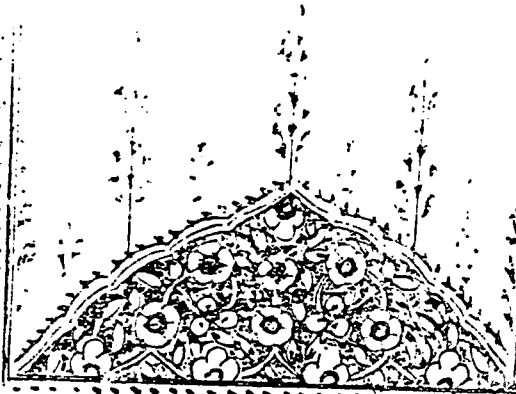
اوله مستمع و جنت نور و ملک

اوله خورشید کبریا عالم

نه عجب سرعت اید گذر بویان
 چکدر بر پیش کباب بغداد
 یحیی کوندزه تیش شتاب
 مژده عید ابرسان که مبارک
 شود بر غفلت اید بصیرت
 کویا ز بهر جان شمع بهر نگاه
 کسب میکند و باده پرستان
 او نور شد ترک و بوی وین
 ناهان اید بر شمع ترا و خیمه

دور
م
م
م

نخب یات حجت فتح اعلیٰ کبر و بلغزاد و نه سورته مصاحف اوله

بسم الله الرحمن الرحيم

اما نخبه کت فحما مبینا چون مفتح ابواب فوز و نصرت و
مرتب مسباب توفیق نصاب غالبیت تعالی شانه و توالی بره
واحسانه مغانج جبره دستی حکمت باهره و مقالید اعجاز کائناتی
نوت قاهره سی ایلد رشک ابرام کوه بنیاد اولان بر طلم
استوار بند شوار کت کت فتح و شجریزین مراد ایلد کده ابتداء
واسبابک ایجاد و مباد و مقدمان تمهید و اعداد ایکم مقفعا
فیض عادی و مفاد امکان استعدادی اولوب و بوندن قطع
نظر عظام امور و عزایم ارباب بخت و صوره سرز
سایه ظهور و زبانه بر انده نطق و شعور اولان بعضی
و حالات و تعبیرات و کلماتدن علی طریق التفال کیفیت نال
و دوز کار و مکتوبی انجام حال کار استدلالات اولنه کلمه یکی

بوت

بوت یافته جویده استهار اولمغه مقدما بیکت یوزا و یوز
تاریخچه مصلحت وقت و حال نظر دولت علیه ابدی الامر
ایله نخبه لو جینده مناوله و معاطات اولنان تربت مصالحه
ناکوار و سلاف نامناف ماله ضروری الاختیارک عیون
عقد و تمسیدنه مست رجب عرفان مرحوم و صحنی معجز بیان صوت
ارایا حسن تعبیر اولد رقی شیراز بند تحریر اولدینی رساله بصحبه سنده
خار نشود قدر دون عارض اولان کدر و درد مرک شمدیک اولان
جام مصالحه ایلد دفعه تدبیر و نشد سرشار صهبای انتصاری عصر
آخوه تاخیر ایک اولیر کورلدی جو ریخته بیاله نفع ایلد یکی ادای
دلپذیری بروجه آت خلاصه و قایمی اجمال اولنان فتوحات جلیله
خداداد و تخصیص تنجیر مخلوبه غیر المنال بلغزاد براده استهلال
و خیر الفال انجا ذاولم شیدی بنار علی ماسبق بوندن قدم بین
سلطه سینه دایم القرار ایلد مشید و مستوار اولان باروی مصالحه
مؤیده صحنه نشین آسایش و سرآرای آراش اولان جاربجه
عقیده کسب بدمنش او ریخته کنکره افطار و آفاق اولان سنا

مرکز شایسته و وفای بر سر ماورای شرم و حیاسی کجی با کجی
 بنیاد غدر و شقاق ابد و درای جدار غنچ ذلال غدارانند
 اظهار رسیده جنگ و جداله ابدار و متفق نبکخواه و موافق
 مخالف استباهی اولان با سارید تباردن استداد و استنفا
 و اولدنی گاه تصفیه و اصلاح مابین و گاه تحریک مواد شور
 و شین ابله ظاهر از عین اظهار صورت مردی و رجولیت
 صرف قدرت و فی الحقیقه باوان میمنت اقرانده جلوه
 وقوع و ظهور نه اراده از لیه رب غیور تعلق ایدن تسخیر و
 الجهاد بلیترام کو با اعداد اسباب سهولت ضمننده کالبت
 عن حقه بظلمه تسخیر حاکم خصوصیت و نمائک محروست
 المساکین سلامیده علی حین غفله من احلها اطاله اقدام
 جسارت اتمیدی منقبت مستوجب الفخر و الاعتناء یعنی کریم
 الذین جاهدوا فینا لهدیهم سبلنا سرنامه منشور معالی نشو
 خلافت ویرایه یکین شهادت رحیم سلطنتی اولان بجا
 اما ختم اکامره زمان ملاذ اعظم فیامره دوران موطنه

قوایم

قوایم سر بر شمع قویم مسدود عالم سد سدیدین مسدودیم
 غره ناصیه ملت بیضا صباحت جبهه سرایت غار نوز دیده
 بیت بی نیروی بازوی توانایه کیرانی دست ظفر و نصرت
 روشنائی چشم فتح و فرصت بر کنیده دادار ایمان و زین
 حاکم مطلق الغنان وسعت آباد ماطین سحاب کوهر با برمت
 موجه کوه اندام زخار حجت شهرت حین اوج پرواز خضم
 اندازی صدای کوس بلند او از سر فرازی شعله خورشید
 جهانک بی بر تو ما چینه زایت ملک آرای جوهر شمشیر عالم کیر
 شجاعت کوهر اکیس مهر تنویر صراست خلاصه دودمان سلطنت
 کیتی سنان نقاده خاندان ارکان عثمانی غرضان جم
 شکوه زمان ملتجای کرده داد آران حای حوزة سلمان
 مای ظلم و نابفرمانه نای و شطر و طورای حب محمود
 عالم حسن خلقه مورد خادم خاک خطه حرمین قرن کردن
 توان ذی القرنین و حوال سلطان ابن السلطان و الحاکمان
 ابن الحاکمان السلطان الغازی محمود خان ابن السلطان

مرکز ششای و وفات بر حرم و حیا می بجای جانک
 ریخته غدر و شقاق ایدوب و رای جدار غنچ و لال غداران و دن
 اظهار سیوه جنگ و جداله ابدار و متفق نبکخواه و موافق
 مخالف استباحی اولان چاسار بدینارون استداد و استضا
 و اولدنی گاه تصفیة و اصلاح مابین و گاه تحریک مواد شور
 و شین ایله ظاهر از غنچه اظهار صورت مردی و رجولیت
 صرف مقدرت و فی الحقیقه بواوان میمنت اقرارانده جلوه
 وقوع و ظهور نه اراده از لیه رب غیور تعلق ایدن تسخیر دار
 الجها و بلغوام کو با اعداد اسباب سهولت ضمننده کالیات
 من حقه بظلمه تسخیر حاکم خضومت و فاکت محروست
 المساکت سلامیه به علی حین غفیه من اصلها اطاله اقدام
 جسارت اتمیدای منقبت مستوجب الفخر و الاعتنای یعنی کریمه
 الذین جاعده و اینها تهذیبهم سبلنا سرنامه منشور معالی تشو
 خلافت و بر اینه نکین شهادت رحیم سلطنتی اولان طیار
 اما ختم اکامره زمان ملاذ اعظم قیامه دوران موطید

قوام

قوام سریر شمع قویم مشید و عایم سد سدید بن سدیدیم
 غزه ناصیه ملت بیضا صباحت جبهه سریت غا نوز ویده
 بیت یزیروی بازوی توانا یزیرانی دست ظفر و نصرت
 روشنائی چشم فتح و فرصت بر کزیده دادار ایمان و زین
 حاکم مطلق الغنان و سعت آباد مار طین سحاب کوهر با ممت
 موجه کوه اندام زخار جمیت شهرت حین اوج پرواز ختم
 اندازی صدای کوس بلند او از سر فرازی شعله خورشید
 جهانک بی بر تو ما چه رأیت ملک آرای جوهر کثیر عالم کبر
 شجاعت کوهر اکیس مهر تنویر صراست خلاصه دودمان سلطنت
 کین سنان نقاده خاندان ارکان عثمانی غرض احسان جم
 شکوه زمان ملتجای کرده داد آرا آن حائی حوزه مسلمان
 مامی ظلم و نابفرمانه نامی و شطر و طور یحب محمود
 عالم حسن خلقه مورد خادم خاک خط موین وزن کردن
 توان ذی القرنین و هو السلطان ابن السلطان و الخاقان
 ابن الخاقان السلطان الغازی محمود خان ابن السلطان

مصطفی خان ادام الله تعالى دولته محمد و الشلال علی الحاس
والعام منصور الکتاب منظر الاعلام وابد سلطنة مدیکاله
الفتح والبشار و مدیرا علی اعدائه اسواء الدوائر لال اسم
الکافی حلیه المنابر و زینة المناشير و غرة نواصي الدرام و الذناب
فی احسن عیش و ايمن فال و اوفی جیش و احسن حال مالمح حاسم البروق
من قارب الغمام و اقرب صمصام الاشعة فی رقاب الظلام خضر
جوز الغلظم ترکیب طینت بلبله خسروانه و خمیر مایه فطرت سنیه باد
اولان شبنم کرمه بغیرت و حمیت و شهنشاه قدیمه سطوت و صرنا
مقبضا سنج مسعود و دلزنده موجود و ناسعد و دون نشقه
نخچه سرحد لرینه مستانم و مصائب و ملاصق و متقارب اولان تخوم
و ثغور و حدود و ستورم و غنی طرف طرف ترتیب کتاب و عسکر
و سوسو سبب مهمات و ذخایر ابله جل همم شاحانه لری اخذ انقا
و دشمن فداره مصروف یعنی عنان بکران صلابت عیون و لری دفع
مکیدت جاسار مکاره معطوف اولغله جانب دشمن خایندن
مهرت جانیه شیرت کرد و فتنی سمنه نجر نیر نابور و عسکر اولندی ایسه

حامیان

حامیان حمای دین اولان جنود نبرد آیینت رانده دور باس
نیر و شمشیر و در مانده زخم جان خواش نیر و ند میر لری اولغله
جاسار نابکارک سوراغماله و پیچیده نای ایلی و ماصدق حال
رجع بخفی حسین مثل اولمشیدی و ارادوبه کید و فخلنا هم الکاف
نکارنده این حمایون اثر بفضل حکایت چنین کرد سر کلجه نورجینه
و قایق و احوال بوجهله سبک غالب اجمال تفنور که حالافس نکلین
صدارت و خاتم بین ملک دولت اولوب اول نایم فیروزی
انجامده رتبه والای سرسکری ایله و دین جانب لرنده علم افراز
استیاز و منقبه حوش فرسای شرامت کسری ایله انظار و دیار
کفاره و لوله انداز اولان وزیر اصف نظیر مشیر مشتری تدبیر
خمیر مایه رشد و کیاست اکبر ترکیب فهم فراست واقف
و قایق امور عارف برابر جمهور بار بک بین و دور اندیش
حمیت آیین و غیر نکیش حائز خصایل حمیده فایز شایان برگزیده
شاحین نرازوی عدالت قطب دایره استقامت اختر برج
برزدی و حماست کو هر درج کاملی و سماحت نیر و مرکز نباه و

مجد و جهات مجد و اقبال سفینه مرا حسم و اشفاق دینه
 محاسن اخلاق فارس حلبه شجاعت حارس خطه شریعت
 نور حدقه صدارت عظمی نور حدیقه و کالت کبری مجمع نوال
 و کرم منبع آبادی و نسیم خبر خواه ولی نعمت صمیمکش
 دین و دولت حق کوی در است کردار خو بروی و خوش
 کفزار سخی خبر لوری اغنی به صدر الصدور الحاج محمد پاشا
 اطال الله بقاءه و صدره و صانه شامه و شانه و قدره
 ما در مشتری فی مدار الند و بر للتدبیر و ما سار المثل من کج
 الاجیر و ما اثر الوزیر بر حضرت لکنیک دشمن بیجان شکن ایواند
 و قوع جنگ و خصامدن انعقاد مصالحه بمسالمت انجا
 علم نمیدان ظهور اولان جنبش و دلبرانه و دستبر و حیدر لری
 ثبت صحایف امار و نقش گنابه استراره و ملغله اگر چه وزر
 نقد و تعریف رکن بر حجتش مختصره کنک حاوی اولد یعنی فتوحات
 و مصالح صلح و مصافحات بعضا بالذات و بعضا
 بالوساطه و الحاصل با جمله مشارالیه کنک ثمره خلوص طوبیت

و نتیجه حسن سعی و مستیری اولمق حبیبه واسطه انعقاد اعتبار
 اولان ما اثر جلیله لرندن بر مقتدرای مقدسه مصروف سلطور
 قلندر از ان جمله بسط جناح حراست اوزره اولد قلری
 و دین قلعه سنگ نزع و شنجیری قصدی ایله علم افزای میدان
 کین اولان مخافیه ملش کینک مهجه رأیت نخواستن بنجه آهن
 تاب عمت کربله اولامشار ایله حضرت لری کنک و دست دشمن
 و نیک و صلح اولیده طلسم سیکرت و حضرت لری غنیمت
 اهر من کد از جلا و تکریمه عاقل و شکست ابتکر به الفضل
 للتقدم مصداقنه ماصدق و دشمن جنبیت انما طرفندن
 بعد الاستیلا قلعه نیک و دخی استرداد و استغفاسنه
 بدرقه تمت و صیت لری رهنا اولمغله فاتح نبش و بلغز القاب
 احای و البقی اولد فکرندن ماعدایه خیال فسخ و شنجیریه
 رسائی کمنده او هم محال و باروی آرزوی استخلاصنه
 اطاره حمایه تصور مسلوب الاحتمال اولوب عنایت
 جناب مستطیل الصعاب ایله بیک یوز الی برسنه سنده

کیده آغوش شجره و شتراد منظومه مالک شهر بایر کشور کیر
 قلن ان امله کیر قلعه سنگ باطله اطراف وانجا واصفاح
 وار جاسنی خار و امین کیر کاردن داس شمشیر شعله تا بیر
 غیر نکر به تصفیه و نظیره بذل ما حصل افتدار و سال فرخنده
 فال فتحنده اردوغا بجا یون حوالی فتح اسلامه سایه انداز
 اغتنام وانتصار اولمزدخ مقدم بعنوان سرعصری قلعه
 مرقومه نک حصر و نصیب قلعه ابتدار بیور طریق بوعفده و نوار
 اغلاک مهورت کتایسته یادی و همان قلعه مرقومه نک
 فتح و کتایسته دخی المکرک اداره مفتاح سعی و کوشش سرک
 سبب عادی اولد بخی معلوم دقیقه دانان امور و بلکه مسلم
 کافه جمهور در عون و عنایت فتح بچون و قوت بخت
 همایون نهر بار ربع مسکون امله اول سنه منبته هر کسب
 و اواز اولان نوا بد فتح و نصرت و مراجع فوز و غایت
 ایچون مصروف آبادی وسیع و افتدار اولان نقد بنه مسکن
 بچهر و شمار خواهر کیان بندر مشوبانی سنه مرقومه طرفنده

داد و ستد بازار کار زاردن نهی ساز همیان جنبش و قدرت
 اینمکله بر مدت تحسین رأس المال استراحت و جمع سرمایه
 فوت و مکنت ضمننده میان طاق شده طاق قدرین
 حل نطق حرکت و ابدان بیناب و توانمزدن سلب
 جوشن مجاهدت امله طرز مألوف اسلاف اوزر بهشتا
 بهلوز حریر اسبابش و سر نهاده بالین آرامش ابلق
 لازمه مناعب سابقه و مقدمه مارب لاحقه ایکن
 سردار حمیت شعار اولان سارا به حفر نکر نیک مرکز
 طبعیت شجاعت و حماسه نری اولان بجهت مردی و مردنکار
 مقتضای سنجه چیز و روزه راحت ایچون فوت عزیز النال
 فرصه حکمت معالی منقبت نری رخصت و بجز بیور محبوب

کتب الحرب و القتال علینا و علی المحصنات جبر الدیول
 مؤداسنی بهشتها و غریمیت و مانند حشرات و حوام خزیده
 سوراخ اختفا و آرام اولان کرده مکیدت برده مشرب کینک

آسایش که جنت اینکین بر همزده مهر و دمار و قراخی
 جهان سرودیده لرزه تنک و تار اینکه شد ز بزرگ رحمت
 و طرف طرف سپهر کنایه و بر ایام مبادرت بیور طریقه
 اول زستان نوزاقترانده دخی بلغراد و طمسوار حوالی بلرینه
 حسن طینتان کفارک دوچار اولد قمری توده جمیع تکرین
 سوخته بارقه شمشیر و سپهر سیلاب تدبیر اید رک شیراز
 نظام و سامان قمری قرین الحلال و انحرام و بنیان ناب و توانی
 کاین بنی رپین رخنه و انکلام اولمغله بو کیفیت برده شکت
 سنه مرقومه بهارنده منتهی اولد قمری جنبش و حرکت تکرینه دخی
 و حسن فتور ایندی کی مسعود و نامستور ایدی مآربه حضرت
 کدزان سرحد تقسیر و بیرون قسمر و تحریر و تغییر اولان نوار
 مآثر مستوجب المفاخر لری روز بروز جلوه کر بهنای استرهار
 و بر توانکن در یکجه مسامح صفار و کبار اولد رق مرتبه استیصال
 و درجه استعداد لری شهنشاه دیقایی شعور حضرت یک دخی
 بالا استماع صفیحه فریجه طبع نقاد لرنده رسیده غایت ارتقاء

اولان

اولمغله مهر خشنده برج دولت و سعادت اولان
 مهر صدارت و نیکین استقلال خامیت و کمال تکرین نجیب
 مشارالیه ارسال و احسان ایلد مطلع کریان استیبار لری
 نابان و درخشان بیور و قمرندن صکره آستانه سعادت
 آستانه دن لوا ای حضرت ای فخر الوری علیه ای الخلیا ساینده
 مستعد خروج حرکت و منتهی توجیه و غریمت اولان اردوی
 حمایتون نصر مقرون صدر اعظم مشارالیه حضرت تکرینه ادرنه
 صحر اسنده ایصال و تسلیم اولمغله باینده شرف نفس صدور
 اولان فرمان سریع اجر بایان خسرو انیلری ایلد بو خدمت باهر
 المنقبه رکاب حمایتون قایم مقامی و زبر مکرم سعادت و احسان
 پاشا حضرت لری مأمور و تعین و چند روز رؤیت امور
 قایم مقامی ایچون نبودان دریا غلغله سلیمان پاشا
 مشارالیه جانشین بیور لمغله اردوی حمایتون طرف
 آستانه دن و صدر اعظم حضرت لری دخی جانب و دیندن
 خرام و اینتر ایلد سرلوحه نقادیم اعوام اولان بیک بوز

سواد نخوت و اغترار ایل من بجای سراسر اسار من علی زلمهم
 بدرقه غنیمت منیج الحزمیت اینک ضمنده کرده کفاره نظراً
 تنگای دوزخدن نمودار و جانب سلاسه نسبت بهنای فرخنده
 بهشدن صفازار اولان حصاری صحرای سنی یکی بچن ساعت
 قریب بر محله ترتیب نابور و جمع و تلفیق اجزای شرو و شور
 ایند کلهی مقدمه لشکر عنوانه و جنود مسلکینک نخبه و یحیانه
 ایل چند روز مقدم جسر مورده خرابی و تسیر اولنان وزیر
 جلالت سمیر و مایلی و آلی غلغلی با سنا حضرت کلهی طرفدن
 اعلام و اخبار اولنوب و چونکه نابور مهورک بوکونه جنبش
 فضولانه و نمایش مغرورانه شدن کو با عک کر نصر نامری
 استقبال و اعیه فاسده سنده اولد قلهی متبیین و ظاهر
 اولمقدن نامی سمندره صحرای سنده واقع بودم آراکت اخلاقی
 لیله حبسای فوز و اغترار مدر لاجل الاحتیاط درگاه معلای
 یکمیلری او جاغی قبل الع صحرای مرقودن تحریک و اسرار
 اولنوب سراز فطرکار حضرت مکرینک صحرای مرقودن نهضت

ایلایکی سنده می محرم اطراشک سکرینجی کوفی قضای نهضت
 افزای اورنه به سایه انداز اجلال و بارگاه افراز مجد و اقبال
 اولوب روی مال علم خزان صلی الله تعالی علیه وسلم ایله خور
 و سنایه مغفرت و مباحات و باطله ارباب حیوان و رجال
 و ضابطه ایلد اجزای مراسم ملاقات بیروب بعدد برفاج آیام دخی
 معکر قدیم نصرت ارشام اولان بهشگاه سرای حاکم بونده ضربت
 آرام و اندن دخی صوفیه صحرای سنده رکزا اعلام اولنوب قرن کون
 مکت و قرار ایله آیام جابرانده امرار و بعدد صحرای نیش خیمه
 خضر کیش اولمیدی چند روز تکمیل عده و عتاد و تهیه زاد و کوفه
 اجناد اولند قد نصکره قصد جانب بلغراد اولنوب دلالت
 عنایت رب مجید و صحنه اقبال شهر یار باهر النابید ایلد شهر
 مرقومک اون اوچینجی کونه صحرای سمندره محسبیم احوای اسلام کرد
 رفتار و سبک کرد آرا اولان کیر طوبی کرک و بعضی ادوات بطی
 الحراکت و وصول لرینه انتظار بر کون محل مرقوده مکت و آرام
 ائنا سنده کفار خذلان شعاع عرض کالای قوت اقتدار و نور

و در کسری وقت متحد اولان عنکام با مداده نوبت اولون
 لازم الکن مجرای انوار فیوضات اولان زمین ملکوت شمارینه
 سنج ایدن الیام ربانی و نبیه آسمان مقتضایه مانند هر
 شعله سیاه الماع را بیت حرکتین ظهور بتاثیر صبحی تا خیر
 انیمکسین ماه شبگرد ظلام سوز کبی نصف اللیلده حرکتی اعلام
 کبیتی فروز بوروب تخمیناً منصف طریق کذرا ن اولد قمرنده
 گروه خذلان بزحم کفار دخی بوم مرفودن برکون اول مقرر
 طابور لر ی اولان مغلدن حرکت و حصار حق جانینه توجیه
 وجه جنبیت ایدوب نعل وارون مکر و خدبیت اید روم ایلی
 و آلیسی م را بهیک معبته موج جنود حمیت نمودن ارجو ات
 اماره غبار شیون^{۱۱۸} ایچون بیام و سوار ی انتخاب اید کلوی اوتون
 بیک مقدار ی اثرار اید غرق نامیه فوز و نصرت اولان اید
 بحر علی الغفله اوز لر نیه هجوم و انتقام و نایره زود سوز
 و بیکاری ذات البضام اینلر یه نهنگان خون آشام اسلام
 دخی اساله زحراب شمیر و امطار قطرات خندک و تبر اید

میدان و غایب بحر بیت و سر به سامان کفاری حساب
 زخار قهر و دمار اینکه در کار اولد قمری با کوره حدائق فوز
 و نصرت اولان کله نو بریده اثرار اید انها و اخبار اولد قمر
 نقبیده لبان تاب و غایبه افاضه زلال اعانت و اذافه شرا
 خوشکوار تاب و طاققت قصد یه حرکتی مهمیز نیز اندر نیز
 مسارعت و بلا تردد و توقف حمان نیز دکا به شرسقه
 جلادت اولنوب بر منوال محرر کنار جیم اسلامدن طرد
 و تبعید اولنان دشمن عیند قبضه حصار جغه چار یک است
 بعید محله مستحضر و منکن اولان اصل طابور و متر سمرینه
 تحسن و التحاق و متجددانه رفتار اید اسعال نایره حرب
 و قتال و شمشیر ساق و فاق اید کلرندن ماعد امر جیوش
 دریا خوش اولوب مانند رود و دجه شک مجرا اولان
 جدول طرفیک بحر طویل طونه ساحله پیوسته اولدنی
 محله نمونه نهنگ مرد حواری و اژدر زولیده بیکر آب
 التشر باره طوب حکمیش قطعه قالیون کوه اندا طری لنگر

انداز آرام اولوب پیدریه الفای دانه طوب و اجرای
 لوازم سنیز و آشوب ابله مرور لکر منصوره سنگ
 راه اولق داعیه سنده اگر چه قصور انجمن لکری لکن
 بو ترتیب لری سیلاب تند خیز تقدیر به خارجین تدبیر دن
 انجا دسد و سپر سلوک به فایده دنا تیرا و ملغله پردلان
 اسلامه رحمن مرور و عبور اولق دکل وقفه نیم لحظه تردد
 و ناله دخی امله جسم التفات ایندر میوب خوام لایین
 در رفتار به پاکانه ابله اول مسافه به پیومر خطوات
 جلادت ایدوب محل معرکه به تقریب اولند قد به روبرو بن
 قبل العا سمندره دن تقدیم واسر اولنوب ایلر و
 بولنا زمره بکنا شبان دلاور لری طرف طرف و سیوسو
 وصف بصف و کوبو متر سله نقیه و تکمین و قفالری
 فرسان الجبل حلیه هجیا ابله تسدید و تخصیص به جمله به فوت
 انظر جلادت و مستوجب و ستایه فوز و نصرت اولان
 الوای مهابت التوای حضرت سلطان ربان علیه اکمل التحیه

دخی و رای جسود موقد بندن مانند عفتای همایون بال سعادت
 مد سابه شهر شرامت اینک اوزره میدان محرکه به طوب منزل
 مقداری بر محل متقارب و مشرفه تقریب و زو زما بان بهنای
 نبرد و آهن خایان عرصه ناور داولان جسود صمیمت بخود اسلام
 انواع نوازش و انعام ابله تحریض و ترغیب اولنوب بورسم
 ترتیب بواسلوب و تقریب اوزره بحر طوفان خویش و غایب
 آتیه چچان آشوب جنگ و سنیز رشک حنکامه رستاخیز اولوب
 بریق و لمعان نبره و شمیر کلال آور دیده خورشید و صدای
 بلند ادای کوس و نفیر اوتار گل جنگ ناصیدا ولوب کالای
 کرا نهیای حیاء اجل چالاک در تقاسیم رو میان جان و تن
 و تیر و جوشنده رسم فراق و وصال در کار کرد بالا خیز معرکه سره
 دیده کیوان آب سر حشره حیات برباد دآهر آتش تیغ و سنگ
 کشتگان مرد آن میدان جسم خلقای زره خون نشان و نای زین
 و روبینه خم سینه کوب و نالان اولد یغی حالده اون بدی است
 بخون طر قیظدن اناره قنار حرب و جنگ و اناره سراج طوب

و توفیق ابد مانند کوه سنو با برجای بخت و اصطبار اولان
 گروه خست برود کفاری سر حد حیات و زندگانیدن دور مجور
 و فوة الظفر اما نیل برنجی شیب مار و ناموسری کی شکست
 و مکور اینکده بر کوه صرف مقدور و بر وجه اظهار توانایی خود
 انجملد که زال سپهر بفرار بعد ازین ذکر رستم و اسفند با لک
 نخل و ترسار و مرتج خون آشام فراز حصار بیرون تابان انکشتن
 تحین و زخار اولمدر زتم سئودان در آن پهن دشت
 زمین شش شده آسمان گشت هشت بیت مشهور نیک مضمون
 اول روز مشرک سوزم هوید یعنی تراکم کرد و هجاءن جو هو آه
 بر سمار و غما دخی پیدا اولوب کشتزار زندگانی کفاره رتبه
 آفت زمر انکرک قهر و بار و سوخته برق شمیر صاعقه کرد آه
 اولد یغنه تعیین حد مقدار دن و کل قرار با کجا جم نلعه
 و کل میغن بالدمار سبل مضمون ابد اکتفایه قرار و بر لدر
 القصد بطولها ترکیب و ترتیبی التمش بکدن عبارت طابور مقهور
 لهن مقدار قهر و اسرار سیده قتل و دمار و بقية السی و نری دخی

مانند

ماند نبات الغصن بر اکنده و تار مارا و ملقده بر اختبار
 اولوب لب عسرت فوز و نصرت اولان چهارشنبه کچه سینک
 بدیخی ساعتند اوان بدی ساعت نجومی مرد رنه دکن زبون
 کشمکش قهر و خذلان و جان بردستان و کار و بر سخوان
 حرکت مذبوحیه به مرف تاب و توان ایدوب سپهر نیلی قام با
 فسحسرای غبر آیه بر صیه تار شامی آویخته ابلد کده افغان
 و خیران و منکسر و بر لبان بلغزاد میشکاحنه از مکر نجه ملجاء
 و متحصن انجا ذابلد کلری خند قدر نیه جان آتمق داعیه سیده
 سپر وادی خیزی و خذلان اولمدر فقطع دابر القوم الذین
 ظلموا و الحمد لله رب العالمین صف آرای فضای تقریر اولد
 اوزره شیم و کس شوبوب فوز و ظفر صحرای مرقومی خاشاک وجود
 اسرار کن مصفا و مظهر ابلد نکره قصبه مرقوم جوارنده ضرب
 خیام اولان محله سحری الاله الجام و دفع تعب و اغبا و تدبیر
 و تدوین جسر می ایچون ایکی کون فرس قالیجه آرام و گروه دلا
 و زخمداران و رؤسان و ضابطان ایضای لوازم انعام

و اگر آمدن صکره ماه مرقمک اون سکرنجی کون صحرای مرقمک
 نمک طناب اقامت و شجر خطوبه بلغزاده شجند محالب شکرجهت
 اولوب در یای کوه فرسای جنود مهانت نمودن امواج بیس
 رهی سالف الذکر خند فکر کنایه متغایب الورد و اولد فیه شکر
 کفارک بنیان ثبات و قرار ی مانند حباب و نفس را بصوت
 فنا و کیفیت حوایه انقلاب کوستر مکله مازده ایم
 بسد کونه بخت خویش بیرون کشید با دازین ورطه رخت خویش
 مفاد نه پیش نهاد ایدرک داخل مامن سور بلغزاد اولد شکر کن
 حیأت حریمیت زده لرزه انده وحی نبوت و استقرار
 قرار و بره محبوب محافظه قلعه ایچون قدر کفایه بیاهر و سواری افزاز
 و ایضا و بقیه کرده اعدا سر کوه غور سبتهار لری اولان و آله نام
 جنرال بد کرد از ایدله نهر طونه اوزرینه مدود ایکی قطعه جسر جره نمود
 فار شو با نچه بقعه سنده مروره ابتدای این شهر ایدی ازین جانب سرد
 ظفر شعار حضرت نوری دخی کمال ایت و شکوه و سبک کوفی با فوج
 و کوه و صاکره ایدله حواله خندان با مال امواج مصروف و مجمل است

است و سیوف بیورد قلزنده فضای صحرا خار و خس وجود اعدا
 رفته و مصفا و لوازم و اسباب محاصره موجود و مهیا بولمغله
 اول تب بر طرب و شجیه صحرا سنده بینونت و فردا سی با جماله جوی
 ظفر جوی ایدله بیگاه قلعه بلغزاه نقل رخت جلادت و ترتیب
 ادوات حصر و تفسیفه مبارزت اولمغله طرف طرف و سودن سیه
 یعنی نهر طونه دن صا و چه و ارنجه تر سدر حصر و اعداد و نخل جل سنده
 طایفه لر ایدله قلعه کوب و در عدا شوب طویل و صاعقه نمون و
 فضا شون خمیره حا و نوری وضع و ایجاد اولد قد نصره رنگ
 رویندز بر بر زمین اولان اول حسن متین احرمان اساس
 و اول قلعه رصین آسمان حماس که ارتفاع بروج ممنوع
 العرومی خیره ساز دیده نظاره کیان و انخفاض خنادق
 عمیق الثوری خیر عقول دور بینا در سر برافراخته اوج مناعت
 و با فشرده مرکز حصانت اولوب اشکال سنده اوزره سینه
 و انواع دقایق حربه بی خطوی حرقه قاف نما و هر طایفه کوه
 سباهی اگر چه جبهت ترابیه مترانه لکن اقسام بدیع آبشار

واصناف صنایع رعاد انداز به مسئله ناریه شهر
 دواره داغ زن سینه اشتهار اید و که فن آشنایان سطران
 کارزاره ظاهیر و تکرار در منقل بر آتش وارجا صرسته
 ابتدار و شب روز اعمال ادوات مقارعه و مساجده به
 قشمبر بازوی اقتدار و النوب بو طرفدن کا کله طوب رعده
 آواز و کاه دانه خمیره صاعقه انداز در دیوار حصان
 و قتل بروج مناعت مداری سورخ سورخ اینکله هم
 نقش غزال خاک و مانند کربان صبر عشاق چاک چاک
 و الحاصل ضرب به اصول پیدر پیدن کرد خفیف بنیان سینه
 اوج کبوان و ریزه سنگ بران طنین انداز طاس آهن
 اوبوب و بر جانبدن دخی و جاد لهم بالقی حی احسن نظم
 اعجاز ترکیبی لامعه سنجه تخلیه و تسلیم قلعه مراعات مراسم
 انداز و تر حیب و ایفای لوازم استمالت و ترغیب ایلد
 اول کور دلاں طریق هدایه سمت نجات و سلامت دلا
 وارانست اولمفده اندی بوجه سابق فارسی و آنچه بنه

کجی بقیه طابور مسکوردخی جانب مزبور سرعری معنده
 اولان محضر بران جمعیانک سر نیزی هجوم واقعا طرین آزمون
 و امتحانده نصکره واردین طر فکرینه طوغری به سیر وادی کربز
 و بو خلا لده بو تاجانی سرعری و زبرد بر صدر سبق علی پیشا
 حضرت نرینک بکری بیک مقداری بوسنه دلا و لرلی و نینان
 و غاشیر نرلی ایلد بد اظهیر لرلی قلوب حافظه اعدایه رعب
 انکیز اولمغده فیما بعد دشمن دینک نه طابور لرنده امداد قلعه به
 بار او مکت و نه حضور لرنده تحمل و اصطباره تاب و طاقت
 اولمغده بر مدت دخی و رای دیوار غناد و اصراره تواری اند
 صورنده فیما بعد نشانده دست ندامت لرلی اوله حق اعلام
 استیما نری برایه باروی قبول و ملیوب منکوس صرصر رد و ناز
 و نمون سار صدمه خدلان و رسوایی اوله جفن لواج اوله لرندن
 بالاسند لال بازوی سخت نیروی بشمانه و ندامت ایلد دامن غفو
 و استیجانه آویران و سد در بیکه جنگ و پر خاشه دیده جان ایلد
 نکران اولد فکرین سر کرده به شرم و بر صر لرلی اولان سالف الذکر

و اکس نام جزال بر قطعه مکتوب اشنی استمال ایلد نظر بار و علما
 و مذاکره مواد ایچون بر محبت کسندیه ارسال ایتمک اوزره
 استرخاص و استبدان ایتمکله وان جنوا اللست فاصح لها فحوی
 حکمت احتوائی مسنده استدل الزینه تشبیه عصفه مدعا ایند کیندن
 بشقه فی اید زمانا نجز کسی چون خصم کفر صفت دم شمشیر بازیک
 نگاه کرم بر کردد چونکه عنایت منتقم قهار و موافقت بخت شهریار
 ظفر کردار ایلد دشمن نه کار کر که کبی حد و مقدار نی بیلوب و ز
 اولد قمری نقص عهد و بیثباتک و خامت عاقبتک اکلوب و وضع
 کسنا خانه و موت کفر صانه سنه اعتراف ایلدی بعد ازین نیاز
 و مسئولین قرن حسن اسعاف ایتمک دولت علیه نیک و فی لازمه
 شیه مروت و مقتضای شکرانه غالبینی اولد یغندن نامی سرما
 و عفا و عفا و نقلا روی امید و رجالی ریه باب مساعدت
 و جهره خواحش و اسند عالیه حواله طبع بنیه بر د اولمبوب
 مردار کمر مت شمار حضرت قمری طرفندن مکتوب مرقوم جواب اولم
 اوزره تم و تر یا قدن مرکب و اجزای تو بیخ و تسلیم مرتب

حکمانه

حکمانه و بزرگانه و غالبانه و متواضعانه کلمات حکمت آمیزی
 حاوی و تغییرات مصلحت انگیزی مخموی بر نمیکند مؤثر الادا
 تحریر و املا و نقل و رفته مزبور ایلد تسبیر و اسرار اولند قد
 ماه جمادی الاولینک اون ایکنی رجاال دولت چاسار یه دن
 منسقط و کاراکامه و امور از موم و صاحب انباه عد اولنک
 نایبرک نام جزالی ارجوی نصر تجویه ارسال و تقدیم و مسفور و
 سر کرده کی حسبیله طرف چاساردن جنک و صلحه و آبر
 عنوان مشهور اختیار ی اولان رخصت کایله سن جزال مرقوم
 تفویض و تسلیم ایتمشیدی زبان زد بر اعه اجمال اولد یغنی اوز
 غم طایفه سبیله ابتدای وقوع جنک و جدال دن بر و ترتیب
 داده سخته قدر و نفا قمری اولان بازار کاسد متاع کار
 زار لرند و ترویج کالای خصام و لدام چندان استداد و لمبوب
 نیزال دن بر کلر بالقی ایلد بر حیده بساط فراغت اولم مرقوم
 نصیر خباشت تخمیر لری اولد یغنه بنار اصلاح ذات البینه شملو
 فراخیه یادش اهنک در میان اولان تو تسلیم قرین قبول

و اینهاج و مشارالیه استانه سعادنده مقیم ایلیج طرند
 بضاعه رخصت دخی و برکنای سرمایه وقت احتیاج ایلیج طرند
 ناشی سرشته سلا متناهی مسالیه دخی قطعاً الدن برقیوب
 ایلیج موی البه طرفه التماسکونه تحریرات ایله به دربی اولانلری
 متوارد و بوبابده زبورث دروان اذعاری اولان قصاره
 خواهرلری رواق کاخ استناره متصاعدا و ملغله دولت علیه
 نصرت آیات حسب الاحساب طایفه مسفوره نکت بود و بزرگ
 مجازات و الزاماً لجه کند و لره هاشاه منمنده ایلیج مرقوم کتبات
 سعادتن اورو حوی همایونه اخضار و انجام کاره انتظارا
 بر مدت نفیس قلمه سنده مکث و قرار ایستد رملشیدی بوجه
 طرد دشمن لنادن کما بینجی اخذ مار و انتقام و مقصد و مراد
 اولان شخیر بلغرام شمشیر سعد توفیق مساعده احتیاج اولون
 و فیما بعد جانب اعدا دن مدافعه به عدم قدرت ابد امارات
 باس فی حرمان و جابجا علایم تسلیم و استیمنان جویدا و نمایان
 اولونده ایلیج مرقوم دخی نشدن ارحوی همایونه دعوت

اولانلری

اولانلری بناء بوخلالده و اصل ارحوی باحوال جلال اولونلری
 الذکر مرقوم اولان تا بزرگ جزال ایله مذکره مواد مساعده و مقادیر
 شروط مسالیه ایچون طرف دولت علیه دن اردوی همایون قاجاری
 فنیلتندو اسعد افندی و رئیس الکتاب محطی افندی و جو عبید
 فقیر تعیین و تنصیف و بر اسلوب معتاد عقد ایچون مکالمه به برجیمه
 تخصیص یوریلوب دولت علیه مرقوملری و جزال مرقومه متوسط
 اولان ایلیج مرقوم بالدفعات اجتماع و ملاقات ایله نسخه فاضل
 ال ترکیب مشکلات مولان دن استنباط مسئله معریفه مضامین
 ایچون انا مل معان و تدقیق ایله تعقیب اوراق مباهحه و جدال
 و قصر و تطویل رشته بیج در بیج مقال اولونده رقی بعد کل قبل و قال
 طرف چاسار به دن اجتناب اولونان حرکات نامحسوس
 اعتقار و اعتذاری ضمننده برسم هدیه بلتراد قلعه سن و ایات
 و مضامین اولان یکور دن قلعه سن و بوسنه حدودی نهان
 منتهی اولونجه نه صوره ساحلنده واقع نیجه بقاع و اصقاع و رباع
 و قلاعی دولت علیه به تسلیم شرطی بعض قیود و شروط دخی عقد

و انعقاد نه استدلال اولان مسالنه ارام استعمال خلا انده
 برنجی بوا مرخبر انجام ادعای بیل و خواسته نقدین و همان
 زیره مصالحه مناسب کورلدیکی وجه ایله تسلیم و تنجیم اولسون
 فرانجه ایلمیسی مومی الیه توصیه و تحریرو طرظ کردن دخی رخص نکند
 بر معتبر بکراده لرین ارسال و تسبیر اتمیشل ایدی واقعات بقیه فرقه
 دولت علیه ایله نجه لوبیشنده ملحوظ اولان تصور لری رسیده و نه
 تحقیق اولمخده در عقب کندهای امر لر نیک دخی بلا تا خبر و فاصله
 درجه نمیشینه ابلاغی خصوصیتی بگرام مرقوم مرتبه بعد افوی الحاح و
 ایندیکن ایلمی مومی الیه اعلام و انزاد انسانی حیطه و حالده کفینیک
 دخی حسن صورت سبک افزاغن نیاز و رجا ینمکه صحرا ی بلغرادون
 ینشه و موله دک مذاکره و مکالمه شی مقتضی اولان مواد دولت علیه
 مرخصدی و متوسط و مرخص مومی الیهها و ساطن لر یله بالذاکره طر
 ریخته کالب تقریر و تغییر اولان سبابک قبل و قال نجه دفعه حد
 ایمان و احتیاطدن امرار و محک نامل و ملا حظه امتحان و
 احتساب اولندقد نفکده میانه هر منشا بغضا و مبدا غوغا و

اولان

از ان قلعه شک بالکلیه حدی و بعضی کما شکان سرحدک تصور
 و قوت لر ینیه بنا را اطاله اقدام نجام و زاینده کلری محکمک کاکان
 رد و ترک ماده لر ی واسطه العقد سروط اولق اوزره نسج
 زرتار مصالحه بجمده منوال انام و صحرا ی ینشه دخی طرفیندن
 مواد تمسک لر نیک رسم اوزره مبادله لر یله رسیده سرحد اختتام اولد
 سبحان تحریفی وصفه سواه ضما را رباب نهاییه سیر برده خفا و کدکه
 جاسار بنا حکار طاهر اچار یکه ایله در میان اولان رابطه انفا
 مراعات و محافظه فی حقیقه غذا رانه کسب منفعت و توسلک
 ملاحظه می نمونده دولت علیه ابدال استرا اید حکم و استوار
 اولان مرا تر عهد و میثاقه حواله مقراض نقص و احقار و غفور
 اسلامیدن نمیش و و دین قلعه لر نیک محاصره و اختلاسه
 صرف نیردی اقتدار اتمیشکین ملوک نصارا آمیاندن انواع منافع
 و اصناف صعوبت و حصانت ایله مدار اعتنا و اغتراری اولان
 آله کبیر و بلغراد کبی ایکی قلعه اهرمان بنیاددن قطع ایادی شه
 و شکله لوازم تکلف ایدوب ذهاب الحاق بطلب قرین فساد

معلوم الاذین صورته جلوه کرمات اوام نمای خولیا
 و داغ افقضا و رسوایه ^{چشمه} ادهاسی اولمغه الی الابدید
 اوکنا و نوک نفخ ترانه سن و ساز سوز و کداز ایدرک انکشی
 تاسف و دست کزای تلف اولسی جای اعتبار اولی الالبصار
 و محل ابتاء و اتعاظ اصحاب تجارب اخبار در هر جهان افروز
 سلطنت عثمانیه نیک ابتدای طلوع و ظهور ندن بر کوکبه دولت
 اسلام آفاق کیر و دبدبه سطوت دین ابد قیام رسیده که اثر
 اولوب صدای ناقوس کفایت اندر است و لوای منکوس
 اثر ارشکت اندر شکست اولدینعی بود دولت ابد مدکت کتبه
 طاق استهار اولان فتوحات جلیله الایمان ندن خلا هر و بدید
 اولوب لکن آفتاب عالم تاب فوز و ظفر هر بار در کجه آمال
 اسلامیان بر نور بر اولسه دیده رواق نشینان ایمانده فی الجمله
 غفلت حصولیده رویت اسباب صورته ^{چشمه} حای فظه لوازم ضروریه
 تکامل اولمنق حالتند تنبیه و ایضا طربانه صمسنده حکمیه
 مزج و قفه سنده ظهور ابدن هر یک و برین نه نیجه مدت خلا هر

بینان

بینان عوامک اعصاب حمیندریه ایراث فتور و نیروی
 باروی حمیندریه ایجاب فتور انیکله اولوقندن برو نیجه طلبه
 در میان شطرنج حرب و کفاح و جنای صلح و صلاح اده کربا
 غلبه و دستبرد جانب کفار هر نحوید اوگاه بیکاه بر منصوبه
 اطرب سجال حالتی دخی اگر چه رونما اولمغه ایدی فاما تاریخ
 مزبور دن حالا حای بیضه اسلام و حاجی رونق کفره لنام
 اولان شهرنشاه دارا عنوان و شهر بار کچی مستان سوکتلو
 کراستلو قدرتموها بتلو سلطان محمود خان و آرم مخفوقا بجانبه
 الملك المنان ^{۲۴۸} افندیغی حضرت نیک ایام فیروز انجا طریقه کلنجیه وک
 طایفه مسفوره دن بروفق مرام اخذ مار و انتقام ابله نه خار
 کما ینبغی الفای حجت غالبیت و نه مسالمانده تحمیل کرانبار
 سنت اولمنق کیفیت لری مبر و مقدر اولامقدن ناشی حایه ^{دین} حایه
 و بلکه کافه مسلمین داغ بر دل غیرت و کداخته دیونه و حمیت
 آیانجه کفره سنک دخی شکست طلسم استدر اجمی ایلده و قنده
 برید حرارت مزاج و نه ایاده تحصیل قوت مسرت و اهنج

اید ز حیو دار و خانه عنایت الهیه و ن بود الحضات کت دوله
 دست کشای مسکت و انگ ریز از نهال و ضراعت اید یلیر
 وقت طائفه مرقومه اید تا سبس و تمهید بن ضرورت الجا
 ایدن مبانے سمت بنیاد مهاده به نیل در غنیده کاه سور
 تدبیر سر عکر و کاه ^{۲۴۳} توائنه و تقصیر لکرا بده بسط مقدمات
 اعتذار و لائق ملتزم و در کار ایدی حتی و جی مرحومک حکیده
 خانه نزاکت اثری اولان مقاله صلحیه سنگ موضوع بحث
 و برنوس مسابغی اعتذار خرنیانه و حسن تقلیدن عبارت
 ایکن لله الحمد والمجد عون و عنایت جناب برورد کار
 و قوت بخت شهریار قوی الاقدار اید عامه اسلامیا کت
 دیده دوز ترصد و انتظار اولدینی کوکب و نباله دار فوز
 و نصرت زمان سعد اقران سلطنتلنده طالع و درختان
 و دل و دیده جها بینان نور سرور ایدله لبریز و تلان اولوب
 جلوه کرمات ظهور و واسطه العقد سنین و شهر اولان
 کرکن محاربه بهرام یسند و کرمساله آرام بیوند عهد فریبده

منلی

منلی نامسیون مائر جلیله الاعتبار و انما مستوجب الانجی
 اید و کت مستلم تواریخ بینان روزگار در جناب برانده کت
 و اوری و تاج بختنده خسرو خاوری جل شانه و بهر بر بختانه
 خد بو کشور جلالی خصال شهریار معدلت کستر محمود الفعوال
 افتد بیز بادشاه اسلام یناه و ظل الله ظفر دستکاه خضر ^{نیک}
 که هر عالمهای کان امکان و شعیسته یاش زمین و زمان اولان
 ذات جدد و وجود خیر و مسعود لبرین همواره رونق نکین
 سلطنت و یرایه و بهیم دولت ایدوب رعاده اژدر
 بهیکر سلطون مهابت انداز قلوب سرکین و بر بن صمصا
 ز مرد نام شهر مستلرین کور ساز دیده اعادی دین ایلکدن
 خاله اولمیتوب بوندن بویله دخی نیجه قلاع حصانت مدار
 بنای آورم کند خاقان شجیر و نیجه دشمن قوی الاقدار خود
 زبون سر نیجه قهر و تدبیر اتمکله زخمه کوسر واقع البوس
 جلاد تری زلزله افکن اقطار و صدمه و بوس کاسه الرؤس
 حماسه نوری نخت سنگ دشمن مکار اولدین

ÖZGEÇMİŞ

1974 yılında Adapazarı'nda doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Adapazarı'nda tamamladı. 1995 yılında İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 'Kütüphânegilik' bölümünden mezun oldu. 2000 yılında "Belgrad hakkında Râgıb Paşa'ya ait bir risâle; Fethiyye-i Belgrad" adlı yüksek lisans tezini verdi.

